TĖVYNĖS SARGAS

POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

Lietuvis Lenkijos krikščioniškosios demokratijos kūrėjas ir teoretikas

Lietuvių tauta parodė didelį valstybingumo subrendimą

Sovietų Sąjunga artėja prie ekonominės krizės

Paskutinieji dr. Leono Bistro gyvenimo metai

Kova su komunizmu yra kova tarp blogio ir gėrio

Šventasis Sostas įspėjo pasaulį dėl komunizmo grėsmės

Bendradarbiavimas su okupantu yra priešingybė Lietuvos laisvės kovai

1978 Nr. 1 (39)

TĖVYNĖS SARGAS — GUARDIAN OF THE FATHERLAND

Pradėtas leisti 1896 m. — Established 1896

Redaguoja — Editor: Petras Maldeikis

Redakcijos adresas — Address of Editor: 117 Sunset Drive, Hot Springs, Arkansas 71901 Tel. (501) 624-6659.

Administracija: Antanas Balčytis, 6819 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill., 60629

Leidžia Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga, Europos Krikščionių Demokratų Sąjungos ir Vidurio ir Rytų Europos Krikščionių Demokratų Unijos (CDUCE) narys.

Centro Komitetas: pirm. Vladas Šoliūnas, 8335 Fieldcrest, Willow Springs, IL. 60480. Tel. (312) 839-5874; sekr. Ad. Viliušis, 4050 S. Campbell, Chicago, IL. 60632. Tel. (312) LA 3-8330.

Published by the Lithuanian Christian Democratic Union, a member of European Christian Democratic Union and Christian Democratic Union of Central Europe (CDUCE).

Viršelį piešė Paulius Jurkus.

Spaudžia PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

TĖVYNĖS SARGO BENDRADARBIAI:

P. Alšėnas, K. Ališauskas, dr. S. A. Bačkis, P. Bagdanavičius, kun. V. Bagdanavičius, M.I.C., vysk. V. Brizgys, dr. A. M. Budreckis, St. Dzikas, prof. dr. J. Eretas, M. Galdikienė, P. Gaučys, dr. D. Jasaitis, A. J. Kasulaitis, dr. A. Kučas, J. Kuprionis, dr. O. Labanauskaitė, M. Liulevičienė, St. Lušys, M. Mickevičius, dr. P. Mačiulis, P. Maldeikis, Č. Masaitis, J. Matulionis, prof. dr. J. Meškauskas, S. Rauckinas, A. Rinkūnas, S. Sužiedėlis, dr. V. Sruogienė, dr. K. Šidlauskas, dr. A. Škėrys, plk. K. Škirpa, P. Spetyla, dr. D. Tamulionytė, prel. L. Tulaba, dr. J. Vaišnora, MIC, dr. J. K. Valiūnas, A. Venskus, kan. V. Zakarauskas, dr. T. Žiūraitis, O.P., B. Žukauskas ir kt.

TĖVYNĖS SARGAS

POLITIKOS IR SOCIALINIŲ MOKSLŲ ŽURNALAS

1978 ĮSTEIGTAS 1896 Nr. 1 (39)

1918 — 1978

Šių metų vasario 16-tą dieną sukako 60 metų nuo Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo — nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymo. 1918 metų vasario 16-ji lietuviams yra ypatinga istorinė diena. Paskelbiant Lietuvą nepriklausoma valstybe, tą dieną buvo užverstas vienas Lietuvos istorijos lapas ir pradėtas kitas; buvo užbaigta viena epocha ir pradėta kita. Buvo užbaigtas ilgų metų vergavimas, ir prašvito nauja aušra lietuvių tautai.

Vasario 16-sios svarbą bei prasmę lietuvių tauta ypatingai pergyvena ypač dėl to, kad per savo nelaisvės metus ji turėjo iškentėti ilgus ir skaudžius laikus. Savo bandymus išsilaisvinti ji nekartą apmokėjo savo narsių sūnų gyvybėmis. Vasario 16-ji yra kartu ir visų kritusių dėl Lietuvos laisvės prisiminimo diena.

Jei vasario 16-ji Lietuvai reiškė savo nepriklausomos valstybės atkūrimą, tai lietuvių tautai ji reiškė pasiryžimą užbaigti priespaudos, persekiojimo, naikinimo ir kančių epochą ir apsisprendimą laisvam gyvenimui. Tos dienos aktu buvo užbaigta "naktis be aušros" ir realizuotas lietuvių tautos laisvės ilgesys.

Paskelbtoji Lietuvos nepriklausomybė buvo dar sunkiose kovose iškovota ir apginta nuo jos kaimynų pasikėsinimo išplėšti jai laisvę. Lietuvos nepriklausomybė buvo ne tik Vasario 16-sios aktu paskelbta, bet ir "krauju ir geležimi įrašyta" į tautos istoriją.

Nepriklausomybės atstatymo reikšmė Lietuvai buvo milžiniška. Tapusi laisva, tauta visose srityse siekė išlyginti tuos gyvenimo nuostolius, kuriuos jai svetimieji buvo per šimtmečius padarę. Ji siekė išlyginti jai primestą atsilikimą ir visais atžvilgiais vijosi Vakarų Europą. Ji ryžtingai nu-

Lietuvos Nacionalinė M. Mažvydo Biblioteka

sigręžė nuo jai svetimo Rytų gyvenimo ir pasuko į Vakarų krikščioniškąją kultūrą. Sociališkai ji įstojo į demokratinį kelią ir vykdė socialines reformas, siekdama visų gyventojų lygybės, socialinio teisingumo ir gerovės. Ji paėmė į savo rankas visą ekonominį gyvenimą ir pašalino buvusį didelį skirtingumą tarp stambiųjų žemvaldžių ir žemės darbininkų, padarydama juos savarankiškais ūkininkais.

Lietuviams tapus savo šalies šeimininkais, pakito Lietuvos visuomenė. Savo mokslo ir meno institucijose Lietuva išugdė gausų, kūrybingą ir tautiškai sąmoningą jaunos šviesuomenės sluoksnį. Visos kultūros apraiškos, kurias anksčiau lietuviams svetimieji draudė ir varžė, išplito tautoje ir Lietuvą įvedė į pažangiųjų Vakarų tautų tarpą.

Vasario 16-ji yra visiems lietuviams didelė šventė, iškilmingai ir lavai rimtai švenčiama. Ji yra visos tautos — visų įsitikinimų ir pažiūrų lietuvių — šventė. Ji jungia visus po pasaulį išblaškytus lietuvius. Kur mes begyventume, mes tą dieną pasijuntame, kad visų pirma mes esame viena tauta ir vieningai išgyvename savo tautos padėtį ir jos siekimus.

Per 60 metų daug kas pakito ir nuėjo į praeitį. Bet nenuėjo ir nenueis į praeitį Vasario 16-ji. Ji, keldama mūsų pasiryžimus, veda mus į ateitį Vasario 16-sios pranašų nužymėtu keliu. Nepriklausomybės įgyvendinimas išsprendė Lietuvos likimą ilgiems laikams. Net sunku ir įsivaizduoti, koks būtų buvęs jos likimas iki šių dienų ir kokia projektuotųsi jos ateitis, jei ji iki Antrojo pasaulinio karo nebūtų buvusi nepriklausoma valstybė. Trys jos dideli kaimynai kesinosi į ją su savo imperialistiniais planais. Visi jie siekė ją užgrobti, užgniaužti jos tautinę kultūrą ir sustabdyti jos tautinio sąmoningumo pažangą. Visų jų planuose buvo lietuvių tautos asimiliacija, nutautinimas, užgniaužimas, kolonizavimas, išsklaidymas. Bet kurio jų užgrobta ir per šešiasdešimt metų spaudžiama, ji jau nebūtų tuo, kuo ji šiandieną yra, ir jau nebegalėtų turėti vilties į nepriklausomybę ateityje, nes jos vardu jau kiti būtų visą laiką kalbėję, kaip kad dabar Maskva kalba okupuotos Lietuvos vardu.

Mūsų turėta nepriklausomybė mus įgalina ir įpareigoja tęsti dėl jos kovą ir vėl ją atstatyti. Anas Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas galioja visiems laikams. Lietuva mūsų vizijoje yra suvereni valstybė, tik laikinai priešų užgrobta, kol ji bus išlaisvinta.

P. M.

ARKIV. JURGIS MATULAITIS SOCIOLOGAS

KUN. DR. J. VAIŠNORA, MIC

Arkiv. Jurgis Matulaitis lietuviams daugiau žinomas kaip kunigas, vienuolis, Vilniaus vyskupas, Marijonų vienuolijos atgaivintojas, poros vienuolių seserų vienuolijų steigėjas, Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrėjas. Mažiau yra žinomas kaip sociologas, krikščioniškosios demokratijos Lenkijoje ir Lietuvoje propagatorius, socialinėje srityje darbuotojas. Tad šiame straipsnyje pasistengsime bent bendrais bruožais atpasakoti jo socialinę veiklą ir pagaliau jo įtaką bei svorį Lietuvos krikščioniškosios demokratijos pagrindų tiesime.

Straipsnį padalinsime į šiuos skyrius: 1. Krikščioniškosios demokratijos pradininkas Lenkijoje; 2. Krikščionių darbininkų organizatorius ir ideologas Lenkijoje; 3. Socialinių kursų organizatorius; 4. Sociologijos profesorius Petrapilyje ir 5. Jo poveikis Lietuvos krikščioniškajai demokratijai. Įvadui paminėsime, kaip jis socialiniam darbui pasiruošė.

Pasirengimas. Nors Jurgis Matulaitis buvo stamboko Sūduvos ūkininko sūnus, tačiau, gyvendamas kaime, o dėl ligos pertraukęs mokslą ir likęs savo brolio ūkyje bernu - darbininku, gerai pažino ir patyrė žemės ūkio darbininkų padėtį, jų santykius su darbdaviais ūkininkais. Mokydamasis Marijampolėje, jis matydavo mieste po naščiais sulinkusias moteris, nešiojančias ponams (daugiausia žydams) vandenį ir vadinamas "žydmergėmis", už ką jos gaudavo skatikus nusipirkti duonos kąsniui. Matydavo apie kampus beslankiojančius darbininkus su piūklais ir kirviais, belaukiančius, ar kas nepakvies malkų sukirsti. Vėliau, studijuodamas Kielciuose ir Varšuvoje, matė neteisybę, daromą darbo žmonėms. Su darbo žmonių problemomis susipažino, kai studijavo Šveicarijos Friburge. Čia šalia tiesioginių teologijos studijų išklausė prof. Kostaneckio dėstomą sociologijos kursą. Universiteto bibliotekoje susipažino su Vakarų Europos žymiųjų sociologų, krikščioniškosios demokratijos teoretikų, veikalais, išstudijavo pop. Leono XIII enciklikas "Rerum Novarum" ir "Graves de Communi", sekė krikščioniškosios demokratijos dvasioje leidžiamus žurnalus, kaip Lilio "Démocratie Chrétienne", Paryžiaus "Le XX Siècle", Montpellier "Sociologie Catholique", Gando "Revue social catho-

lique", Bazelio "Monatsschrifte für christliche Social Reforme", Müncheno "Arbeiterwohl", Milano "Revista internazionale di scienze sociali" ir kit. Susipažino su didžiųjų katalikų sociologų, kaip vysk. Kettelerio, Windhorsto, H. Pesch, O. Lehmkuhl, Oberdorfer, kard. Manning, Liberatore, Tiniolo ir kitų raštais, jų praktine veikla socialinio klausimo sprendime. Studijuodamas Friburgo universitete, ypač gilinosi į moralinės teologijos traktatus apie teisingumą ir teisę. Jam rūpėjo giliai pažinti, ką sako ir ko moko katalikų teologija visuomeniniais ir socialiniais klausimais. Taip studijų metais susiformavo savo krikščionišką pažiūrą į socialinius klausimus. O kaip kunigas, dirbdamas pastoracinį darbą, susidurdavo su darbininkais, jų skurdu, jų vargais ir sielojosi, kaip Evangelijos šviesoje tuos skaudžius klausimus spręsti.

Reikia pabrėžti, kad kun. J. Matulaičio socialinis darbas nebuvo vien tik priedas prie tiesioginio kunigiško darbo, o esminė kunigo sielovados dalis. Į socialinių problemų sprendimą jis žiūrėjo kaip pagrindinį kunigo uždavinį. Vėliau Seinų "Vadove" (1911 m. 32 nr., rašydamas apie dvasiškąjį ganytojavimą miestuose, sako: Pagrindinis dvasiško ganytojavimo tikslas visada tas pats, tai yra sielų išganymas. Visada tos pačios pagrindinės priemonės, kad suteikus žmonijai atpirkimo vaisius. Jos paduotos Evangelijose, Bažnyčios Tėvų raštuose, Bažnyčios sprendimuose ir moksle.

Tačiau žmonijos gyvenimas nestovi vietoje, kaip vanduo pelkėse. Jis vis teka pirmyn ir betekėdamas mainosi. Gyvenimo sąlygoms, žmonių dvasios ir kultūros stoviui besikeičiant, ir dvasiško ganytojavimo dirvoje kyla vis kiti keblumai ir sunkenybės, vis nauji uždaviniai ir pareigos. Gyvenimas, eidamas pirmyn, vis stato naujus reikalavimus. Reikia ieškoti naujų būdų ir galimybių jiems išspręsti . . . kaip senas priemones naujam gyvenimui pritaikyti (. . .). Kaip žmonių gyvenimas eina pirmyn, taip ir dvasiškas ganytojas privalo būti anuo gyvuoju Evangelijos vandeniu, nuolat tekančiu ir visus žmones gaivinančiu. Jis privalo būti Evangelijos druska, niekad nenustojančia savo sūrumo. Kaip Evangelijoje paminėta rūgštis tešlą, taip jis visus žmonijos gyvenimo reiškinius nuolat turi perimti Kristaus dvasia".

Taigi žmonijos skaudžiųjų problemų sprendimas turi būti kunigo uždavinys. Tačiau tokiam darbui reikalingas tinkamas pasirengimas. Čia jis primena pop. Pijaus X įspėjimą kunigams, kad jie, "neišmintingai atsidavę kokiam nors dvasinio

tobulinimosi darbui, neapleistų savo pareigų, kas būtina kitų naudai". Primena, kad kunigui "reikia ne tik sau pačiam šventai gyventi, nes jis yra darbininkas Kristaus vynuogyne, Kristaus tam darbui pasamdytas, — jo darbas rauti piktžoles, pasėti gerų augalų, juos laistyti, kad žmonių priešas nepasėtų kūkalių; bendrai sekti Kristumi, kuris perėjo gera darydamas" (Pop. Pijaus X raštas dvasiškijai, jo kunigystės 50 metų sukakties proga, 1908.VIII.4).

Toliau kun. J. Matulaitis, remdamasis to paties popiežiaus mintimis ir žodžiais, pabrėžia susivaldymo, savęs išsižadėjimo, pamaldumo ir šventumo reikalingumą ir būtinumą. Popiežius, tai darydamas, nori kunigus įspėti nuo vienpusiškumo, kurie tik viešąjį socialinį darbą kelia į padanges, perdaug atsiduoda pasaulietiškiems reikalams, besikarščiuodami ir besimėtydami į visokius viešus darbus, savo dvasiniame gyvenime apsileidžia, o pagaliau ir visiškai jo netenka.

I
KRIKŠČIONIŠKOSIOS DEMOKRATIJOS PRADININKAS LENKIJOJE

Kai kun. J. Matualitis 1902 m. baigė mokslus ir Friburgo universitete gavo teologijos daktaro laipsnį, grįžo į Kielcių vyskupiją, kurios seminariją buvo baigęs ir kuriai juridiniai priklausė. Trumpai ėjęs poros mažų parapijų vikaro, o paskui Kielcių seminarijos profesoriaus pareigas, dėl ligos paliko Kielcius ir gydėsi Varšuvoje. Skaudi kaulų džiova būtų kun. J. Matualitį nuvariusi į kapus, jei ne slaptos vienuolės grafaitės Cecilijos Zyberk-Platerytės, pasižymėjusios savo socialine ir visuomenine veikla, rūpestinga globa. Po skaudžios kaulų džiovos ligos, kun. J. Matualtis pasiliko Cecilijos Zyberk-Platerytės įstaigoje tikybos dėstyti, o savo patarimais rėmė ir skatino Cecilijos plačią visuomeninę veiklą.

Lenkijoje tik po 1905 m. revoliucijos, kada buvo šiek tiek atleisti caro valdžios varžantieji pančiai, buvo galima galvoti apie organizuotą visuomeninę ir socialinę veiklą.

Kun. J. Matulaitis, pasilikęs Varšuvoje, savo dėmesį atkreipė į reikalą organizuoti darbininkus pagal krikščioniškosios demokratijos principus. O tų darbininkų, ypač pramonės miestuose, buvo gana daug — apie 782.000. Tiesa, darbininkų tarpe nuo 1874 m. jau veikė slaptos revoliucinės socialistų organizacijos, skelbiančios klasių kovą, filosofinį materializmą, sekdamos rusų panašias revoliucines organizacijas, kaip "Zem-

lia i Volia" (Žemė ir Laisvė), susirišę su kitų kraštų panašiomis srovėmis. Jos rengė streikus, manifestacijas. Jų vadus caro valdžia gaudė, baudė, trėmė į Sibirą.

Nuo 1893 m. Lenkijos paskiros socialistinės grupės susijungė į Lenkijos Socialistų Partiją (PPS), turėjo savo laikraštį "Przedswit" (Priešaušris), leidžiamą Londone ir slaptai platinamą krašte. PPS užmezgė ryšius su Lietuvos, Latvijos, Gudijos, Ukrainos ir Kaukazo socialdemokratais ir išėjo į kovą su caro režimu. J. Pilsudskis suorganizavo PPS karinį sektorių, kuris vadovavo ypač 1905 m. demonstracijoms, skelbė visuotinį darbininkų ir moksleivių streiką visoje Lenkijoje. PPS vadovaujami darbininkai, išvesti į gatves garsaus Felikso Dzeržinskio, liejo kraują gatvėse, kai policija nesigailėjo jiems šūvių. Nepaisant aukų, trėmimų, PPS 1906 m. turėjo Lenkijoje apie 46,000 narių.

Visų kraštų socialistai savo programą parėmė Markso mokslo principais. Jie buvo ir Bažnyčios priešai, nes Marksas tvirtino, kad Bažnyčia visuomet stovėjusi išnaudotojų pusėje. Nors tais laikais socialistai viešai neskelbė savo ateistinės programos, tačiau jie kovojo su Bažnyčia, stengdamiesi nuo jos atitraukti darbininkus, taigi juos nukreipti ir nuo krikščioniškosios moralės principų.

Krikščionių darbininkų sąjūdis jau stipriai pasireiškė Vakarų Europos kraštuose — Belgijoje, Olandijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Šveicarijoje, Italijoje dar XIX amžiuje. Jis rūpinosi darbininkų švietimo, moralės, religijos ir ekonomijos reikalais, parodė didelį dinamizmą. To viso nebuvo Lenkijoje, kuri iki 1905 m. buvo caro valdžios slėgiama, dusinama, ir bet koks visuomeninis ir socialinis viešas darbas buvo neįmanomas.

Tik 1904 m. pasirodė Lenkijoje pirmosios krikščioniškojo sąjūdžio darbininkų tarpe "kregždės" Varšuvoje, Lodzėje, Čenstakavoje ir Vloclavke. Pirmuoju ir svarbiausiu krikščionių darbininkų organizatorium Lenkijoje buvo Seinų vyskupijos kunigas Marcelis Godlewskis (1865-1946). Jis dar 1894 m., būdamas Lodzėje vikaru, pradėjo megzti ryšius su fabrikų darbininkais, o nuo 1897 m., persikėlęs į Varšuvą, rengė darbininkams paskaitas socialiniais klausimais. Iš to jo darbo susikūrė slapta organizacija "Straž" (Sargyba), kurios statute buvo pabrėžtas solidarumas, teisingumas, meilė tarp darbininkų ir darbdavių, patriotizmas, reikalas saugotis streikų. "Sargybos" uždavinys buvo kelti darbininkų švietimą, kultūrą, moralę

krikščioniškoje ir lenkiškoje dvasioje. Statute buvo numatytos savišalpos kasos padėti darbininkams materialiai.

Kun. M. Godlewskio "Sargyba" gyvavo iki 1905 m. Kai caro "laisvės" manifestas leido kurti bažnytines brolijas ir kitas organizacijas, "Sargyba" buvo paversta į Šv. Juozapo Draugiją , kurios centras buvo prie Šv. Kryžiaus bažnyčios Varšuvoje. Netrukus ten pat iškilo nauja organizacija, naujas darbininkų sąjūdis, krikščioniškosios demokratijos pagrindais, vardu "Stowarzyszenie Rabotników Chrześcijanskich" (Krikščionių Darbininkų Draugija). Jos steigėjas, ideologas ir pagrindinis šulas buvo kun. J. Matulaitis.

Kun. J. Matulaitis darbininkų Draugiją steigė ant krikščioniškosios demokratijos pagrindų. Susipažinkime tad, kaip jis suprato krikščioniškąją demokratiją.

Kun. J. Matulaitis krikščioniškosios demokratijos sampratą ir jos tikslus bei siekimus išdėstė ilgokame straipsnyje, tilpusiame lenkiškoje "Podręczna Encyclopedya Kościelna" (tom. VII-VIII, 397-399 p.) ir darbininkų laikraštyje "Pracownik Polski" (1908, nr. 32-33). Apie krikščioniškąją demokratiją taip rašo:

Demokratija yra graikiškas žodis ir reiškia liaudies valdžią. Bendrai tuo žodžiu nusakoma tokia valstybės santvarka, kurioje vyriausią vykdomąją valdžią turi pati liaudis tiesiogiai, ar per savo rinktus atstovus. Kai kuriuose kraštuose (pvz. Šveicarijoje) abu tie būdai yra praktikuojami: įstatymai, priimti tautos atstovų parlamente, dar patvirtinami visos tautos referendumo keliu.

Demokratijos esmė remiasi dviem pagrindiniais principais: visų piliečių lygybe prieš įstatymus ir visų dalyvavimu valdyme balsavimo keliu, tiek reiškiant savo iniciatyvą, tiek sankcionuojant ir kontroliuojant tai, kas daroma.

Pirmasis pagrindas kyla iš žmonių brolybės idėjos, antrasis — iš pabojimo vertybės žmogaus, kaip laisvos ir autonominės būtybės. Kad toji vertybė nebūtų tik fikcija, o lygybė neįmanoma, reikia kuo plačiausius liaudies sluogsnius pakelti materialiniu, intelektualiniu ir moraliniu požiūriu. Tas nuolatinis liaudies kėlimas priklauso prie demokratijos esmės. Demokratija turi ir gali stipriai remti gerbūvį, švietimą ir dorybes kuo platesnių piliečių sluogsnių tarpe.

Iš to matyti, kad demokratija išplaukia iš krikščionybės dvasios. Viešpats Kristus pirmiausiai ėjo į liaudį. Jis taip pat paskelbė pasauliui didžiąją brolybės idėją tarp žmonių, iškėlė

žmogaus vertę. Tik reikėjo ilgų amžių, kol tai virto realybe.

Krikščioniškoji demokratija tuo skiriasi nuo visų kitų demokratinių srovių, kad jos siekimai, postuliatai ir darbai remiasi krikščioniškąja etika.

Politiniu atžvilgiu valstybės santvarka tuo bus demokratiškesnė, juo liaudis turės didesnės įtakos socialinių teisių įgyvendinimui savo balsavimu, iniciatyva ir kontrole. Krikšč. demokratija nesusiriša su jokia valdymo forma, tačiau respublikinė forma yra jos idealas, kurioje demokratiniai principai galima geriau įgyvendinti.

Socialiniu požiūriu krikšč. demokratija siekia teisingumo ir bendros žmonijos meilės. Ji nesiremia klasėmis, bet veda kovą už visų laimę su visų žmonių meile. Kadangi dirbantieji sudaro didelę visuomenės dalį ir jiem yra netaikomas teisingumas, dėl to krikšč. demokratija pirmiausiai rūpinasi jų gerove ir nauda. Demokratija, prof. Toniolo žodžiais, siekia tokios visuomenės santvarkos, kurioje visos juridinės, ekonominės ir socialinės jėgos, pilname savo išsivystyme, proporcingai prisideda prie bendrosios gerovės, kad galutiniame rezultate būtų pasiekta liaudies, tai yra kuo plačiausių visuomenės sluogsnių, gerovė.

Demokratija vertina žmogų pagal jo asmens vertę. Fortunai ir kilmei neskiria jokių privilegijų; kas daugiau turi, tas lengviau ir sėkmingiau turi tarnauti ir kitiems. Pagal demokratijos principus žmogus tiek turi teisių, kiek prisiima pareigų ir jas vykdo.

Ekonominiu atžvilgiu krikšč. demokratija pripažįsta nuosavybės teisę, tačiau rūpinasi, kad pareigos, kurias uždeda prigimties dėsniai, būtų vykdomos. Žemė, sako pop. Leonas XIII enciklikoj "Rerum Novarum", nors padalinta pavieniams asmenims, turi tarnauti bendruomenei. Žmogui yra laisvė, sako šv. Tomas, turėti nuosavybę tiek, kiek ji reikalinga žmogaus gyvenimui. O į klausimą, kaip naudoti turtą, šv. Tomas atsako: tuo atžvilgiu išorinius daiktus žmogus neturi laikyti nuosavais, o tik bendrais, kad ir kiti jais galėtų lengvai naudotis".

Krikščioniškoji demokratija siekia to, kad šalia ir virš privatinės nuosavybės būtų ir bendrinė nuosavybė: įmonių, valsčių, valstybės ir t.t., kad, kiek galima, kapitalas derintųsi su darbu, kad darbo priemonės ir gaminiai priklausytų tiems, kurie dirba ir gamina.

Krikščioniškoji demokratija priešinga dabartinei visuomenės santvarkai. Ją laiko ne tik kenksminga, bet daugeliu atvejų

ir neteisinga; siekia pagrindinės jos reformos, jos pakeitimo. Prie visuomenės santykių pagerinimo turi prisidėti: a) Bažnyčia, mokydama ir skelbdama dorybes, rūpindamasi, kad reikalai būtų sprendžiami krikščioniškos meilės dvasioje ir visa, kiek galima kreipdama ta linkme; b) valstybė, leisdama teisingus įstatymus; c) visuomenė, palaikydama įvairius autonominius vienetus, sambūrius, kultūrines institucijas ir t.t., drauge demokratijos dvasioje siekdama geresnės ateities; d) darbininkai, šviesdamiesi, įsisąmonindami, ugdydami savo tarpe savitarpės pagalbos reikalą ir atsakomybę už savo likimą, kovodami už sau priklausančias teises.

Krikšč. demokratijos taktika — siekiant kaskart geresnės ateities, palaipsniška evoliucija. Pirmiausiai stengdamasi pasiekti tai, kas galima, o įvykdžius minimalinę programą, sudaryti naują — su kitais siekiais.

Toliau autorius pareina į istorinę krikščioniškosios demokratijos apžvalgą ir dėsto, kad krikščioniškosios demokratijos sąjūdis reformų linkme prasidėjo gana anksti, nors pats vardas tam sąjūdžiui duotas tik Liežo kongrese 1893 m. kun. Naudeto. Jau Lamennais, Bucheris ir kiti rašė ta dvasia, bet tikrasis krikšč. demokratijos sąjūdžio iniciatorius buvo Mainzo vyskupas Vilhelmas Emanualis Ketteleris, kuris savo programos platumu, sistematiškumu viršijo Lasalle ir Marksą. Krikščionių demokratų sąjūdis pagyvėjo, išplito ir atsirėmė ant pop. Leono XIII enciklikų "Rerum Novarum" (1891) ir "Graves de Communi" (1901).

"Pracownik Polski" laikraštyje kun. J. Matulaitis aiškina, kokie yra krikščioniškosios demokratijos santykiai su katalikų Bažnyčia. Jis rašo:

Katalikai, kurių pareiga darbuotis Dievo karalystės ir jos teisybės įgyvendinimui žemėje, negali likti abejingi mūsų laikų visuomenės srovėms ir negerovėms. Prieš keliasdešimts metų krikščioniškas socialinis sąjūdis katalikų tarpe pirmiausiai pasirodė Vokietijoje, paskui Belgijoje, Prancūzijoje, Italijoje, Austrijoje. Tą sąjūdį pop. Leonas XIII savo enciklikomis įteisino ir davė jam krikščioniškosios demokratijos vardą. Kad būtų išvengta tam tikrų nesusipratimų, kurie galėtų atsirasti tarp katalikų veikėjų visuomenės srityje, Leonas XIII paaiškino, kad "nors žodis demokratija savo tiesiogine ir filosofine prasme reiškia liaudies valdžią, tai vis dėlto kalbamuoju atveju, atmetus bet kokią politinę jo reikšmę, šis žodis reikia taip imti, kad tereikštų krikščionišką veikimą liaudies naudai, re-

miantis prigimta teise ir Evangelijos nuostatais".

Tik taip suprastą demokratiją Bažnyčia ima į savo globą, už ją yra atsakominga. Demokratija rišasi su katalikybe ir yra jos sudedamoji dalis. Kaip prigimtoji teisė, kaip Evangelijos nuostatai, kaip ir pati katalikybė, kuri jais remiasi, taip demokratija pakyla virš besikeičiančios valstybinės ir visuomeninės santvarkos. Yra tai visuomeninė veikla krikščioniškos meilės ir teisingumo dvasioje tarp liaudies ir liaudžiai, t. y. plačiausių visuomenės sluogsnių.

Katalikybė yra virš besikeičiančios liaudies valdžios. Geru kataliku gali būti tiek monarchistas, tiek ir respublikonas(. . .). Katalikybė niekam neprimeta jau paruoštos visuomenės santvarkos programos, lygiai niekam nedraudžia tuo požiūriu turėti savo nuomonę, savo idealą, savo troškimus. Ji negina siekti savo teisių, priklausančių kiekvienam žmogui ir piliečiui, negina taisyti visuomenės santykius, kad tik visa tai būtų derinama su teisingumu ir meile.

Pop. Leonas XIII išskiria iš krikščioniškosios demokratijos supratimo politiką ne dėl to, kad krikščionims demokratams būtų negalima užsiimti politika. Kiekvieno kataliko pagrindinė pareiga yra, pagal galimybes, dalyvauti viešajam gyvenime. Visur ir ypač politikoje reikia įvesti Kristaus dvasią. Dėl to popiežius norėjo kiekvienam katalikui ir kiekvienam kraštui palikti pilną laisvę.

Taigi ir mūsų "Krikščionių Darbininkų Draugija" skelbiasi esanti nepartinė, grynai kultūrinė-ekonominė. Už Draugijos kiekvienas jos narys gali pagal pasirinkimą priklausyti prie visų politinių partijų, kurios stovi ant tautinio pagrindo ir derinasi su mūsų šv. tikėjimo nuostatais".

Kun. J. Matulaičio paskelbta krikščioniškosios demokratijos idėja tuojau rado Lenkijoje plataus atgarsio. 1906.IV.19 Varšuvoje įvyko pirmasis krikščionių demokratų suvažiavimas, kuriame dalyvavo visų vyskupijų delegatai, ir taip prasidėjo krikščioniškosios demokratijos sąjūdis visoje Lenkijoje. Jo pradininkas ir autorius buvo kun. J. Matulaitis.

II
KRIKŠČIONIŲ DARBININKŲ DRAUGIJA

Kun. J. Matulaičiui atrodė, kad krikščioniškosios demokratijos rėmuose pirmiausia reikia organizuoti darbininkus. Tam tikslui jis 1905 m. įsteigė "Krikščionių Darbininkų Draugiją", parašė jai įstatus, kuriuos valdžia patvirtino 1906.VI.11. Drau-

gijos tikslas — "pakelti darbininkų religinį, moralinį, intelektualinį, medžiaginį ir tautinį lygį". Įstatuose įrašytos tam tikslui priemonės yra tokios: susirinkimai aiškinti darbininkų teisėms, tarpininkavimas darbo reikalų, teisiniai patarimai, įvairios pramogos, įmonės bibliotekos, tarpininkavimas tarp dirbančiųjų ir darbdavių, garbės teismai ginčijamiems klausimams spręsti ir kit. Įstatų nuostatuose aiškiai matyti Vakarų Europos kraštų socialinių sąjūdžių pėdsakai.

Draugijos nariai — "kiekvienas garbingas ir gero elgesio darbininkas be lyties skirtumo". "Netikruoju Draugijos nariu gali būti kiekvienas pilietis, kuris patarimais, moraline ir medžiagine parama įsipareigoja paremti Draugijos veiklą ir interesus bei dalintis jos uždaviniais".

Sąjunga susideda iš "ratelių" (skyrių), kurie yra mažiausias savystovus darbininkų vienetas. Rateliui vadovauja valdyba su kunigu globėju, išrinkta visų ratelio narių. Rateliai jungiami į apygardas, kurios turi savo vadovybę su kunigu globėju. Ją išrenka tos apygardos ratelių delegatai. Visos Draugijos centrinę vadovybę sudaro 12 asmenų valdyba ir kunigas globėjas. Vyriausią valdybą išrenka sąjungos nariai ir patvirtina dvasinė vyresnybė. Vyr. valdybos kunigas globėjas pirmininkauja visiem valdybos posėdžiams, turi teisės drauge su valdybos nariais arba ir be jų kiekvienu metu patikrinti kasą ir biblioteką, pasirašyti valdžiai skiriamus raštus, o nepaprastais atvejais suspenduoti kiekvieno valdybos nario veiklą iki visuotinio Draugijos suvažiavimo.

Svarbią rolę krikščionių darbininkų organizavime ir veikime suvaidino Draugijos sekretoriatas Varšuvoje, kuriam vadovavo kun. J. Matulaitis. Jis nesileido renkamas į jokias Draugijos valdybas, bet iš šalies vadovavo ir tvarkė ratelius, teikė informacijas, lankė juos ir skaitė paskaitas, aiškindamas Draugijos tikslus ir uždavinius. Žodžiu — buvo Draugijos judintojas ir siela.

Krikščionių Darbininkų Draugija 1905 - 1906 m. turėjo vien tik Varšuvoje 23 ratelius su 5.840 narių. Rateliai sukūrė 1 pradžios mokyklą, 2 analfabetams kursus, 2 skaityklas, 10 valgomųjų prekių krautuvių, 1 anglių sandėlį, 12 bibliotekų, 1 vaikų darželį, 3 chorus, 3 orkestrus, 1 siuvyklą, 4 taupomąsias ir savišalpos kasas, 3 mėgėjų teatrus, 1 šokių mokyklą, 1 rankdarbių mokyklą, 1 dainų būrelį. Tai visa buvo vien tik Varšuvoje.

Draugija augo. Ji 1907 m. turėjo Lenkijoje 79 ratelius,

apjungtus dešimties apygardų (Varšuvos, Lodzės, Dambrowo, Petrkawo, Wloclawko, Radomo, Čenstakavos, Augustavo) su 22.000 narių. Sekančiais metais Draugija išaugo iki 50.000 narių. Vėliau, kun. J. Matulaičiui Varšuvą apleidus, Draugija pateko į politikierių rankas, apleido darbininkų krikščionišką socialinį auklėjimą ir švietimą ir nusmuko. Po pirmojo pasaulinio karo Draugija turėjo tik 5.000 narių.

Kun. J. Matulaitis atliko Lenkijos darbininkų naudai milžinišką darbą. Tą darbą vertino ir jo artimieji bendradarbiai. Pvz. drauge su kun. J. Matualičiu Varšuvoje dirbęs kun. H. Przedzieckis (vėliau Siedlcių vyskupas) savo atsiminimuose tą laikotarpį taip apibūdina:

"Turėjau progos dažniau su juo sueiti. Stebėdavaus ta skaisčia siela, jos užsidegimu, dideliu išsimokslinimu, aiškiu painių teologijos klausimų sprendimu, teisiniu, moksliniu ir visuomeniniu nusimanymu. Malda ir darbas, Dievo ir artimo meilė užėmė kiekvieną jo gyvenimo valandėlę; tame gyvenime nebuvo laiko poilsiui. Po rusų-japonų karo kunigas Jurgis, remdamasis Leono XIII pagrindais, išdirba Varšuvoje krikščioniškosios demokratijos programą. Ją gina. Tenka kovoti su pažiūromis tų, kurie nesutinkančius su jų pažiūromis paskelbdavo įtartinais. Jis su šypsena lūpose išaiškina klaidingą jų nusistatymą" (Knygoje "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius, 101-102 p.).

Kun. Aleksandras Woycickis, krikščioniškojo socialinio sąjūdžio Lenkijoje istorikas ir prof. J. Matulaičio įpėdinis Petrapilio Dvasinėje Akademijoje, sociologijos katedroje, rašo:

Dėl vysk. J. Matulevičiaus — trumpa jo veikla darbininkų tarpe turėjo tą reikšmę, kai prasidėjo krikščionių darbininkų organizavimas, priekyje atsistojo tokio masto žmogus, su savo inteligencija, charakteriu ir kunigiška siela. Be jo protingo vadovavimo organizacija galėjo padaryti daug klaidingų žingsnių. Kun. J. Matulevičius matė panašias organizacijas Šveicarijoje, žinojo Bažnyčios socialinį mokslą ir, kas svarbiausia, patsai turėjo katalikiškai socialinę sielą. Tas dideles dorybes jis perdavė organizacijai nuo pat jos lopšio. Jo dvasia pasireiškė Krikščionių Darbininkų Draugijoje nuo pat pirmųjų įstatų skyrių. Kitais žodžiais tariant, kun. J. Matulevičius kreipė Lenkijos krikščionių darbininkų sąjūdį savu keliu. Gaila, kad neturėjo laiko išauklėti sau įpėdinių, kurių trūkumas buvo priežastis, kad Draugija žlugo. Bendras darbas su kun. M. Godlewskiu nebuvo lengvas, nes, kai Matulevičių visi vadino

"įkūnyta išmintimi" (prudentia incarnata), Godlewskis buvo autokratas. Didelė buvo žala tam sąjūdžiui, kai netikėtai kun. Matulevičius paliko Varšuvą. Tikriausiai sąjūdžio plėtojimasis būtų buvęs tikresnis, jei jam būtų vadovavęs kun. J. Matulevičius" (Cit. Ks. Adam Boniecki, MIC, Mysl i Czyn Spoleczna Ks. Arcybiskupa Jerzego Matulewicza, 39 p.).

Darbininkų laikraščio redaktorius

Jei kun. M. Godlewskis buvo darbininkų organizatorius, tai kun. J. Matulaitis buvo krikščioniškosios demokratijos ideologijos aiškintojas, teoretikas. Kokie klausimai jam ypač rūpėjo, matyti iš jo 1906 m. įsteigto ir redaguojamo dvisavaitinio laikraščio "Towarzysz Pracy" (Darbo Draugo) puslapių, kuriuos beveik vienas prirašydavo. To laikraščio, kun. J. Matulaičio redaguojamo, išėjo 25 numeriai. Jam išvykus iš Varšuvos, "Darbo Draugas" susijungė su "Rabotnik Polski" (Lenkijos Darbininkas) ir gavo "Pracownik Polski" (Lenkijos Darbuotojas) vardą, redaguojamą Adomo Lach-Szymanski, kuriame kun. J. Matulaitis bendradarbiavo dar ir 1907 m., jau profesoriaudamas Petrapilio Dvasinėje Akademijoje.

Kun. J. Matulaičio redaguojamas "Darbo Draugas" buvo skirtas paprastiems skaitytojams, dar nepažįstantiems jaunos krikščioniškosios demokratijos Lenkijoje krypties ir uždavinių. Laikraščio skaitytojai buvo batsiuviai, odininkai, šepečių dirbėjai, siuvėjai, žodžiu — darbininkai ir amatininkai, paprasta liaudis, kurie tik mokėjo skaityti. Dėl to laikraščio puslapiuose nėra moksliškų straipsnių arba programinių punktų gilesnio aiškinimo. Redaktorius prisitaiko prie skaitytojų pajėgumo, tačiau stengiasi ne tik juos informuoti, bet ir duoti ką nors naujo ryšyje su Draugijos programa ir jos siekimais. Straipsnis apie vysk. Ketterelį, kuriame tasai Mainzo vyskupas parodytas, kaip dvasiškio - veikėjo idealas, baigiamas tokia pastaba: "Jo patrauklus pavyzdys pažadino daugybę sekėjų, kurie panašiai kaip vyskupas siekė ir siekia taikingo, pagal Kristaus dvasią, šių dienų neteisingų santykių sprendimo. Kad ir mums Dievas duotų daugybę panašių veikėjų".

Panašaus pobūdžio yra informacijos apie darbininkų laimėjimus kituose kraštuose. Pvz. rašoma, ką darbininkai yra laimėję, susibūrę į darbininkų sąjungas ir draugijas Anglijoje. Taip išaugo jėga, "kada jau ne kiekvienas atskirai derasi su fabriko savininku, bet visa sąjunga, kur darbininkas nėra beginklis, vienas tarsi pirštas, atiduotas kapitalo vilkui, bet

tampriai susijungęs su draugais, kada už jį stoja visa sąjunga. Ten", skaitome toliau, "darbininkas nėra vien mašinos priedas, bet pats dalyvauja įmonėje, naudojasi įmonės pelnu. Kada mes to pasieksime?"

Po poros mėnesių rašo apie Lijono Akcijos Draugiją, kurios amatininkai ir darbininkai dalyvauja įmonės pelne. Redakcija padaro pastabą: "Reikalingas ir teisingas dalykas, jog tie, kurie savo darbu didina įmonės pelną, dalyvautų ir to pelno paskirstyme".

Viename "Darbo Draugo" numeryje, redaktorius, pranešdamas apie naują įstatymą Prancūzijoje dėl sekmadienio poilsio nedarbo dienos, plačiai dėsto šeimos reikalus, kalba apie būtinumą dalyvauti viešajame gyvenime, o tam reikia laisvo laiko. "Tai yra išvada iš tiesos, kad darbininkas yra žmogus", pastebi redaktorius. Prancūzijos darbininkai kovote išsikovojo tą teisę. Kaip paprastai, redaktorius baigia linkėjimu: kada ir mes turėsime tokią teisę? . .

Savo redaguojamaje laikraštyje kun. J. Matulaitis paliečia ir moterų klausimą. Rašydamas apie Suomijoje sulygintas vyrų ir moterų teises tiek, kad moterys gali būti renkamos į parlamentą, redaktorius pabrėžia, kad tai yra pirmasis kraštas, kuris įsivedė tokią reformą, ir tai yra teisinga.

Beveik kiekviename laikraščio numeryje rašoma apie krašte ir užsienyje vykstančius streikus. Streikų klausimu kun. J. Matulaitis parašė ilgesnį straipsnį, kuriame jaučiama didaktinis momentas: žala, kada streikas nėra tinkamai paruoštas, kada neturime aiškios programos. Streiko tikslas yra kartais vienintelis apsigynimo būdas. Kitame straipsnyje apie įmonių darbininkų sąjungos uždavinius redaktorius tarp kita akcentuoja kovą už teisingą darbo atlyginimą. Atlyginimas už darbą turi būti ne tik toks, kad juo būtų galima aprūpinti savo ir savosios šeimos būtiniausi reikalai, bet kad dar leistų dabrininkui susitaupyti šį tą ateičiai. "Tuo tarpu šiandien darbas yra laikomas preke, o darbininkas tik priedas prie mašinos. Tai yra neteisybė, nes darbas yra 'žmogiškas veiksmas', neatskiriamas nuo asmens".

Kun. J. Matulaičio supratimu, kiek matyti iš jo redaguojamo ir prirašomo laikraščio, įmonės darbininkų organizacijos turi kovoti už teisingą atlyginimą ir darbo laiką. Tai galima pasiekti tik organizuotai, kai organizacijos atstovai, o ne pavieniai asmenys, stato kapitalistams reikalavimus ir sąlygas. Čia iškyla teisė streikuoti, nes streikas yra ginklas kovoje už savo teises.

Bet streiką paskelbus "turi būti darbininkų tarpe geležinė drausmė, kuri yra pasisekimo sąlyga. Jokių streiklaužių neturi būti".

Redaktorius savo laikraštyje plačiai kalba, paremdamas pavyzdžiais iš kitų kraštų apie įvairias darbininkų kasas, kurias turi įsteigti patys darbininkai. Ypač yra reikalingos kasos nedarbo, streiko, ligos, mirties atvejais. Tokios kasos turi pagelbėti darbininkams gražiai ir naudingai praleisti laiką, pvz. mokant tam tikrą sumą atostogoms ir pan.

Nepamirštami ir švietimo reikalai. Laikraštyje rašoma apie "praktikos kursus, paskaitas, darbininkų spaudą" ir kit. Straipsnis baigiamas tokia išvada: "Katalikai darbininkai ir amatininkai turi tai suprasti ir stengtis įkurti savas katalikiškas organizacijas" per jas šviestis ir kilti aukštyn.

"Darbo Draugo" skiltyse nurodoma darbininkų ir amatininkų siekimai: kovoti už 8 valandų darbo dieną, už vieno mėnesio apmokamas atostogas, už pigias virtuves ir sekmadienines pasitobulinimo mokyklas. Viename straipsnyje iškeliama batsiuvių padėtis ir raginama jiems jungtis į organizaciją, kad galėtų pagerinti savo padėtį bendromis jėgomis.

Laikraštyje buvo atskira skiltis "Motinos, klausykite!" Tai vaikų auklėjimo vadovėlis. "Darbo Drauge" buvo ir lengvų pasiskaitymų, apysakų, novelių, kur vistiek kyšo didaktinis momentas: įspėjimas jauniems darbininkams saugotis gresiančių pavojų ir nelaimių. Laikraštyje yra straipsnių prieš girtybę, tą didžiąją darbininkų nelaimę.

Tituliniame "Darbo Draugo" puslapyje buvo įrašytas šūkis: "Teisingumas, meilė, laisvė, lygybė, brolybė". To šūkio redaktorius ištikimai laikėsi. Būdingas yra viename laikraščio numeryje atsakymas Kijevo darbininkui: "Jūsų straipsnis yra antisemitinis ir dėl to jo negalime spausdinti. Mūsų šūkis yra teisingumas ir meilė". Atsakyme pabrėžta toji šūkio dalis, kuri skiriasi nuo liberalinių Prancūzijos revoliucijos paskelbtų laisvės, brolybės, lygybės šūkių. Kai Baltstogėje įvyko žydų pogromas, redakcija reagavo ir jį pasmerkė.

Kun. J. Matulaičio redaguojamo laikraščio dvasia skyrėsi nuo socialistų programos ir taktikos. Vienoje redakcijos pastaboje skaitome: "Mūsų laikraštis stovi ant visų lygybės pagrindo ir vaduojasi meilės principu". Santykiai su socialistais ir jų spauda buvo labai aktualūs ir jautrūs. Redaktorius su socialistais nepolemizavo ir nekovojo. Jis laikėsi krikščioniškos tolerancijos. Vienoje redakcijos pastaboje rašo: "Dėl to,

kad mūsų laikraštis stovi ant besąlyginio teisingumo ir vadovaujasi meile, jis atsiriboja nuo vienos žmonių klasės prieš kitą kurstymo, arba vienos partijos kovą su kita". Panašiai ir kitais klausimais redakcija laikosi savo programinės linijos ir jos aiškinimo. Iš surinktų korespondencijų ir skaitytojų pasisakymų redaktorius išreiškia savo pažiūrą į socializmo programą. Esą redakcija yra priešinga tokiai programai, kuri remiasi klasių kova, revoliucija ir siekia privatinės nuosavybės panaikinimo. "Mes norime statyti, gerinti, mylėti, kai socialistai moka tik kiršinti ir nekęsti".

Savaime suprantama, kad sociologiniai siekimai, kuriuos skelbė socialistai, buvo ir krikščioniškosios demokratijos siekimais. Tačiau priemonės šalinti neteisybėms, kurias skelbė socialistai, nesiderino su krikščioniškos demokratijos linija. O antireliginė socializmo kryptis dar didino skirtumą tarp krikščioniškojo ir socialistinio sąjūdžių.

Krikščioniškosios demokratijos dvasioje organizuodamas darbininkus, kun. J. Matulaitis gerai pažino įvairių krypčių socialistus tiek svetur, tiek Lenkijoje. Todėl vėliau, 1908 m., recenzuodamas D. Dumbrės (kun. J. Bikino) knygelę "Ar bus geriau, kai socialistai gaus viršų?" "Draugijoje" (t. IV, 1908, 91-93 p.) prikiša autoriui, kad jis "nedavė socializmo tikrojo paveikslo; priemonės, kurias jis vartoja kovoti prieš socialistus, taip pat ne visai tinkamos".

D. Dumbrė rašo, kad esą visokio plauko socialistų, bet, recenzento manymu, neišaiškina prieš kokius socialistus jis manęs kovoti. Esą reikia skirti socialistų mokslą nuo atskirų socialistų elgesio. Recenzentas autoriui prikiša šališkumą: ant socialistų daug pikto suverčia, nieko gero apie juos nepasako, ir dėl to socialistai išeina juodesni negu jie yra. D. Dumbrė rašo, kad "socializmas yra žydų pramanytas ir svarbiausios bei pelningiausios vietos socialistų organizacijose yra žydų apsėstos". Recenzentas su tuo nesutinka, nes socializmas atsirado dar prieš Marksą ir Lasalle (žydai), Marksas turėjo savo pirmtakų, o savo veikalus Marksas rašęs remdamasis ne Talmudu, o visuomenės gyvenimo pažinimu ir Anglijos viešų statistikų daviniais. Esą "ginčijantis reikia apsieiti su Marksu, kaip su kiekvienu rimtu mokslo vyru". Recenzentas D. Dumbrę papeikia ir dėl jo ironijos, kada sako, jog socialistai, žinodami, kad mirę negaus rojaus, būtinai nori tą rojų turėti ant žemės . . . Recenzentas pastebi, kad Bažnyčia iš anksto nė vieno negramzdina į pragarą, net ir didžiausio piktadario.

Recenzija baigiama taip: "Norint sėkmingai ginčytis su socialistais, reikia saugotis, kad nekovotume prieš tokį socializmą, kokį patys prasimanėme, o tik prieš tokį, koks jis yra iš tikrųjų".

Kaip matome, "Darbo Drauge" kun. J. Matulaitis palietė visą eilę socialinių klausimų, tačiau labai atsargiai, nes veikė caro valdžios cenzūra ir už drąsesnes mintis buvo galima susilaukti laikraščio uždarymo, o redaktoriaus nubaudimo.

Dar vieną kun. J. Matulaičio veiklos Varšuvoje faktą reikia paminėti. Cecilija Zyber-Platerytė sumanė, ir kun. J. Matulaitis parėmė reikalą organizuoti socialiniam veikimui universiteto studentus. Netrukus įsikūrė katalikų studentų organizacija "Odrodzenie" (Atgimimas), kurios programą ir savo patarimus suteikė kun. J. Matulaitis. Organizacija leido mėnesinį organą "Prąd" (Srovė). Iš "Srovės" narių išėjo vėliau mokslu pasižymėjusių asmenų: Robertas Wierzejskis, Bronislavas Zaluskis (abu vėliau marijonai), Edmundas Elter, jėzuitas, Gergorianumo profesorius, rašytojas, Ladas Tatarkiewicz, Varšuvos universiteto filosofijos profesorius, Vaclovas Maycho, chemijos profesorius, Henrikas Hilchen, ekonomijos mokslų daktaras, kunigas, Mauricijus Lipnicki, filosofijos ir senovės kalbų mokytojas gimnazijose, Antanas Szymanski, žurnalistas, Tadas Blažiejewicz, juristas, krikščionių demokratų veikėjas, ir kiti. Kai kurie jų yra rašę, kad į visuomeninę veiklą pastūmėjo juos kun. J. Matulaičio asmenybė ir jo socialiniais klausimais aiškios krikščioniškos pažiūros. "Odrodzenia" gyvavo iki 1939 metų.

III
SOCIALINIŲ KURSŲ ORGANIZATORIUS

Kun. J. Matulaičiui Varšuvoje dirbant darbininkų tarpe, rūpėjo jam ir platesnieji visuomenės sluogsniai. Tuose sluogsniuose socialinis klausimas buvo veik nežinomas, krikščioniškoji demokratija vos užuomazgoje. Atskiri veikėjai, pradėję socialinį darbą, susidūrė su šimtais kliūčių. Kas ėmėsi socialinio darbo, bendrai buvo laikomas revoliucionierium, reformatorium, nesilaikančiu katalikų Bažnyčios mokslo ir pan. Reikėjo tad krikščioniškosios demokratijos, pop. Leono nustatytos ir aprobuotos, idėją kiek galint plačiau paskleisti. Pradėta nuo kuklaus užmojo. Kun. Matulaitis 1905-1906 m. suorganizavo politinės ekonomijos kursą, kuriame paskaitas skaitė nors ir kairiųjų pažiūrų, tačiau teisingas ir garbingas Liudvikas Krzywickis. Tų kursų klausytojai buvo pats kun. J. Matulaitis, kun. H. Przedzieckis, Julius Ostrowskis (didelis kon-

Lietuvos Nacionalinė

servatorius ir vėliau kun. J. Matulaičio skundėjas Romoje), Tadas Blažejewiczius, Eugenijus Jarras ir visuomeninį darbą dirbančiųjų studentų būrelis. Kursuose paskaitos buvo tris kartus savaitėje ir tęsėsi apie tris mėnesius. Jų klausytojai susipažino su politiniai-socialinėmis problemomis tiek užsienyje, tiek ir Lenkijoje. Tai buvo pirmasis ta kryptimi žingsnis. Reikėjo žengti toliau. Sumanyti surengti platesnio masto socialiniai kursai. Jiems vieta buvo parinkta Vilniuje. Aišku, kad toks parinkimas ar pasiūlymas buvo kun. J. Matulaičio: jis norėjo, kad kursais pasinaudotų ir Lietuvos inteligentija. Tačiau rusų valdžia kursų Vilniuje neleido, ir tada apsistota Varšuvoje. Kursų rengimo komitetas susidėjo iš pasauliečių ir dvasiškių, ir jam pirmininkavo vysk. Kazimieras Rūškevičius (Marijampolės parapijos Rūškys). Paskaitininkais buvo pakviesti žymūs asmenys, daugiausia iš Austrijos valdomos Lenkijos dalies, kur socialinis veikimas jau buvo stipriai besireiškiąs. Kursai įvyko 1907.VIII.14-17 dienomis. Juose dalyvavo virš 600 asmenų, jų tarpe apie 450 kunigų. Iš Lietuvos kursuose dalyvavo apie 40 kunigų, jų tarpe ir kun. K. Šaulys, kuris "Draugijoje" (III, nr. 9-10) plačiai aprašė tiek pačius kursus, tiek jame skaitytas paskaitas — jų turinį.

Kursuose buvo perskaityta viso 10 paskaitų. Jų turinio čia neminime (apie tai yra "Draugijos" III tome, 9 ir 10 numeriuose), tačiau sustosime tik su ketvirtuoju paskaitininku ir jo daug kontroversijos sukėlusia paskaita "Krikščioniškoji nuosavybės teisės teorija". Paskaitai buvo skirta viena valanda laiko tačiau klausytojai ja sužavėti prašė skaityti dar ir antrą valandą.

Pagrindiniai tos paskaitos punktai buvo tokie:

1. Ką vadiname nuosavybe ir kokios yra jos rūšys.
2. Koks yra religijos ir Bažnyčios mokslas nuosavybės klausimu.
3. Kokiais pagrindais remiasi nuosavybės teisė.
4. Kokios yra nuosavybės teisės ribos ir iš jos išplaukiančios pareigos.

Pirmoje paskaitos dalyje kun. J. Matulaitis davė aiškų apibrėžimą, ką reiškia žodžiai "nuosavybė", "kolektyvizmas" ir "komunizmas". Toliau aiškino nuosavybės rūšis: kilnojamoji ir nekilnojamoji nuosavybė, sunaudojama ir produkuojanti nuosavybė. Subjektyviniu požiūriu nuosavybė yra vadinama teisė turėti ir naudoti tam tikrus daiktus, jais disponuoti ribose, nubrėžtose tiek prigimtosios, tiek pozityvinės teisės, išskyrus

visus kitus asmenis. Kitų išskyrimas yra kaip tik privatinės arba asmeninės nuosavybės esmė.

Taip suprasta nuosavybė yra priešinga turto bendrumui, kurį skelbia taip vad. negatyvusis komunizmas, kuris nori, kad viskas priklausytų visiems. Toks nuosavybės supratimas yra atmestinas, nes taip suprastoje ekonominėje santvarkoje dingtų paskatos darbuotis, imtų trūkti reikalingiausių dalykų ir būtų prieita prie anarchijos.

Savininko asmens ir jo charakterio atžvilgiu nuosavybė yra individuali arba asmeninė, kolektyvinė arba bendrinė, privatinė arba viešoji pagal tai, ar savininkas yra atskiras asmuo, ar asmenų grupė, arba įvairios institucijos, pagaliau ir visa tauta, liaudis.

Moralistai ir sociologai privatinę nuosavybę, kuri yra visuomeninė institucija, stato prieš pozityvųjį komunizmą arba kolektyvizmą, kuris skelbia, kad visuma ar dalis materialinių gėrybių būtų pavesta valdymui ir bendrijom: valsčiui, valstybei, liaudžiai. Tarp gryno komunizmo ir kolektyvizmo yra tas skirtumas, kad komunizmas yra ekonominė - visuomeninė sistema, kurioje visi turtai yra visų, o kolektyvizmas ribojasi tik gamybos priemonių, kurios yra kapitalistų rankose, nusavinimu, kad jos tarnautų visuomenei ir jos labui.

Ką sako religija ir Bažnyčia apie nuosavybės teisę?

Tiesioginis religijos ir Bažnyčios uždavinys yra sielų išganymas, o ne žemės turtų žmonėms dalinimas. Bažnyčios tikslas vesti žmones į galutinį amžinąjį tikslą, o ne tvarkyti tautų ekonominį gyvenimą. Bažnyčiai rūpi dvasiniai ir amžinieji dalykai, o ne laikinieji ir materialiniai. Bažnyčia pirmoje vietoje yra tikėjimo bei doros mokytoja ir saugotoja.

Tačiau pop. Leonas XIII enciklikoje "Rerum Novarum" moko, kad Bažnyčia, dirbdama savo tiesioginį darbą, neturi apleisti ir kai kurių žemės bei kūno reikalų. Juk be tam tikro žemiškųjų turtų ištekliaus negalima palaikyti tikėjimo ir doros. Maža nauda iš gražių pamokslų apie svetimo turto gerbimą, pasakytų badaujantiems ar badu mirštantiems. Ką padės pamokslai apie skaistybės išlaikymą, jei klausytojai gyvena po 4-5 šeimas viename bendrame kambaryje ir nakvoja mišriai po kelis vienoje lovoje. Bažnyčia žino, kad vargas ir skurdas yra nusikaltimų kurstytojas ir gimdytojas.

Bažnyčia visuomet stengėsi mažinti žmonių vargą, steigė ir

išlaikė įvairias labdaros įstaigas. Ji, siekdama savojo tikslo — sielų išganymo, ir žemiškų dalykų srityje rūpinosi tikinčiųjų gerove. Taigi Bažnyčiai rūpi ir žemiškieji jos narių reikalai, o tarp jų ir nuosavybės teisė.

Turtų įsigyjimas nėra žmogaus tikslas, o tik priemonė aukštesniems dalykams pasiekti. Žmogus, naudodamasis nuosavybės teise, turi paboti tikėjimo ir doros normų, atsižvelgti į prigimties įstatymus ir Evangelijos mokslą. Tad Bažnyčiai rūpi, kad tos tiesos nebūtų pamirštos ir pamintos. Taip Bažnyčia turi ne tik teisę, bet kartais ir pareigą, tarti savo žodį nuosavybės klausimu.

Nuosavybės klausimą galima svarstyti įvairiais atžvilgiais. Ekonomijos mokslas svarsto pelno ir naudos padauginimo klausimus, aptaria nuosavybės valdymo rūšis, būdus ir t.t. Sociologija užsiima bendraisiais klausimais, pvz. kas nuosavybės sistemoje yra nekintamo, kas joje išplaukia iš prigimties, kas iš laisvo žmonių sutarimo. Teisės mokslas rodo, kas sutinka ar nesutinka su krašte veikiančiais įstatymais. Bažnyčia pasisako, kas nuosavybės teisėje sutinka as nesutinka su prigimtąja teise ir Evangelijos mokslu, kas nuosavybės teise naudojantis yra dora ar nedora. Taigi Bažnyčia nuosavybės klausimuose turi tiek kompetencijos, kiek jie rišasi su tikėjimo ir dorovės dalykais.

Grynai ekonominiu požiūriu nuosavybė neturi jokio ryšio su tikėjimu. Kalbėdami "Credo" nerasime jokios užuominos apie nuosavybės teisę. Tačiau Dekaloge yra įstatymai nevogti, negeisti svetimo daikto; čia jau liečiama ir nuosavybė prileidus, kad žmonės yra ją pasidalinę ir jau yra "mano "tavo".

Iš to, kas čia pasakyta, aišku, kaip Bažnyčia žiūri į komunizmą. Jeigu imti komunizmą, kaip teoriją ir filosofinę sistemą, jei tik ten nėra teologinių ir filosofinių klaidų, toks komunizmas, rodos, nesipriešina tikėjimui. Juk galima įsivaizduoti visuomenę, kur būtų pritaikytas toks komunizmas. Taip svajojo Platonas, Tomas Morus, Campanella ir kiti. Ir socialistų skelbiamas kolektyvizmas nebūtų Bažnyčios atmestas, jei jame nebūtų teologinių ir filosofinių klaidų, liktų vien kaip ypatingas darbo ir nuosavybės tvarkymas.

Istorijos bėgyje buvo bandymų atnaujinti visuomenę naujais ekonominiais pagrindais. Atsirado net bendro gyvenimo ir bendrų turtų komūnos, laisvai žmonėms susitarus gyventi pagal tokią tvarką, savo turtą pavedus bendram naudojimui.

Kadangi toksai komunizmas nepažeidė tikėjimo ir dorovės, tai Bažnyčia jo nesmerkė, nepeikė ir paliko žmonėms laisvę patiems spręsti tokios sistemos naudingumą. Tik prisiminkime pirmosios krikščionių bendruomenės Jeruzalėje bendrą turtų valdymą, arba XVII ir XVIII amžiaus jėzuitų vedamas Paragvajaus redukcijas, o pagaliau Bažnyčios pagirtą vienuolijų "komunizmą" su bendru turtų valdymu ir naudojimu.

Kas kita yra tikrasis komunizmas, kuris savo įvairiomis klaidomis peržengia religijos ir moralės ribas. Tada Bažnyčia vardan prigimtinės teisės ir teisingumo pasmerkia komunizmą dėl to, kad jis nepripažįsta jokios privatinės nuosavybės, ją atima iš žmonių prievartos būdu. Bažnyčia čia negali likti abejinga tokiai neteisybei, nes tylėdama nusikalstų savo pasiuntinybei ir misijai.

Jau pirmaisiais krikščionybės amžiais Bažnyčia pasmerkė taip vad. apostolikų sektą arba ereziją, kuri skelbė, kad privatinė nuosavybė esanti priešinga Kristaus mokslui ir kad turintieji nuosavybę negali būti išganyti. Viduriniais amžiais Bažnyčia atmetė panašias erezijas, pasidavusias socialinėms klaidoms. Ir šiais laikais Bažnyčia elgiasi panašiai. Ji popiežių, ypač Leono XIII, lūpomis papeikė kraštutinius socialistus, komunistus, kurie atmeta bet kokią privatinę nuosavybę, siekia prievarta atimti iš žmogaus tai, kas jam teisėtai priklauso, kas jo darbu ir prakaitu įsigyta, kad jie, skelbdami laisvą meilę, griauja šeimos pagrindus.

Taigi matyti, kad Bažnyčios yra pasmerktas tik tikrasis komunizmas, t. y. toji sistema, kuri reikalauja panaikinti visą privatinę nuosavybę, o turtų valdymą ir skirstymą paveda visuomenei, tikriau sakant, proletariatui. Priešingai, Bažnyčia nėra pasmerkusi ar papeikusi tokio socializmo, kuris pripažįsta žmogui privatinę nuosavybę tų daiktų, kurie vartojimu nesunaikinami ir tarnauja žmogaus ekonominei pažangai, o tik reikalauja, kad būtų nusavintos gamybos priemonės ir įrankiai, kurie tarnauja ne visuomenės, o tik paskirų asmenų naudai. Kitaip tariant, norima panaikinti tokia nuosavybė, kuri automatiškai, be savininko darbo, gamina jam pelną, pačiam nieko neveikiant ir naudojantis prakaitu menkai apmokamų darbininkų.

Nuosavybės teisės pagrindai

Toliau kun. J. Matulaitis, dėstydamas nuosavybės teisės

kilmę, remdamasis Bažnyčios mokslu ir popiežių enciklikomis, drąsiai tvirtina, kad Dievas yra sutvėręs žemę ir jos gėrybes visiems žmonėms naudotis. Jis nepadalino, nepaskirstė žemės ir jos gėrybių paskiriems žmonėms, o paliko visiems lygiai naudotis. Žemė turi maitinti visus. Tik laikui bėgant žmonės pasidalino žemę ir jos turtus. Taip atsirado privatinė nuosavybė. Ji yra istorijos evoliucijos padaras. Nuosavybės teisės didinimas augo kartu su kultūros plitimu. Pagaliau prieita prie to, kad į nedaugelio rankas susitelkė didžiuliai turtai, kraunami beturčių išnaudojimu. Lygiai yra kita tiesa, kad darbo vaisiai turi priklausyti tiems, kurie juos gamina. Šį tvirtinimą kun. J. Matulaitis paremia Leono XIII enciklikos "Rerum Novarum" žodžiais: "Teisinga yra, kad darbo vaisiai priklausytų tiems, kurie dirba, nes pagamintieji daiktai eina paskui juos gaminusią priežastį". Tačiau praktiškas šio dėsnio pritaikymas yra dažnai sunkus. Atėmimas nuosavybės iš fabrikanto yra lygiai neteisingas, kaip ir darbininko prakaito išnaudojimas turtams didinti. Dėl to šių dienų kapitalistinė santvarka yra netikusi ir smerktina.

Darbo išnaudojimas, darbininkų varge laikymas yra *nusikaltimas, šaukiąs dangaus keršto.* Iš to seka, kad nuosavybė, nors ir išplaukianti iš prigimtosios teisės, turi savo ribas ir pareigas. Pvz. egzistencijos teisė yra svarbesnė už nuosavybės teisę. Žmogus savo egzistencijai palaikyti gali pasiimti iš turtingesnio tiek, kiek jam reikalinga gintis nuo bado ir pamaitinti savo šeimą. Bažnyčia nepasisako prieš stambesnius turtus, platesnius žemės plotus, tačiau peikia absentizmą, kada savininkas, gyvendamas svetimuose tolimuose kraštuose, lėbauja ir švaisto turtus, sukrautus darbininkų darbu ir prakaitu. Pagal jėzuitą Antoine, tas turi teisę ilsėtis, kas savo darbą yra atlikęs.

Taigi ir privatinė nuosavybė, nors ir išplaukianti iš prigimtinės teisės, turi savo ribas. Kai sakoma, kad nuosavybė yra šventa ir neliečiama, tai nereiškia, kad Bažnyčia ją kanonizavo ir aprobavo tokią, kokia ji yra šiandien. Ne kiekvienas turtuolis yra jo turimųjų turtų teisėtas valdytojas, ne viskas tvarkoje dabartinėje kapitalistinėje santvarkoje. Religija ir Bažnyčia saugoja tik teisingumo principą, o ne dabartinę santvarką. Ji kovoja su įsigalėjusia neteisybe vistiek, kur ji besireikštų: privatinėje ar visuomeninėje plotmėje.

Vienas Dievas yra absoliutinis žemės ir jos turtų savininkas. Žmogus yra jų tik valdytojas, o laikydamas juos savais,

turi pareigų ir visuomenės atžvilgiu. Šv. Tomas aiškiai sako, kad "Dievo duotieji žemės turtai jam priklauso nuosavybėn, bet naudotis jais turi ne tik jis vienas, bet, atsižvelgdamas į kitų reikalus, turi ir kitiems užleisti tiek, kiek galėtų išgyventi, dalindamasis ypač tuo, kas nuo jo atlieka" (Summa theologica, 2, 2,q.61,a.2). O pop. Leonas XIII tvirtina: "Klausiant, kaip turtais reikia naudotis, Bažnyčia nė kiek neabejodama atsako, jog žmogus turi naudotis savo daiktais ir juos vartoti taip, kad jie būtų tarsi ne tik jo vieno, bet ir visų bendrai, tai yra, kad lengvai jais pasidalintų su kitais, kai jie yra to reikalingi."

Taigi privatinė nuosavybė turi tarnauti ne tik jos savininkui, bet ir visuomenei. Iš to kyla klausimas, kas turi teisę nuosavybę tvarkyti, teisingiau ją padalinti.

Iš nuosavybės išplaukiančios pareigos

Svarbiausioji pareiga — turima nuosavybe dalinimasis su kitais, kai iškyla reikalas. Privatinę nuosavybę tvarkyti negali atskiras žmogus, nes jos nusavinimas būtų plėšimas, vagystė, taigi neteisybė. Tą pareigą atlikti turi ir gali valstybė, kurios uždavinys visų piliečių gerovė. Ji gali normuoti privatinę nuosavybę, tačiau protingai ir laikantis teisingumo normų, tam tikrais įstatymais atsižvelgiama į bendrąjį krašto gyventojų gėrį. Valstybės uždavinys — išlaikyti harmoniją tarp pavienių žmonių ir bendrųjų valstybės reikalų. Bet tai nereiškia, kad valstybė gali paneigti privatinę nuosavybę; jos uždavinys tik ją apriboti atsižvelgiant į bendrąjį krašto gėrį".

Tai nėra lengvas uždavinys. Jį praktiškai vykdant, galima peržengti ribas ir perdaug pasinešti į vieną ar antrą pusę. Kadangi Bažnyčia į šį klausimą nesikiša, tad lieka sveikam protui ir filosofijos mokslui nustatyti direktyvas, kaip galima reguliuoti privatinę nuosavybę. Iš vienos pusės valstybė turi vaduotis prigimtosios teisės ir teisingumo nuostatais, atsižvelgdama į bendrąjį gėrį, o iš antros — į krašto kultūros laipsnį, į sąlygas ir konjunktūras, kurios susidarė laiko bėgyje. Žodžiu, nuosavybės santvarka turi derintis prie laiko ir vietos sąlygų. Jeigu nuosavybė yra saugojama, neliečiama ir stovi tarsi koks ąžuolas, tai užėjusi revoliucijos audra jį sulaužys ir išvers iš šaknų.

Iš to, kas pasakyta, darosi aišku, kokios linijos ir rolės laikosi ūkio bei ekonomijos klausimais krikščioniškoji demokra-

tija, kitų sociologinių mūsų laiko grupių tarpe. Kai individualizmas rūpinasi tik saugoti pavienių asmenų interesus, o valstybei pripažįsta tik sargo rolę, kai socializmas nori panaikinti pavienių asmenų teises ir viską pavesti į valstybės rankas, katalikiškoji sociologija arba krikščioniškoji demokratija laikosi vidurio kelio, pripažindama valstybei teisę saugoti privatinę nuosavybę, o drauge ir ją normuoti bendrojo gėrio reikalui. Kaip tai praktiškai įvykdyti, yra ekonominės politikos reikalas.

Savo paskaitoje kun. J. Matulaitis įspėjo katalikus nedogmatizuoti tų socialinių klausimų, kuriais Bažnyčia nepadarė savo sprendimo. Panaudoti tikėjimo tiesas ir dogmas kur nereikia, kaip tik gali žmones atstumti nuo religijos, ypač jei tomis tiesomis yra dengiamos tik asmeniškos pažiūros, kurios ne visada būna teisingos; tad negalima kitus versti būtinai jas priimti.

Paskaitoje paliestieji klausimai buvo tiek nauji, negirdėti, kad po paskaitos pasipylė eilė paklausimų, į kuriuos prelegentas atsakė sekančią dieną. Jų tarpe buvo vienas labai konkretus paklausimas: ar valstybė turi teisę žemę nusavinti? Atsakymas buvo irgi labai aiškus: Visuomenės gerovei už tam tikrą atlyginimą žemės nusavinimas yra galimas ir teisėtas. Kaip pavyzdį nurodė popiežiaus valstybę, kurioje, reikalui esant, nedirbamos žemės būdavo atiduodamos už tam tikrą nuomą darbininkams bežemiams.

Kun. J. Matulaičio paskaita buvo skirta ne jo žinojimui, išsimokslinimui pademonstruoti, bet konkrečiam gyvenimui. Nuosavybės klausimas ir jo sprendimas jam atrodė vienas iš svarbiausiųjų. Jo giliu įsitikinimu, jei žmonija neis nuosavybės tvarkymo pažangos keliu ir stovės vietoje, kaip nepajudinamas ąžuolas, tai revoliucijos audra jį sulaužys ir parblokš.

Kun. J. Matulaičio paskaitos mintys ne visiems galėjo patikti. Kai kam jos atrodė revoliucijos skelbimu, darbininkų agitacija grobti dvarininkų žemes ir pan. Todėl jis buvo skundžiamas Romai kaip socialistas, revoliucionierius ir pavojingas modernistas. Bet jis neišsigando. Savo mokslą apie krikščionišką nuosavybės supratimą ir toliau skelbė tiek Petrapilio Dvasinėje Akademijoje, tiek 1909 m. pradžioje surengtuose socialiniuose kursuose Kaune.

Socialiniai kursai Kaune

Varšuvos socialiniuose kursuose dalyvavo apie 40 kunigų iš Lietuvos. Jie turėjo atskirą pasitarimą su kun. J. Matulaičiu

ir iškėlė mintį, kad panašius kursus reikėtų suorganizuoti ir Lietuvoje. Kun. J. Matulaitis tam pritarė ir paragino grįžus Lietuvon pradėti tokių kursų organizavimo darbą.

Lietuvoje anuo metu socialiniai klausimai mažai kam rūpėjo, o dvasiškijos dalyvavimas visuomeniniame darbe vieniems atrodė peiktinas dėl to, kad naujas, kiti juo piktinosi, o kai kam atrodė stačiai pavojingas. O ir patys veikėjai neturėjo nei gilesnio pasiruošimo, nei ilgesnio patyrimo. Taigi socialinio klausimo kėlimas, jo aiškinimas platesniems visuomenės sluogsniams buvo labai reikalingas ir aktualus.

Tiesa, po 1905 m., dar prieš Kauno socialinius kursus, jau buvo pasirodę keletas nedidelės apimties socialiniais klausimais raštų, pvz. kun. J. Bikino (D. Dumbrės "Ar bus geriau, kai socialistai gaus viršų?" (1905 ir 1907), kun. A. Kaupo "Socializmo silpnosios pusės" ir "Evoliucija ne revoliucija" (1904 Amerikoje ir 1907 Lietuvoje), kun. dr. S. Šultės "Bažnyčia ir įvairios politiškosios ekonomijos teorijos (1907), kun. dr. A. Civinsko "Socialistai" (1908) ir keletas mažesnių straipsnių laikraščiuose. Tai buvo pirmosios pavasario kregždės iš katalikiškojo socialinio klausimo erdvių, o ir tie raštai buvo daugiau poleminio — kovos su socializmu — ženkle. Gilesnis socialinių klausimų pažinimas buvo naudingas.

Sumanymas surengti socialinius kursus Kaune buvo praneštas Žemaičių vysk. M. Paliulioniui, kuris sumanymui pritarė ir jų rengimui vadovauti paskyrė savo pagelbininką vysk. F. Cirtautą. 1908.I.17 įvyko pirmasis sumanytojų pasitarimas, kuriame buvo išrinktas organizacinis komitetas iš 12 narių: 6 dvasiškių (Bikinas, Dambrauskas-Jakštas, Januševičius, Olšauskis, Šaulys ir pirm. vysk. Cirtautas) ir 6 pasauliečių (T. Žilinskas, Vokietaitis, Damijonaitis, Samajauskas, Romas Šliupas, Leonas, o pastarajam po kelių posėdžių atsisakius, jo vieton Vaitkevičius). Komitetas pradėjo parengiamuosius socialinių kursų rengimo darbus.

Iš karto buvo užsimota gana plačiai: numatyta 18 paskaitų, paskaitininkai specialistai lietuviai, lenkai ir rusai. Išsiuntinėjus numatytiems paskaitininkams pakvietimus, lenkai ir rusai atsisakė atvykti į Kauną numatytu laiku (1908 m. rugpiūčio mėn.) visaip pasiteisindami. Iš 9 pakviestųjų lietuvių sutikimą davė 6.

Paaiškėjus paskaitininkų skaičiui, komitetas nutarė kursus atidėti vėlesniam laikui ir patiems kursams duoti grynai lie-

tuvišką pobūdį. Naujai buvo pakviesta 15 paskaitininkų, iš kurių tik 8 sutiko skaityti paskaitas. Kursams buvo paskirta 1909 m. sausio 2-5 (pagal naują kalendorių sausio 16-18) dienomis.

Nustatytu laiku kursai prasidėjo pamaldomis katedroje, paskaitos vyko Liaudies Namų salėje. Kursus atidarė vysk. Cirtautas, prabilęs lietuviškai ir pasidžiaugęs gausiu dvasiškijos dalyvavimu. Buvo pasiųsta telegrama pop. Pijui X ir gautas kursų darbams palaiminimas. Į kursus pirmąją dieną susirinko 192 klausytojai, o sekančią dieną — 237, neskaitant įleistųjų svečių, ypač Kauno darbininkų, kurie atėjo specialiai į prof. J. Matulaičio paskaitą apie darbininkus.

Kursuose prof. J. Matulaitis skaitė tris paskaitas: 1. Trumpas išaiškinimas šių dienų socialinio klausimo, 2. Miestų ir apskritai pramonės darbininkų klausimas, 3. Krikščioniškojo mokslo teorija apie nuosavybės teisę. Šios paskaitos ištisai buvo atspausdintos 1909 m. "Draugijos" 31-32 numeryje ir išleistos atskiromis knygelėmis. Kiti kursų paskaitininkai buvo: Petrapilio Dvasinės Akademijos moralinės teologijos profesorius kan. J. Maciulevičius-Maironis, kuris kalbėjo tema "Krikščioniškosios socialinės tvarkos mokslas arba krikščioniškoji demokratija pagal Leono XIII enciklikas", tos pat Akademijos apologetikos prof. Pr. Būčys skaitė paskaitą "Katalikų Bažnyčia ir socialinis klausimas", Lekėčių klebonas kun. Just. Staugaitis kalbėjo apie "Visuomenės labdarybės sutvarkymą", sociologas kun. A. Kaupas, negalėdamas asmeniškai atvykti iš Amerikos, atsiuntė paskaitą "Išeivystės klausimas", kurią paskaitė kun. A. Dambrauskas-Jakštas. Kaip matome, prof. J. Matulaičiui teko kone pusė visų kursų paskaitų. Jo paskaitos savo tematika buvo pagrindinės.

Tarp socialistiškos demokratijos ir krikščioniškosios demokratijos nėra nieko bendra. Jos skiriasi viena nuo kitos tiek, kiek socializmo mokslas skiriasi nuo Kristaus mokslo.

Pop. Leonas XIII
Iš Graves de communi

LIETUVIŲ TAUTOS POLITINIS VEIKIMAS

VYT. BAGDANAVIČIUS

Jeigu mes norėtume svarstyti lietuvių tautą politiniu požiūriu, reikėtų žiūrėti į jos pagrindinius politinius pasireiškimus šio šimtmečio pradžioje. Reikėtų patyrinėti ir pasvarstyti juos, ieškant kiek ir kokių politinių vertybių čia pasireikšta. Bet kas yra politinė vertybė? — Ji yra sunkiai suvedama į siaurų aptarimų rėmus. Ji apima tiek daug reiškinių, kurių tarpan įeina ne tik politiniai apsisprendimai, bet ir jų įgyvendinimo realumas. Jon įeina ir vadovavimas visuomenei ir visuomenės sugebėjimas tą vadovavimą priimti. Politikos sąvokon įeina taip pat savo politinės sąran gos gynimas ar negynimas.

Pasilikdami prie gana neaptartos politinės realybės sampratos, pasvarstykime politinius lietuvių tautos pasireiškimus ypač dviem atvejais, kraštutiniais atvejais, būtent: kai lietuvių tauta savo nepriklausomybę atstatė ir kai ji ją prarado. Tautos nepriklausomybę atstatant, lietuvių tauta sugebėjo suderinti bendram valstybiniam darbui įvairias, labai toli viena nuo kitos stovinčias, sroves ir tuo būdu parodė daugiau politinės išminties, negu buvo galima tose aplinkybėse tikėtis. Prarandant Lietuvos nepriklausomybę, lietuvių tauta pasirodė, kaip subrendęs politinis vienetas, nesiduodama savęs išmušti iš savo politinės sąrangos ir neįsijungdama nei į vieną iš tarp savęs kovojančių pusių. Ji nenuėjo nei su komunizmu, nei su nacionalsocializmu, nesudarydama nė su viena ar kita puse sąjungos, nukreiptos į vieną prieš kitą.

Jeigu kuriant Lietuvos nepriklausomybę, lietuvišką politiką galima vertinti, kaip platų sintetinį sugebėjimą, tai, prarasdama nepriklausomybę, ji paliudijo tos sintezės realumą, nesijungdama į kitas sistemas. Ji pasirinko žūti, kaip savaimingas politinis organizmas. Šiuo savo išvidiniu nepasidavimu Lietuvos politika paliko lietuvių tautą politiškai nesulaužytą ir visada pasirengusią savo sistemą atstatyti. Dėl to dauguma lietuvių tiek išeivijoje, tiek ir tėvynėje į Lietuvos politinės realybės atstatymą žiūri kaip į savaime suprantamą uždavinį.

Lietuvių tautos sugebėjimas sutelkti valstybės statybai tokias toli viena nuo kitos stovėjusias sroves, kaip marksizmą, liberalizmą ir krikščionišką ideologiją, yra daugiau vertas dėmesio, negu mes paprastai jam teikiame. Reikia atsiminti, kad šio šimtmečio pradžioje, šios srovės buvo tokiame sąlyty, kad viena kitą visiškai išjungė. Vienas žymus Vakarų liberalas laikė tada praktiškai neįmanomu dalyku, kad jis galėtų posėdžiauti kartu su vyskupu. Iš kitos pusės, visi vyskupai ir kunigai liberalų atžvilgiu buvo nuomonės, kad jie yra anapus krikščioniškos ideologijos ribų ir nė nesvarstė galimybės su jais tartis. Dar didesnė praraja buvo tarp šių srovių ir marksistinės ideologijos žmonių, kurie ėjo iš pagrindų keisti ne tik kapitalistinės (liberališkos), bet ir krikščioniškos sąrangos. Negana to, marksistinės ideologijos lietuviai, būdami tiesioginėje Maskvos komunizmo įtakoje, negalėjo nejausti jos traukos. Tačiau, nepaisydami to, jie jungėsi nepriklausomos Lietuvos statybon. Tiesiog politiniu stebuklu reikia laikyti, kad šios srovės galėjo kurti Lietuvos politinę sąrangą. Ypatingai reikia atkreipti dėmesį į tai, kad jos tai darė, neprarasdamos savęs; ne jėga ar dirbtinai suvienytos, bet pasiliekančios ištikimos sau pačiai. Tai gerai liudija Lietuvos seimų stenogramos, kuriose matyti, kaip įvairių srovių atstovai kovojo už savo pasiūlymus. Iš paviršiaus žiūrint, kai kam atrodė, kad čia bendras politinis darbas griūva. Tikroji politinė vertybė šiose diskusijose glūdi ne tuose grubiuose žodžiuose, kuriuos įvairių grupių seimų atstovai pasakė vieni kitiems, bet tame, kad jie vieni kitų neišvaikė, vieni kitus pakentė arba toleravo. Lietuvos seimų diskusijos savo visuma teikia tiesiog klasišką dirbančios demokratijos vaizdą. Reikia manyti, kad ateis laikas, kada šių diskusijų vertė bus atrasta ir įvertinta kaip nuostabus politinės kūrybos vaizdas.

Įpatingą vaidmenį šiame sintetiniame uždavinyje reikia pripažinti krikščionių demokratų blokui. Jis yra vertas dėmesio ir dėl to, kad, žiūrint lietuviškos katalikiškos tradicijos, jis yra beveik nelaukta atvirybė kitaip manantiems. Lietuvis kunigas iš tradicijos nebuvo būdingas savo diskusiniu nusiteikimu. Jis lietuviškoje visuomenėje buvo greičiau mokantis, vadovaujantis ir teigiantis veiksnys. Bet seimuose ši grupė pasirodė nepaprastai pajėgi ne tik teisingai ginti esmines krikščionybės pozicijas, bet, kas yra nepaprasta, klausyti savo oponentų teigimų ir juos vertinti.

To pasekoje susidarė forumas politiniam pokalbiui ir bendravimui ir kitoms, toli viena nuo kitos stovinčioms, grupėms. Įvairios grupės buvo priverstos kritiškiau pažvelgti į savo pasiūlymus ir išsivaduoti iš savo siaurumų tiek, kiek jie kritiškai nebuvo apginami. Ir taip susidarė sąlygos susiformuoti Lietuvos politinei realybei ne tik kaip išorinių aplinkybių padariniui, bet kaip išvidiniam liediniui. Seimų laikotarpis yra pilnas politinių vertybių ir dar laukia jų atidengėjo.

Šitaip suvokta Lietuvos politinė realybė nesugriuvo, nors tolimesnis jos reiškimasis išoriškai okupantų buvo sukliudytas. Kad ji iš tikro tebėra gyva, tai liudija faktas, kad už ją šiandien kovoja lietuviai tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje.

Tautininkų valdžiai reikia pripažinti, kad ji nepriklausomybės krizės laikais nenuėjo nei su vienu, nei su kitu Lietuvos okupantu. Galima Smetonos valdžiai prikišti kai kurių techniškų trūkumų krizės metu. Reikia jai prikišti nemažo negrabumo vidaus politikoje tame laikotarpy tarp seimų ir okupacijos, bet šios vyriausybės negalima kaltinti Lietuvos politinės realybės išdavimu. Tautininkų vyriausybė nenuėjo nei su komunizmu, nei su nacizmu kaip tik dėl to, kad instinktyviai suvokė, jog seimų sužiesta valstybinė vienybė buvo reali. Ji nebuvo tik administracinė fikcija, bet tikra politinė realybė. Šią vienybę atstovauti kaip tik pasinešė tautininkų vyriausybė, išjungdama iš to uždavinio kitus. Paliekant nuošaly klausimą, ar tai buvo teisėta ir ar tai buvo gera, ir ar buvo galima padaryti kitaip, reikia nepraleisti iš akių fakto, kad tautininkų valdžia gynė Lietuvos politinę realybę, tarsi paskutinis Mohikanas ar Margeris, kuris ryžosi verčiau žūti, negu save išduoti.

Gal kas sakys, kad šis tautininkų valdžios vertinimas yra perdėtas. Į tai reikėtų atsakyti, kad lietuvių tauta būtų buvusi išvidiniai sulaužyta ir pastūmėta į gilesnius tarpusavius konfliktus, jei tautininkų vyriausybė būtų kaip nors atsisakiusi Lietuvos suverenumo ir pasukusi viena ar kita kryptimi. Kad tuo patikėtume, paimkime pora pavyzdžių. Slovakai susidėjo su naciais ir, karui pasibaigus, turėjo išgyventi pažeminančius teismus ir mirties bausmes. Panašiu keliu buvo nuėję ir kroatai. Net stebėtina, kad ir prancūzai buvo praradę pagarbą savo valstybiniam gyvenimui, generolo Petaino bei Lavalio asmenyse susidėdami su okupan-

tais. Priešingos krypties politinį susinaikinimą padarė čekai, savo išgelbėjimą naiviai sudėdami į Sovietų rankas. Dėl to buvusios Čekoslovakijos atstatymas šiandien yra neįsivaizduojamas net esant palankioms politinėms aplinkybėms. Tautininkai nieko panašaus nepadarė. Dėl to mes neturime šiandien vidinių sunkumų kovoti už Lietuvos atstatymą. Taip pat niekas pasaulyje lietuviams neprikiša totalistinių afiliacijų. Kokiomis formomis politinė Lietuvos realybė besivystytų, ji vystysis kaip vienas organiškas kūnas.

Tai sudaro realų pagrindą tolimesniam lietuvių tautos politiniam pasireiškimui. Ką galima pasakyti apie jį? — Visų pirma, reikia jį pripažinti mums patiems, kaip mūsų pačių garbingą, didelį ir pozityvų uždavinį. Be šio prisipažinimo tolimesnis savaimingas tautos politinis veikimas nėra įmanomas. Bet kaip tik šioje vietoje mes susitinkame su sunkumais. Mūsų visuomenėje yra perdaug vietos radusi ne tik kritiška, bet ir pesimistinė pažiūra į politinę veikimo sritį. Politinė veikimo sritis esanti tik blogybė, tik suktybė, tik mažai pridengtas asmeninių ambicijų tenkinimas ir kitų išnaudojimas. Turint šitokią politinės veiklos sampratą, aišku, nėra ko jon skatinti dorą žmogų. Negana to, atsiranda teorininkų, kurie sako, kad politinė veikla ir negali būti kitokia. Čia esant tik jėgos ir prievartos pasireiškimo sričiai, dėl to čia nėra vietos jokiai ideologijai; ir doriniai standartai čia yra kiti, negu kitose gyvenimo srityse.

Šitokios pažiūros daugelį jaunų žmonių atstūmė nuo reiškimosi politinėje ir net visuomeninėje srityje. Kad šios pažiūros yra klaidingos, liudija pati netolima mūsų pačių politinės sąrangos praeitis. Su šiomis pažiūromis nebūtų buvęs sukurtas nei Vasario 16 d. aktas, nei seimų Lietuva. Šie visi pasireiškimai yra ne tik aukšto dorovingumo, bet ne kartą ir didvyriškumo apraiškos.

Tautai reikia pozityvaus politinio nusiteikimo, galvojimo, auklėjimo ir veikimo. Lietuvių tauta, ką besakytume, turi palyginti gausią ir pilną aukščiausių pasireiškimų kunigiją. Ji tokia yra ne tik povalančiniais laikais, bet ir anksčiau. Užtenka paminėti vien Giedraičius, kurių vienas yra palaimintasis. Tačiau mūsų moderni visuomenė neturi dar išugdžiusi politinės inteligentijos, kaip savito visuomeninio pasireiškimo, o jo, kaip tokio, tautai reikia ne mažiau, negu kunigijos. Kodėl?

Prof. Pranas Kuraitis, vienas giliausių žmonių nepri-

klausomoje Lietuvoje, giliai žvelgdavo į visuomenės geroves ir negeroves. Jis sakydavo, kad katalikiškos visuomenės trūkumas glūdi ne katalikiškuose principuose, bet jų pritaikyme, arba, tiksliau sakant, to pritaikymo nebuvime.

Katalikybė turi labai gerus gyvenimo principus, metafiziškai pagrįstus; bet yra didelė spraga tarp jų ir jų pritaikymo gyvenimo reikalams. Dėl tos priežsties katalikiškos visuomenės kenčia socialiai ir politiškai. Jų socialinius ir politinius dalykus tvarko klaidingi vadovavimai, arba niekas netvarko. Katalikiškai visuomenei trūksta labai reikšmingos jungties, kuri krikščionišką palaimą nukeltų ant žemės.

Gera visuomeninė tvarka nepasidaro savaime. Ji nepasidaro savaime net toje visuomenėje, kuri siekia gerų idealų ir dorai stengiasi gyventi. Reikia daug specialaus darbo, kad didieji doriniai idealai pasidarytų veikiančios jėgos visuomeniniame gyvenime. Yra be galo daug progų gerus idealus blogai pritaikinti visuomeniniame gyvenime ir tuo būdu ją nuskriausti. Už tai ne kartą yra kaltinama Bažnyčia. Bet tiesą sakant, tai nėra jos tiesioginė sritis. Tai yra praktikų visuomenininkų ir politikų sritis. Nors Bažnyčia atstovauja dorinius principus, kurie galioja ir politikoje, bet ne jos yra uždavinys tiesioginiu būdu pasirinkti sprendimą, kuris būtų geriausias šiose aplinkybėse ir šiais laikais. Tai yra pareiga visuomenininkų ir politikų, kurių kiekviena save vertinanti visuomenė yra neišvengiamai reikalinga. Jai reikia tos trūkstamos grandies, kuri sujungtų aukštuosius žmogaus tikslus su konkrečiais šios visuomenės teisėtais uždaviniais.

Joks visuomeninio gyvenimo laikotarpis nėra nereikalingas šitokio pobūdžio veiklos. Politinė ir visuomeninė veikla yra reikalinga ne tik nepriklausomoms valstybėms. Ji dar labiau yra reikalinga toms visuomenėms, kurios automatiško valstybinio aparato įvairiems savo gyvenimo uždaviniams spręsti neturi. Šitokiai visuomenei politinis vadovavimas yra tiesiog gyvybės ar mirties klausimas. Geras politinis mąstymas ir vadovavimas gali ją išvesti šioje jai pavojingoje situacijoje su mažiausiais nuostoliais. Vien tik rezistencijos ir atsitiktinio veiklumo tam tikslui negana.

KOVA DĖL LIETUVOS IŠLAISVINIMO AR BENDRADARBIAVIMAS SU OKUPANTU?

J. VARNAS

Sovietų Sąjungai užgrobus Lietuvą, tautos padėtis pasidarė tikrai baisi, bet ne beviltiška. Didžiulė ir savo žiaurumo neslepianti jėga persunkė visą Lietuvos gyvenimą su iš anksto paruoštu planu sunaikinti visoms tautiškai patriotinėms ir gaivališkai besireiškiančioms lietuviškumo apraiškoms. Bet Lietuvos žmonės vis dėlto negrinzdo į visišką nusiminimą bei pesimizmą, organizavo pasipriešinimą, neprarado vilčių anksčiau ar vėliau vienokiu ar kitokiu būdu atgauti tautos laisvę ir puoselėjo pasiryžimą išsilaisvinti.

Nuo okupacijos pradžios praėjo arti keturiasdešimt metų; lietuvių tauta patyrė baisų ją okupavusios jėgos naikinimą; beveik kiekviena jos šeima patyrė baisių nelaimių, o visa tauta pergyveno negirdėtą terorą ir ekonominį sudarkymą. Tačiau ji neprarado vieno dalyko: ryžto išlikti, išsilaisvinti, atsistatyti ir toliau pati lemti savo ateitį.

Iš Lietuvos pasitraukę, ilgai negalėjome jokiomis priemonėmis susisiekti su ten pasilikusiais artimaisiais. O ir prasidėjus galimumams susirašinėti, iš abiejų pusių tegalėjome parašyti tik po keliolika reikalingiausių žodžių, bijodami bet ką atviriau parašyti ten pasilikusiems, nes okupantas nuo jo pasitraukusius apšaukė karo nusikaltėliais, išdavikais ir kriminalistais. Tačiau, negalėdamas jų pasiekti ir sunaikinti, jis apgaulingai pakeitė toną: per savo egentus pradėjo juos kalbinti grįžti į Lietuvą, žadėdamas jiems gerą gyvenimą. Jiems vilioti iš Maskvos per Berlyną jiems siuntinėjo neva patriotinį lietuvišką laikraštėlį, kurį tremtiniai atpažino kaip NKVD leidinį, nepatikėdami tai negudriai propagandai.

Tai propagandai nesisekant, okupacinė valdžia ėmėsi kitų priemonių ir kitokios taktikos tremtinių antibolševikiniam nusistatymui suminkštinti: pradėjo piršti bendradarbiavimą su "kraštu". Iš pradžios ir šis manevras neturėjo pasisekimo. Tačiau vėliau atsirado ir ėmė gausėti patikėjusių tų pasiūlymo priimtinumu. Iš pradžių visiems buvo aišku, kad tai tik okupanto ir jam tarnaujančių lietuvių apgaulė. Tačiau per ilgesnį laiką, veikiant tėvynėje paliktųjų ir iš Sibiro

grįžusiųjų artimųjų pasiilgimui ir bendrai nostalgijai, pradėjo nublankti ir vis daugiau buvo pamirštami okupanto įvykdyto genocido baisumų prisiminimai ir gulaguose kenčiantieji lietuviai, pradėta apsiprasti su Lietuvoje vykdomu rusinimu ir kitais Lietuvai asimiliuoti planais, ir vietoje viso to daug kam pradėjo rodytis gražus lietuvių tautos miražas, lyg ji būtų nepavergta ir lyg ne okupantas ten kalbėtų ir veiktų jos vardu prie jo prisitaikiusių lietuvių lūpomis.

Siekdama, kad žmonės greičiau pamirštų komunizmo jiems padarytas skriaudas, Maskva kartas nuo karto keičia taktiką, stengdamasi jį parodyti žmonėms priimtinesnėje šviesoje. Vienas tokių manevrų buvo bandymas komunizmo blogybes neva suversti rusams, kad tuo būdu komunizmas pasirodytų nekaltas ar bent mažiau kaltas dėl jo žmonijai sukeltų kančių. Vienas toks Maskvos taktinis ėjimas jau prieš gerokai metų paaiškėjo iš Paryžiuje gautos slaptos instrukcijos aiškinti, kad ne komunizmas tautoms pavojingas, o rusiškasis imperializmas. Neilgai trukus, toks aiškinimas pasiekė ir JAV. Neatsitiktinai ir lietuvių spaudoje netrukus po to pasirodė straipsnių, įrodinėjančių, kad lietuviai išeiviai bėgo iš savo krašto ne nuo komunizmo, o nuo rusiškojo imperializmo. Šią tezę pagrįstai atrėmė dr. A. Maceina ("Į Laisvę" 1971 m.), aiškindamas, kad nuo rusų mes nebūtume bėgę ir kad bėgome nuo komunizmo gyvenimą žalojančios fizinės ir dvasinės vergijos. Bet ta naujo pavidalo propaganda šį kartą buvo sėkmingesnė ir iki šiol dar nėra visiškai susidėvėjusi, tik ji dangstoma kitais vardais.

Šiandieną turime sutikti su faktu, kad per ilgesnį laiką kovos dėl Lietuvos išlaisvinimo klausimą daug kur pradėjo nustelbti bendradarbiavimo su kraštu klausimas. Pirmasis vis labiau lyg ir pamirštamas, o antrasis pasidarė išeivių kalbų, ginčų ir aštrių nesutarimų objektu. Susidarė išeivijos visuomenėje sluoksnis, kuriame iš pradžių tik ruseno, o vėliau sustiprėjo tendencija nutylėti kovos dėl išlaisvinimo klausimą, viešai dėl jo visuomenės nejaudinti, kur galima jį banalinti, o susikoncentruota į kovą dėl bendradarbiavimo. Atsirado ir spauda, ginanti tą liniją ir kovojanti prieš Lietuvos išlaisvinimo idėją. Kai kuriose grupėse prigijo į apyvartą paleistas argumentas, kad išeiviai nieko negali ir negalės prisidėti prie Lietuvos išsilaisvinimo. O kur nebuvo patogu atvirai pasisakyti prieš Lietuvos laisvinimą, ten klausimas buvo įvilktas į tezę, kad reikia atsisakyti prasmės

nebeturinčios politinės veiklos, o koncentruotis į kultūrinę veiklą, kuri įmantriai pratęsiama ir į kultūrinį bendradarbiavimą "su kraštu", nors su kraštu negalima bendradarbiauti, o galima tik su žmonėmis.

Ne blaiviame tokio bendradarbiavimo svarstyme, o daugiau tuo klausimu sukeltame erzelyje išsiskyrė trejopas bendradarbiavimas: bendravimas su Lietuvoje pasilikusiais artimaisiais, bendradarbiavimas su institucijomis ir jas atstovaujančiais asmenimis ir kultūrininkų iš vienos ir kitos pusės lankymasis.

1. Bendravimas su artimaisiais. Tikruoju bendravimu su pavergtaisiais lietuviais galima laikyti susirašinėjimą su jais laiškais, dalinimąsi siuntiniais, gavimą iš jų knygų ir žurnalų ir lankymąsi vienų pas kitus. Bet ir toks bendravimas yra labai suvaržytas. Susirašinėjimas su Lietuvoje ar Sibire gyvenančiais artimaisiais yra okupacinės valdžios smerkiamas ar bent peikiamas ir sekamas. Kai kurie laiškai nepasiekia adresatų. Sovietų Sąjungoje yra praktikuojamas laiškų atidarinėjimas, ką ir mes esame patyrę, gaudami nevykusiai skirtingos spalvos klijais užklijuotus laiškų vokus. Vadinasi, registruojama, kas su kuo susirašinėja. Ir dabar iš Lietuvos gaunami laiškai yra vis dar parašyti labai atsargiai, dažnai praleidžiamos liečiamų asmenų pavardės, bandoma aplinkiniais žodžiais nusakyti vietoves ar įvykius. Taip vieni kitiems negalime visko parašyti. Skaitant tokius laiškus, susidaro įspūdis, kad kalbamas jų sekimas iš valdžios pusės beveik ribojasi su persekiojimu. O dirbantiems svarbesnį darbą susirašinėjimas su giminėmis, gyvenančiais užsienyje, yra jau pavojingas. Užimantieji svarbesnes vietas laiškų į užsienį visiškai nerašo. Ir jiems nerašoma. Visa tai rodo, kaip okupacinė valdžia iš tikrųjų supranta išeivių bendradarbiavimą su Lietuvoje likusiais artimaisiais.

Išeivijoje leidžiamos lietuviškos knygos bei žurnalai Lietuvoje adresatų visiškai nepasiekia. Siunčiamos į Lietuvą angliškos knygos tikrinamos, ir dalis jų, net kai kurie senesnių laikų vaikams skirti klasikų veikalai, dingsta. Adresatams apie tai kartais pranešama, kad siunčiamos knygos sulaikytos pagal kokį ten paragrafą.

Sovietų Sąjungoje išleistos knygos leidžiamos siųsti užsienyje gyvenantiems asmenims. Gaunami daugiausia propaganda nuspalvinti leidiniai, o lietuvių klasikų veikalai "peredaguoti", pacenzūruoti. Taigi ir čia bendravimas remiasi

gavimu to, kas propagandos sumetimais leidžiama pasiųsti, o neleidžiama nieko į kitą pusę siuntinėti. Gauti propagandą, ir neturėti jokio galimumo ką nori artimiesiems pasiųsti yra joks bendravimas, o tik komunistiškai suprastas bendradarbiavimas. Tai komunistinės prievartos primetimas išeiviams.

Panašiai yra sąlygotas ir lankymasis Lietuvoje pas gimines. Iš tikrųjų lankytis pas gimines negalima, o tik leidžiama tam skirtoje vietoje su jais pasimatyti. Toks lankymasis yra labai suvaržytas bei apsunkintas laiko, vietos ir finansiniu atžvilgiu. Leidžiama Lietuvoje būti tik penkias dienas ir su tam tikrų asmenų vadovaujama ekskursija lankytis trijose-keturiose standartinėse ir užsieniečiams parodyti paruoštose vietose. Nei pas gimines ar draugus, net nei artimųjų kapų aplankyti nuvažiuoti neleidžiama. Šiaip su žmonėmis susitikti ir išsikalbėti nėra galimumų ir pavojinga. Su giminėmis leidžiama pasimatyti Vilniuje viešbutyje, kur visos sienos girdi. Nuvykusieji intensyviai sekami. Toks pasimatymas primena pasimatymą kalėjime. Galima su giminėmis atsargiai pasikalbėti, tik išėjus iš viešbučio — gatvėje ar parke. Ir labai brangiai kelionę apmokėjusiam nėra sąlygų laisvai pabendrauti. Kur nors laisvai išvykti draudžiama. Kai vienas iš Kauno į Vilnių nuvykęs asmuo norėjo savo iš Amerikos atvykusią dukterį vienai dienai nusivežti į Kauną ir tuo reikalu kreipėsi į Lietuvos turizmo viršininką, tai šis pats negalėjo tokio leidimo duoti ir pažadėjo jį išrūpinti. Ir tikrai po kelių valandų, jam tarpininkaujant, toks leidimas buvo gautas. Vadinasi, Maskva kontroliuoja net ir tokius labai smulkius ir nereikšmingus atvykusiųjų reikalus ir juos nusprendžia.

Leidžiama ilgiau Lietuvoje pasilikti, daugiau kur lankytis ir su daugiau kuo pasimatyti tik tam tikriems asmenims.

Apibendrinant išeivių bendravimą su Lietuvoje pasilikusiais giminėmis, galima jį aptarti kaip vienašališką, labai suvaržytą ir okupacinės valdžios kontroliuojamą. Kur tik galima, jis nukreiptas tarnauti sovietinei propagandai. Bet, nežiūrint to ir žinant kalbamus bendravimo su giminėmis sunkumus, tokį bendravimą reikia kiek galima palaikyti ir stiprinti. Vyresniems giminėms bei draugams išmirštant, reikia tokį bendravimą pratęsti bei palaikyti su jų prieaugliu — su jaunesniosios kartos giminėmis.

2. *Bendradarbiavimas su kraštu.* Kalbant apie bendra-

darbiavimą su kraštu (kažkodėl vengiama sakyti "Bendradarbiavimą su Lietuva"), paprastai suprantama ne apie galimus ryšius su ten pasilikusiais giminėmis, o kažkokį platesnį procesą: "su kraštu". Tik čia "kraštas" yra pasidaręs kažkaip neaiškia sąvoka. Kalbant apie bendradarbiavimą su kraštu, lyg ir vengiama atvirai pasisakyti, su kuo tame krašte norima bendradarbiauti: tai gali reikšti tik su lietuviais tautiečiais ar net ir platesne prasme — įimant ir valdančiuosius — komunistų partiją, įstaigas bei institucijas, partijos ir atsiųstųjų rusų valdantįjį kompleksą ar dar ką kitą. Aiškiau kalbant, "krašto" sąvoką reikėtų pakeisti okupuotos Lietuvos visuomenės sąvoka, kuri dėl didelės rusų infiltracijos jau nebus grynai lietuviška. Nesusipratimams išvengti čia tenka daryti nuolaidą ir bandyti apsiriboti tik lietuviška Lietuvos dabartinės visuomenės dalimi.

Kalbėdami apie dabartinę Lietuvos lietuvišką visuomenę, mes negalime jos vaizduotis bei suprasti pagal prieškarinių laikų visuomenę, nes anoji buvo sunaikinta ir išmirė, o jos vietoje dabar esamų sąlygų buvo išugdyta kita, nauja ir gerokai kitoniška. Nuo prieškarinių laikų jos sudėtį kiekybiškai ir kokybiškai pakeitė ne tik 40 metų laikotarpis, bet ir ilgalaikė žiauri okupacija, jos įvykdytas genocidas, daug tūkstančių aukų pareikalavusios kovos su okupantu, per 60 tūkstančių lietuvių pasitraukimas į užsienį, 35 metai priverstinio bolševikinimo bei rusinimo, okupantui tam reikalui panaudojant įvairias jam prieinamas priemones.

Visa tai gal ne kiekvienam bus suprantama, nepaminėjus bent didžiųjų tautos pergyvenimų bei nuostolių.

Lietuvą užgriuvusios didžiosios nelaimės nepaprastai sužalojo jos visuomenę. Okupuodami Lietuvą, bolševikai žinojo, kad buvusi jos visuomenė geruoju nepasiduos sukomunistinama ir kad jai užvaldyti reikės jos geroką dalį eliminuoti, daugumą jų įprastais metodais, Markso žodžiais sakant, sunaikinti. Todėl, tik ją okupavę, jie pradėjo naktimis iš namų grobti jos veikliausius, iškiliausius ir bet kuo stipriau pasireiškusius lietuvius, kurių daugiau jau niekas nebematė. Dr. K. Pakšto apskaičiavimu, per pirmąjį bolševikmetį buvo suimta ir kalėjimuose išžudyta apie 12.000 lietuvių. Masinėse žudynėse — Rainiuose, Pravienyškyje, Červenėje, gal būt ir Katyne ir kitur už Lietuvos sienų žuvo apie 1,400 lietuvių. Per pirmuosius trėmimus 1941 buvo iš Lietuvos išvežta apie 35.000 įvairaus amžiaus lietuvių, ku-

rių dauguma buvo išmarinti koncentracijos stovyklose ir labai žiauraus klimato sąlygose. Antrosios okupacijos metu buvo ištremta į žiaurius klimatus apie 350,000. Mažesnis lietuvių intelektualų skaičius žuvo vokiečių konc. stovyklose. Bolševikams antrą kartą į Lietuvą artėjant, į vakarus pasitraukė per 60,000 lietuvių. Apie 20.000 daugiausia jaunų lietuvių žuvo kovose prieš rusus ir jiems talkinusius stribus. Taip nuo bolševikinės okupacijos pradžios Lietuva neteko apie pusę milijono savo aktyviausių gyventojų, neskaitant vokiečių išžudytų žydų.

Greta fizinio genocido, lietuvių tauta per 40 metų žalojama tautiniu, socialiniu ir pasaulėžiūriniu atžvilgiais. Tautiniu atžvilgiu jos jaunimas yra nuo pat vaiksytės rusinamas, klastojama jos istorija, maišoma su kitomis tautybėmis, išvežant jaunimą darbams į kitus kraštus, o į Lietuvą vežami slavai, kad tuo būdu susidarytų mišrios šeimos.

Pasaulėžiūriniu atžvilgiu lietuvių tauta jau daugiau kaip trisdešimt metų visomis spaudimo priemonėmis nureliginama, materialistinama. Kiek tik galima, išjungiamos Bažnyčios ir šeimos įtakos, ir žmonės visapusiškai pajungiami komunistų partijos kontrolei ir ištikimybei Sovietų Sąjungai ir rusiškam "internacionalizmui". Per mokyklas, organizacijas ir spaudą jaunimas indoktrinuojamas, kad Lietuva yra tik tėviškė ir kad tikroji jų tėvynė esanti Rusija su Maskva.

Suprantama, kad į visus tuos bolševikų planus sutelktos pastangos ir į lietuvių tautą išvystytas nepaprastas spaudimas negalėjo likti be jokios įtakos. Tam tikroje naujai išauklėtoje ir ypač į karjerizmą linkusioje visuomenės dalyje prislopino tautinį sąmoningumą, įdiegė komunistines pažiūras, palenkė į ateizmą ir išugdė naujų kovotojų prieš lietuviškąjį tautiškumą ir prieš pastangas atkurti nepriklausomą Lietuvą. Jų charakterį aiškiai matome bolševikinėje lietuviškoje spaudoje. Rusų enkavedistus daug kur pavadavo jų išauklėti ir jų prižiūrimi lietuviai, užimdami tardytojų, teisėjų ir kitokių pareigūnų vietas. Užkietėję komunistai lietuviai stribai žudė lietuvius kovotojus ir atliko kitokias panašias funkcijas. Nuo lietuviškų janičarų rankų žuvo tūkstančiai lietuvių kovotojų. Tokie lietuviai jau Lietuvos laisvės nebesiekia. Ir vyriausias lietuvių partizanų persekiotojas — nepaprastos komisijos (čekos) "sekretorius", — pasak "Gimtojo krašto", buvo ramygalietis Adomas Čyplis. Ir ateistinės propagandos vadovas yra lietuvis Aničas. Ir "Tėviškės" draugijai, Maskvos "Rodinos" padaliniui, vadovauja Pra-

nas Petronis. Yra nemaža rusams ištikimų poetų, rašytojų ir kitokių menininkų ir mokslininkų. Taip daugelis lietuvių komunistų, Maskvos vietininko Charazovo ir daugybės kitų rusų partijoje, įstaigose, įmonėse ir viešajame gyvenime diriguojami ir kontroliuojami, yra įsijungę į Maskvos tarnybą, vykdo jos Lietuvoje siekiamus tikslus, siekdami rusams įrodyti savo ištikimybę. Taip dalis lietuvių yra nuėję su okupantu — vieni iš įsitikinimo, kiti, pataikaudami bei siekdami padaryti gerą karjerą, jam stropiai tarnauja. Sąlygų verčiami, prie komunistinės valdžios reikalavimų prisitaikė nemaža dalis įstaigose, įmonėse, organizacijose ir spaudoje dirbančio elito.

Rusų bolševikų okupuota lietuvių tauta antibolševikinio nusistatymo atžvilgiu jau nėra vienalytė ar vieninga. Dalis jų yra aktyviai įsijungę į Lietuvos rusinimą, komunistinimą ir nureliginimą, žodžiu, į rusiškojo komunizmo statybą Lietuvoje. Kitų dauguma daugiau ar mažiau pasyviai prisitaikė arba, teisingiau, buvo priversti prisitaikyti prie visagalės partijos reikalavimų, vengia visko, dėl ko jie būtų įtarti ar apkaltinti, kad jie neprisideda prie komunizmo statybos, ir tyliai laukia laikų, kada Lietuva gal išsilaisvins iš okupacijos. Bet jie patys bijo, kad aktyvieji laisvės kovotojai savo veiksmais neužtrauktų didesnių valdžios represijų ir tuo nepakenktų jų būviui bei jų karjerai.

Nuo tų dviejų grupių skiriasi aktyvūs kovotojai dėl Lietuvos išlaisvinimo ir prieš Lietuvos nutautinimą. Jie sudaro mažumą, veikia daugiausia pogrindyje, išlaikydami didelį slaptumą, kad net ir labai ištreniruota slaptoji policija su visais jos užangažuotais sekliais jų nesuseka. Nežiūrint didelių enkavedistų pastangų, jiems nepavyksta susekti "Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronikos", "Aušros", "Varpo" ir kitų pogrindinių leidinių leidėjų ir pogrindinių politinių organizacijų centrų. Patekę į policijos rankas ir į komunistų teismą, jie gindamiesi parodo didelę drąsą, didvyriškai gina lietuvių teises ir neišduoda kitų. Paskutiniais metais kiti jų bent laikinai veikia atvirai kaip disidentai, reikalaudami valdžios įstaigas laikytis Sovietų Sąjungos konstitucijos ir kitų jos liberališkai skambančių įstatymų.

Prieš šią kovotojų grupę slaptoji policija, atrodo, padidino savo budrumą, per prievartą angažuodama žmones slaptųjų seklių darbui. Pasak LKB Kronikos 28 nr., okupuotoje

Lietuvoje šiuo metu vyksta "masiškas verbavimas būti saugumo agentais visokiomis priemonėmis: įsikalbėjimais, papirkimu, šantažu, grasinimais atleisti iš darbo, gražiausiais pažadais kilti karjeroje, įstoti į aukštąją mokyklą. Nesutinkantieji bauginami visokiomis bausmėmis . . . Verbuojami beveik visi, pradedant nuo pradinės mokyklos mokinukų ir baigiant vyskupais. Reikia pripažinti, kad ilgais metais besitęsiantis toks terorizavimas duoda savo rezultatus". Suprantama, tą patį kur gali jie taiko ir iš užsienio į Sov. Sąjungą atvykstantiems žmonėms.

Bendradarbiavimą su kraštu suprantame tokią bendrą veiklą, kuria siekiama Lietuvai kurių nors tikslų. Iš kalbamų trijų Lietuvos gyventojų kategorijų mūsų tautos idealus atitinka daugiausia tik naujai bręstanti laisvės kovotojų grupė. Su ja mus sieja Lietuvos išlaisvinimo siekimas. Ją reikėtų kiek galima remti. Tačiau išeiviai, nuvykę į Lietuvą, vargu ar gali ją paremti. Būdami dabartiniam Lietuvos gyvenimui svetimi ir nuvykę į Lietuvą tik kelioms dienoms, jie negali užmegzti kurių nors ryšių su Lietuvos pogrindžiu, nes iš vienos pusės jie yra jam svetimi, nežinomi ir todėl negali būti konspiracinėje veikloje patikimi, o iš antros pusės, jie ir patys yra visur policijos sekami. Jei jie ir turėtų progos kur susitikti su pogrindžio veikėjais, tai toks susitikimas būtų pogrindininkams pavojingas, nes galėtų ant jų užvesti atvykėlius sekančią slaptąją policiją ir tuo būdu jai padėti juos susekti. O be to, išeiviai ir negali ten nuvykę pogrindžio veiklai daug padėti, nes neturi kuo: jie neturi nei pogrindžio veikėjų patriotizmo nei idealizmo ir nesupranta tų sąlygų, kuriomis ten vyksta pogrindžio veikla. Kai kurie jų galėtų padėti pogrindininkams išvežti iš okupuotos Lietuvos tai, ką jie turi persiųsti į laisvąjį pasaulį. Šiaip Lietuvos laisvės kovoje išeivių yra kiti uždaviniai, negu Lietuvos pogrindžio veikėjų. Pogrindžio kovotojai iš jų laukia kitokio bendradarbiavimo su jais — laukia, kad jie kiek tik įmanoma kovotų dėl Lietuvos išlaisvinimo laisvajame pasaulyje. Tiesa, visi suprantame, kad išeiviai Lietuvos neišlaisvins. Tai padarys patys pavergtieji lietuviai. Bet jiems reikalinga išeivių stipri pagalba. Išeiviai dabar gali jiems padėti ir tuo būdu su jais bendradarbiauti, tik patys vesdami griežtą kovą su okupantu ir perduodami laisvajam pasauliui pogrindžio veikėjų siekimus bei supažindindami jį su jų vedama žūtbūtine kova. Suprantama, ateis

laikas, kada gal bus reikalinga dar ir daug didesnė išeivių pagalba.

Bet dalis išeivių eina kitu keliu. Kalbėdami apie išeivijos bendravimą su kraštu, kai kas turi galvoje bendradarbiavimą su Lietuvą valdančiaisiais, pasiduodami jų viliojimams. Dabartinės kalbos apie bendradarbiavimą su kraštu daug kur maskuoja prileidimą, kad galima bendradarbiauti su oficialiai Lietuvą valdančiaisiais. Tokį savo nusistatymą, o kai kur ir veiklą kai kas remia prileidimu, kad bolševizmas kinta, liberalėja ir virsta tik kairiąja pažiūra, kuri daliai žmonių greit darysis priimtina. Kiti net prileidžia, kad okupuotoje Lietuvoje valdžia yra beveik pačių lietuvių rankose — be rusų priespaudos ir kontrolės (taip, kaip skelbia "Gimtasis kraštas"), kad Lietuvoje yra jau aukšto laipsnio gerovė. Dėl to jau reikia nebekovoti dėl jos išsilaisvinimo, o tik su ja suartėti ir bendradarbiauti. Vieną ir kitą šių pažiūrų okupantas planingai skiepija ypač išeivijos jaunesniojoje kartoje. Jos jau nebe svetimos ir dalyje viduriniosios kartos. Pasitaiko tokių bendradarbiautojų ir vyresniųjų tarpe.

Šios nuomonės remiasi tikrosios padėties nesupratimu ir skaudžia klaida tikint, kad Lietuvą valdo ne rusai komunistai, o patys lietuviai patriotai. Tokiais patriotais kartais išeivių paverčiami tris-keturis dešimtmečius sovietams tarnaujantieji komunistai. Lietuvio patrioto niekas nepavertė komunistu ir nevertė juo pasidaryti. Jais jie tapo arba iš įsitikinimo arba karjeros sumetimais ir jau dešimtis metų vykdo bolševikinę Lietuvos naikinimo politiką, padėdami joje įgyvendinti bolševizmo tikslus, būdami Maskvos agentais Lietuvai valdyti. Tuo keliu yra nuėję dešimtys tūkstančių lietuvių tapdami partijos nariais, Sovietų Sąjungos planų vykdytojais ir kitokiais funkcionieriais. Kas supranta komunizmą, tas neras kelio su jais bendradarbiauti. Bendradarbiavimas su pavergėjo diriguojamais ir jam tarnaujančiais komunistais yra skaudus laisvės kovotojų, dirbančių Lietuvos pogrindyje, įžeidimas. Bendradarbiaujant su okupanto bei jam tarnaujančiomis institucijomis bei įstaigomis, pereinama į laisvės kovotojų priešų pusę.

Kaip žinome, rusų-lietuvių komunistinės valdžios išeiviams peršamas bendradarbiavimas yra galimas tik jo diktuojamomis sąlygomis. Bolševizmas per 60 metų niekur jokių nuolaidų nedarė ir niekur pagal vietos sąlygas nepakito.

Jo teorijos ir principai yra tokie dogmatiški ir nekintami, kad esminių pakitimų jis nedaro jokiame jo aneksuotame krašte. Jo bendradarbiavimo supratimą matome iš "Gimtojo krašto". Iš jo rašinių matome, kad išeiviams pagrindinis reikalavimas yra pripažinti esamą Rusijos aneksuotos Lietuvos padėtį, kaip ją aiškina komunistai, atsisakyti Lietuvos nepriklausomybės idėjos, sutikti su jų melu, kad Lietuva pati prisijungė prie Sovietų Sąjungos, ir panaikinti išeivių turimus Lietuvos laisvinimo veiksnius, išskiriant juos iš savo tarpo bei suniekinant visuomenėje "vaduotojų" prestižą.

3. *Kultūrinis bendradarbiavimas.* Daug kur išeiviuose palankiai priimama kultūrinio bendradarbiavimo idėja: pasikeitimas kultūrininkais ir kultūrinėmis vertybėmis. Tuo klausimu išeivių nuomonės labai skiriasi: vieni jų yra įsitikinę, kad toks komunistų siūlomas pasikeitimas mokslininkais ir menininkais yra suplanuotas sovietinei propagandai vykdyti, kitiems gi tiesiog nesuprantama, kodėl išeivių dalis labai nenori priimti iš Lietuvos atvykstančių dainininkų, šokėjų ir kitų menininkų, tuo darydami jiems skriaudą.

Su tokiu bendradarbiavimu viskas būtų gerai, jei jis vyktų laisvai ir jei Lietuvoje gyvenimas būtų laisvesnis. Bet visi žinome, kad taip nėra, nes viską tvarko ir panaudoja komunistinė, K.G.B. kontroliuojama, valdžia, siekdama savo tikslų. Maskva nėra suinteresuota menu, mokslu ar kuo kitu paremti jai nepalankią išeiviją ar stiprinti lietuvybę tų, kurie, nenutausdami ir išlikdami sąmoningais lietuviais kenkia jų propagandai šiame krašte ir daro jiems kitokių nesmagumų. Bolševikinė valdžia nedaro nieko, kas jiems nepadėtų jos okupuotas tautas asimiliuoti ar užvaldyti pasaulį. Ką ji daro, ypač išleisdama nemažas pinigų sumas, ji daro gerai apskaičiuodama ir panaudodama savo ilgų dešimtmečių patyrimą. Pirmiausia Sovietų Sąjunga į užsienį siunčia tik politiškai patikimus ir užsienyje galinčius jai patarnauti žmones ir stropiai juos kontroliuoja. Į Ameriką neatvyksta mums artimi rašytojai, menininkai kūrėjai, o atsiunčiami kieti komunistai poetai, rašytojai, žurnalistai ir kiti propagandiniai aktyvistai, kurie grįžę gali išeivius ir visą Ameriką aprašyti komunistinės propagandos šviesose. Pogrindinės "Aušros" 2-me numeryje buvęs Sibiro tremtinys prikišo išeiviams, kad jie dėl savo politinio aklumo priima pas juos besilankančius komunistus menininkus, nesuprasdami, kad jie yra KGB pasiuntiniai.

Išeiviai nebijo, kad atvykę iš Lietuvos komunistai menininkai čia ką nors sukomunistins ar padarys didelę įtaką. To iš jų nelaukia nė juos siunčiantieji. Maskvos politikoje tokiems dalykams yra kitokie tikslai. Siųsdama dainininkus ir kitokius menininkus pas išeivius, Maskva siekia labiau abejinguose išeiviuose, ypač komunizmo nepažinusioje jaunojoje kartoje, iš lėto mažinti jų antikomunistinį nusistatymą, juos prisijaukindami, mažinti jų nusistatymą prieš Lietuvos pavergėją; atsiunčiant simpatingus menininkus, kurti juose sąmonę, kad komunistiniai Lietuvos valdovai nėra jokie lietuvių tautos priešai, kaip kad čia kalbama, ir kad tarp Lietuvos ir išeivijos gyvenimo nėra didelių skirtumų; kad Lietuvoje yra geras ir pažangus gyvenimas ir kad nėra jokios prasmės kovoti dėl Lietuvos išlaisvinimo ar atstatymo nepriklausomos Lietuvos, kuri, pasak agentų, anksčiau buvo atsilikusi ir skurdi.

Tokiu bolševikiškai vairuojamu bendradarbiavimu siekiama dildyti bei mažinti išeivių pastangas kovoti dėl Lietuvos išlaisvinimo, atskirti mažiau sąmoningą išeivių masę nuo patriotų kovotojų dėl Lietuvos laisvės ir taip pamažu silpninti ir pagaliau likviduoti jos laisvinimo veiklą.

Bendravimo nuotaikoje ir pats Lietuvos laisvinimas darosi nebereikalingas. Užsimezgęs bendravimas sumažina okupanto padarytų baisių skriaudų prisiminimą ir veda į susitaikymą bei susibičiuliavimą, pamirštant pareigą išlaisvinti pavergtą tėvų žemę. Bendravimas su okupantu yra priešingybė Lietuvos laisvės kovai. Kas leidžiasi į bendravimą (nors ir netiesioginį) su tautos priešu, tas tuo pačiu kenkia jos laisvinimo kovai. Su kuo pradedama bendrauti, su tuo jau nebekovojama. Kas tiki į Lietuvos išsilaisvinimą ir jo siekia, tas negali leistis su pavergėju ar jo agentais į bičiulystę, griaunančią pačią laisvos Lietuvos idėją. Bendravimas su bolševikinės valdžios pareigūnais yra prieštaravimas Lietuvos laisvinimo veiklai.

Išeivių ryšius su pavergta tauta "Tėviškės Žiburiai" savo š.m. sausio 5 dienos vedamajame taip apibūdina: "Okupacinė valdžia, pasitelkusi apmokamus statytinius lietuvius, spekuliuoja išeivijos poreikiais ir kartais iš jų tyčiojasi. Iš vienos pusės ji vilioja išeivius kaip turistus, iš kitos juos nežmoniškai varžo ir išnaudoja. Ji praveria Lietuvos langelį penkiom dienom, bet už tai lupa dolerius, panašiai kaip ir už siuntinius, ir uždeda varžtus. O jei kas nori didesnių

privilegijų, turi nusilenkti okupacinei valdžiai, jai pasmilkyti, ją paliaupsinti propagandinėje spaudoje, televizijoje. Jau ne vienas išeivis tuo keliu nuėjo. Vieni tai padarė iš situacijos nesupratimo, kiti iš palankumo sovietams (raudonieji), treti atsilygindami už vienokią ar kitokią privilegiją, ketvirti iš kolaborantinio nusiteikimo. Kokie motyvai bebūtų, toks smilkymas Maskvai per Vilnių yra negarbingas, nes yra nusilenkimas smurtui, tautos pavergėjui ir didžiajai melo niekšybei. Ryšiai su pavergta tauta yra girtini, bet laisvo lietuvio tarnavimas kokiu nors būdu jos pavergėjui yra peiktinas. Kai kurie lietuviai, norėdami nenutolti nuo Lietuvos, mielai palaiko ryšius su Maskvos statytiniais, manydami, kad tuo būdu stiprina ryšius su savo tautos kamienu. Bet tai iliuzija, naudinga tik pavergėjui. Ji stiprina vergiją, bet su tikrąja Lietuva nesuartina. Pastaroji ir toliau lieka izoliuota".

Pastaraisiais metais dar uoliau stengiamasi sumažinti praeities lietuvių kultūros įtaką, nustumti užmarštin jos ryškiausių ir garsiausių kūrėjų palikimą, iškeliant ir liaupsinant vien tik tarybinio laikotarpio komunistinius veikėjus. Tautos istorija bandoma suskliausti keliasdešimties metų rėmuose, pradedant ją nuo 1917 metų. Šią vasarą Vilniuje įvykusioje Pabaltijo istorikų konferencijoje įsakmiai buvo pabrėžta istorikams visą dėmesį nukreipti į tarybinį laikotarpį. Be abejo, tai iš anksto suplanuota ir nuosekliai vykdoma tautos praeities kultūros ignoravimo politika.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika,
nr. 3, 129 psl.

KOVOTOJO PORTRETAS

Mykolo Krypavičiaus 92 metų gimimo ir 7 metų mirties sukaktį minint

A. J. KASULAITIS

1977 m. gruodžio 2 d. Cicere skaityta paskaita. Red.

Laikas kaip vagis vagia valandas, savaites ir metus, skandindamas juos praeities šešėliuosna. Tačiau, jei laikas gesina suliepsnojančius jausmus, jis kartu žarsto ir išminties bei įžvalgos krislelius.

Kai prieš 6 metus, minėdamas Mykolo Krupavičiaus metines, kalbėjau, žodžiai ir mintys buvo nuspalvinti neseniai išgyvento atsiskyrimo skausmo ir liūdesio. Jo laidotuvių fragmentas atsivėrė kaip žmogiška rauda, netekus mylimo ir brangaus asmens. Tuomet tariau, jog:

"nedidelis būrys žmonių stovėjome, apsupę Mykolo Krupavičiaus karstą lietuviškose šv. Kazimiero kapinėse Čikagoje ir klausėme maldos, giesmės ir žodžio . . . Buvo gruodis, bet diena giedra, dangus mėlynas, dar žalia žolė, šviesios, nors ir vėsios saulės nužerta. Krautuvių languose jau žibėjo Kalėdų eglutės. Atsivėrusi žemė irgi tarp dviejų eglučių. Šalia jau besiilsinčio prelato Albavičiaus — mokslo draugo, lietuvybės ramsčio . . . Šalia brolių kunigų. Tampriam rate pažįstami veidai. Vyskupas, išeivis ir besostis, nenuilstamai ganąs savo aveles, išsklaidytas po kelis kontinentus. Konsulas, kaip kenčiančios valstybės nerami sąžinė, šaukianti tiesos ir laisvės, šiandien jau pats atsigulęs tuose pačiuose kapuose. Keli savanoriai su amžinatvės ilgesiu akyse, kuriuos preletas Krupavičius taip mylėjo. Testamento vykdytojas, kuris jau iškeliavo tais pačiais takais į amžinatvę. Keli jau pražilę ir pasvyrę, bet dar tvirti partijos draugai, su kuriais žygiuota į laisvę ir valstybės kūrybą. Keli konfratrai, keli jaunesni įpėdiniai . . . Keli jaunuoliai, kuriuos jis taip mylėjo. Testamente rašė, jog melsiąsis ypatingai už lietuviškąjį jaunimą, kad šis išliktų gerais lietuviais ir katalikais . . ."

Ir jo asmens apibūdinimas tuomet buvo daugiau reportažinis, jausmų nuspalvintas, daugiau meile ir pagarba puoštas, negu objektyvia asmenybės sklaida paremtas.

Ir vėl tuomet tariau, jog:

"nėra jokios abejonės, kad ne vienam iš mūsų Mykolas Krupavičius laikui bėgant atsivers kitokiose dimensijose, negu šiandien siauras žvilgsnis pajėgia aprėpti ir įžvelgti".

Nebuvo tai pranašiškas teigimas, tik žmogiškas patyrimas, jog laiko perspektyva tirština portretines spalvas ir lengvina asmenybės sklaidą ir jos supratimą. Iš tikrųjų metams slenkant Mykolo Krupavičiaus asmenybė ir darbai ne tik neblėsta, bet ryškėja. Jo turtingos ir ypatingai šakotos asmenybės atskiri bruožai nors ir labai trumputėje laiko perspektyvoje atsispindi vis naujomis spalvomis, būdo bruožai atsiskleidžia anksčiau nesuvokta prasme, talentai — pirmiau sunkiai suprantamu gyliu ir pločiu.

Jo atlikti darbai — visuomet ryškūs — šiandien kasdien ryškėja. Lyginamasis istorinių reiškinių vertinimo metodas jų ne tik nemažina, bet augina ir ugdo.

Kaip ir anksčiau tariau, sunku kalbėti apie visą Mykolą Krupavičių akademinėje valandoje. (Jo jaunystės atsiminimų knyga, Petro Maldeikio monografija ir eilė straipsnių laikraščiuose ir žurnaluose byloja, kad sunku apie jį net ir vienoje knygoje išsamiau rašyti!) Todėl šiam jo mirties septynmečio prisiminimui pasirinkau tik vieną jo asmens ir veiklos bruožo — jo kovingumo — škicinės sklaidos temą. Viena, šis bruožas yra ypatingai ryškus visam Krupavičiaus gyvenime ir darbe, o antra, šisai Krupavičiaus kovingumas turi įpatingos prasmės ir mus šiandien, kurie, kaip ir jis pats buvo, esame didžiosios tautos likiminės kovos dalyviai.

Krupavičius buvo tarsi gimęs grumtynėms. Visas jo ilgas gyvenimas nuo pat ankstyvosios jaunystės iki gilios senatvės praėjo grumtynių ženkle. Gal tokia yra didelių žmonių, didelių veikėjų lemtis — per grumties ir kovos ugnį nešti aplinkui savo kūrybinio genijaus dovanas. Gal tai yra mažytė atšvaita tos didžiosios Kalvarijos Kalno Paslapties — be Kryžiaus nėra Prisikėlimo, be paguodos nėra nuopelno, be kovos nėra gėrio laimėjimo.

Mykolo Krupavičiaus visuomeninis charakteris, kovotojo būdas, pradėjo formuotis jau vaikystės metu. Igliškėlių mokyklą belankydamas, 8-9 metų berniukas jau jautė tiek caristinės okupacijos žiaurumus, tiek lenkiškosios kultūros brukimą, tiek tautinę skriaudą apskritai. Lietuviškų knygų ir laikraščių platinimas, antirusiškų proklamacijų lipinimas ir kitoks jų skleidimas, caro paveikslo į skiauteles sukapolimas, mokykloje su draugais lietuvių kalbos vartojimas —

tai pradžia Krupavičiaus sąmonės atsiskleidimo ir sąmoningas apsisprendimas kovai.

Šis vaikystės laikotarpis buvo ir jo socialinio teisingumo ugdymo pradžia. Senelio pasakojimai apie dvarininkų daromas skriaudas valstiečiams buvo tokie įtaigūs, jog Krupavičius visą savo gyvenimą liko socialinio teisingumo bekompromisiniu gynėju. Liko ir meilė valstiečiui — lietuviui, — nepakanta pono lenko. Net ir pats "pono" žodis Krupavičiaus žodyne toliau nefiguravo, išskyrus tai specifinei istorinei žmonių grupei vadinti.

Krupavičiaus kovotojo charakteris buvo toliau formuojamas Veiverių mokytojų seminarijoje, į kurią jis pateko, vos sulaukęs 15 metų amžiaus. Čia jis pateko į dar atšiauresnę ir lietuvybės bei tikybos atžvilgiu priešiškesnę aplinką. Rusinimas čia vyko planingai ir pilnu tempu. Katalikų tikybos nebuvo mokoma jau eilė metų, nes neatsiranda kunigo, kuris ją mokytų rusų kalba. Jaunasis Mykolas, tyros sielos lietuviukas, čia greit susirado draugų, nes nemažai mokinių buvo kaip ir jis pats lietuviai, lietuviškai auklėti. Tarp savęs jie tesikalbėjo lietuviškai, mokytojų neklausydami, skaitė lietuvišką spaudą, platino atsišaukimus ir dar kitokius dalykus išdarinėdavo vis lietuvybės labui. Ir tai nebuvo vien jaunuoliški prajovai energijai išlieti ar nuoboduliui nuvaikyti. Tai jau buvo gana sąmoninga kova — kova už savo lietuviškumą, už prigimties teises, turėjusi ir politinių atspalvių. Kova pavojinga, nes už ją nevienas kasmet būdavo neceremonialiai iš mokyklos pašalinamas ar kitaip skaudžiai nubaudžiamas.

Veiveriuose tarp kitko brendo ir namuose ugdytas, prigimtas tautinis sąmoningumas.

Grumtis su aplinka, su asmenybę dusinančiomis įtakomis, su lietuvybę žudančiais elementais nusitęsė ir į Seinų kunigų seminariją. Kunigų seminarijos, rodos, turėtų būti romumo, taikos, švelnumo vietos, bet ne tuolaikinėse aplinkybėse. Paties Krupavičiaus žodžiais, "kova buvo atvira ir gana atkakli" (M. K. Atsiminimai, 125 psl.). Seinuose klierikas Mykolas, jau subrendęs vyras, pradėjo rodyti gero vado ypatybių, ne tik pats kovodamas pavojingą kovą su lenkais dėl lietuvybės, bet toje kovoje jau vadovaudamas ir kitiems, planuodamas žygius, rengdamas planus.

Petrapilio Dvasinės akademijos metai Krupavičiui buvo ramesni, nors aplinka virė ir kunkuliavo. Ir čia jis tuojau

iškilo į vadus. Netrukdomas kasdieninės grumties, jis gilinosi teologijos moksluose, plėtė visuomeninės veiklos akiračius (darbas su lietuviais Taline), studijavo politinius mokslus tiek teoriškai, tiek praktikoje. Čia jis atvėrė save ir krikščioniškajai demokratijai.

Tačiau, palyginti, ramus dvasinių studijų laikotarpis buvo tik tarsi tyla prieš audrą. Audra gi prasiveržė visa savo jėga ir baisumu porevoliuciniame Voroneže, į kurį jis pateko jau kunigu kapelionauti gimnazijoje. Buvo jau mokslus baigęs, subrendęs vyras, turįs visuomeninio stažo ir visai gerą politinį teorinį pažinimą.

Ir kovos laukas čia atsiskleidė naujas. Jei jaunystės metais jis kovojo dėl lietuvybės su rusų okupantu ar su vyresniuoju broliu besistatančiu lenku, tai Voroneže Krupavičius pirmą kartą susirėmė su broliu lietuviu. Kovos tikslas toks pat — tikyba, tautybė, visuomeninis idealas, tautos reikalai. Tik šalia įprastų priešininkų atsirado ir neįprasti — tautiečiai lietuviai — kitų politinių partijų, kitų religinių pažiūrų, kitų pasaulėžiūrinių įsitikinimų.

Trumpas Voronežo laikotarpis apskritai Krupavičiaus kovotojo brandoje buvo tarsi pasiruošimo atbaiga. Čia jis ne tik išskleidė savo sparnus kaip kalbėtojas, visuomenininkas, krikščionių demokratų politikas, bet kovotojas už savo idėjas greit suvokė naujų kovos metodų reikalingumą bei svarbą ir pradėjo juos naudoti. Šalia organizacinio ir auklėjamojo-pedagoginio darbo Krupavičius čia būdamas pradėjo gausiai rašyti (plunksnos kova) bei spręsti lietuvių pabėgėlių materialines problemas (socialinė kova). Čia jis turbūt pirmą kartą pamatė, jog ir brolis lietuvis gali būti apakintas fanatizmo ir neapykantos ir virsti tautos ir tautiečių išdaviku. Jį juk išdavė mirti ne kas kiti, tik jo mokiniai — lietuviai, apakinti religinio ir politinio fanatizmo. Tiesa, ir iš mirties jį išgelbėjo jo mokiniai — lietuviai.

Voronežinis gyvenimas Krupavičiui įdiegė ir gilų tikėjimą į tinkamą jaunimo religinį, tautinį ir pasaulėžiūrinį auklėjimą. Ką sėsi, tą piausi fisosofija bei apskritai jaunimo potencija jam liko reikšmingais faktoriais. Jis ir savo testamente pasižada melstis, kad lietuviškas jaunimas išaugtų gerais lietuviais ir katalikais bei kovotojais.

Į vokiečių pavergtąją Lietuvą jis grįžo jau politinių bei visuomeninių kovų veteranu — kovotoju, ragavusiu grumties kartumo, jautusiu mirties šmėklą, giliai paveiktu savo

tautai ir broliams lietuviams daromų skriaudų iš visų pusių — caro, lenkų, provoslavijos, lenkiškų brolių katalikų, bolševikų, pagaliau net savo brolių lietuvių. Kitas jaunas žmogus, rodos, būtų susiradęs ramų kampelį (gal riebesnę kleboniją) poilsiui ir ilgalaikei (ar net visalaikei) kontempliacijai. Iš tikrųjų mažai kas galėtų tokiam pasirinkimui būti kritiškas. Tačiau šalia religingumo, lietuvybės, socialinio jausmo, visuomeninės atsakomybės, kovotojo bruožas jau buvo tapęs lygiai neatskiriama Krupavičiaus charakterio dalimi. Kovą dėl savo idėjų jis atnaujina, vos išsilaisvinęs iš vokiečių žandarų karantino. Valstybės Tarybos įgaliotas, jis pasileidžia po Lietuvos kaimus, miestelius ir kryžkeles, žadindamas lietuvių norą ir ryžtą gyventi nepriklausomą ir laisvą gyvenimą. Nei nuolatinis vokiškųjų žandarų sekiojimas, nei suėmimai bei tardymai nemažina jo energijos, nepalaužia jo kovos dvasios.

Apskritai visas Lietuvos atkūrimo laikotarpis ir vėliau nepriklausomas gyvenimas iki 1926 metų pabaigos, o kiek ir po to buvo ne tik ne ramus, gražus, idiliškas, bet pilnas įtampos, audrų, vėtrų ir vėtrelių. Ir tai ne tiek visiems tame naujame nepriklausomybės sriaute bedirbantiems, kiek ypatingai Krupavičiui. Kovų ir susirėmimų audrose dabar jam jau teko liūto dalis, nes jis buvo didžiausios politinės partijos vadas ir radikalių planų kūrėjas bei vykdytojas.

Kaip minėjau, Lietuvoje okupantams besibastant, jis grūmėsi su jais. Vėliau rinkiminių kampanijų metu (o jos nevisuomet pasižymėjo džentelmeniškumu ar santūrumu) Krupavičius perkūnijų susilaukdavo tiek iš politinių priešininkų, tiek ir iš tų visuomenės sluoksnių, kurie, rodos, turėję būti artimesni jam, tiek pagaliau iš savo partijos bendraminčių.

Politiniai-rinkiminiai oponentai be didelių skrupulų, kartais net su pasigardžiavimu, ant krikščionių demokratų bloko vado pečių suversdavo ne tik krikščionių demokratų tikras ar tariamas nuodėmes, bet ir kunigijos, ateitininkų ir apskritai visų katalikų.

Iš kitos pusės nemažai vyresnės kartos dvasiškijos ir prasikišusių pasauliečių (pastarųjų, tiesa, mažai ir tebuvo) buvo kiaurai konservatyvūs ir čebatuoto, kaimiečio rūbais vilkėjusio, ūsuoto ir barzdoto kunigo radikalias mintis bei pasiūlymus, jo tyrą, liaudišką lietuviškumą ir griežtą prieš-lenkišką nusistatymą laikė kone mirtina nuodėme. Nenuosta-

bu, kad iš tų sluoksnių jis susilaukė nemažai opozicijos ir skaudžių priekaištų, net veiksmų. Kova su tokiais oponentais buvo sunkesnė dar ir todėl, kad čia Krupavičiui reikėjo kovoti su savo konfratrais, netgi vyresniais už save ir amžiumi, ir titulais, ir įtaka hierarchijoje.

Pagaliau ir krikščionių demokratų šeimoje atsirasdavo trinties ir didesnių nuomonių skirtumų.

Kovos apimtis nesiaurėjo, ir krikščionims demokratams laimėjus rinkimus. Jei prancūziško tipo seiminis režimas apskritai turi tendenciją kaltinti partines kovas, tai naujai atsikuriančios valstybės jaunoje demokratijoje toks režimas beveik garantuoja politinių audrų ir audrelių antplūdį. Jų netrūko ir Lietuvos seimuose. Jų netrūko ir Krupavičiui, seimų daugumos vadui.

Lengva ir malonu šiandien prisiminti ar įsivaizduoti anas dienas kaip persunktas entuziazmu, kūryba, pritvinkusias patriotizmu, gera valia, dar geresniais norais ir tik vienais pasisekimais. Lengva, nes didele dalimi tai yra tiesa. Istorinė tiesa, tik nepilna. Anos dienos buvo kartu gausios įtampa, nepriteklium, vargu, rūpesčiu, net nepasisekimais. Jau vien faktas, kad net kelis metus po nepriklausomybės paskelbimo Lietuva turėjo kovoti su priešais karo frontuose, rodo, jog tai nebūta vien žaliuojančio tautinio pavasario.

Šalia to gi reikėjo atkurti valstybės aparatą nuo valstybės konstitucijos iki pat mažiausios institucijos. Kova ir darbas virė ir kunkuliavo, o šio sūkurio viduryje stovėjo (ar judėjo) Mykolas Krupavičius.

Per šešerius kūrybingiausius Lietuvos atsikūrimo metus ant Krupavičiaus pečių gulėjo didžiųjų problemų sprendimo ir vykdymo atsakomybė. Per tą laikotarpį buvo priimta per 90% pagrindinių įstatymų ir įsteigta valstybinių švietimo, finansinių ir kitų institucijų. Lietuvos konstitucija, Žemės reforma, eilė pagrindinių socialinių įstatymų, švietimo sistemos įstatymai — tai vis anų šešerių metų darbo vaisiai. Vaisiai darbo ir kovos, kurios priekyje stovėjo Mykolas Krupavičius. Šimtus kartų jis lipo į seimo tribūną ir iš jos vadovavo politinei kovai už krikščionišką ir demokratinę Lietuvos valstybę. Jei tas laikotarpis modernios Lietuvos istorijoje yra nusipelnęs kūrybingojo vardą, tai tik dėlto, kad Krupavičius ir jo amžininkai tą titulą iškovojo. Kūryba visuomet slepia savyje dozę kančios ir kovos.

Antrame laisvos Lietuvos laikotarpyje kūryba sumažėjo. Demokratija merdėjo. Krupavičiaus kovų laukas susiaurėjo. Tik padidėjo kančia. Valstybininko portfelį pakeitė čia studento kepuraitė, čia profesoriaus katedra, čia vikaro ir klebono sutana.

Į aktyvią kovą jis vėl išėjo kaip įgeltas liūtas pirma bolševikams, vėliau naciams tėvynę naikinant. Krupavičius rašo memorandumus pirmiesiems — turi slapstytis nuo arešto ir Sibiro. Rašo antriesiems — yra suimamas, kalinamas kalėjime, vėliau namų arešte. Po karo, išrinktas atsikūrusio VLIKo pirmininku, per kiaurą dešimtmetį kovoja dėl tėvynės laisvės su okupantu ir amoralia didžvalstybių politika. O be to, turi kovoti ir su kai kuriais savaisiais, nieko nepamiršusiais ir nieko neišmokusiais. Tačiau tai jau labai artima praeitis, ir į ją čia nesigilinsiu.

Amerikinės išeivijos keliu Mykolas Krupavičius pradėjo eiti jau gyvenimo rudenį. Tai nebuvo septyniolikmetis Veiverių seminarijos vyriokas, bet septyniasdešimt metų vyras, nusipelnęs poilsio ir ramybės. Tačiau ne poilsis ir ramybė — tai ne Krupavičiaus stilius. Atsipalaidavęs nuo oficialių pareigų, jis grįžta į jaunystės purentas dirvas: ne viena nutautusi lietuviška klebonija, mokykla, vienuolynas dreba nuo jo griežtų pabarimų. Ne vienas redaktorius maivosi, kai Krupavičius jį vanoje už lietuvių kalbos darkymą. Ne vienas vadinamasis dypukas rausta, kai Krupavičius jau tvoja už vaikų per greitą nutautimą. Ir taip per paskutinius penkiolika savo gyvenimo metų jis atsisako laurų, bet nepaleidžia lietuviško arklo iš savo rankų. Jis nepraleidžia progos kovoti už lietuvišką žodį, raštą, tradiciją. Kol kojos neša, keliauja iš parapijos į parapiją, iš kolonijos į koloniją. Kovotojus remia, jaunimą skatina, pavargstančius ir nusiminusius drąsina, nutaustančius bara. Visą širdį atveria savo idėjos broliams krikščionims demokratams, jiems padėdamas visuomet ir visa kuo. Ypatingai tai nedidelei grupei jaunųjų savo idėjos vaikų, kurie, tik gimnazisto uniformikę iš Lietuvos atsivežę, pasižadėjo sekti jo pramintu keliu į krikščioniškai demokratinę Lietuvą.

O jo širdis vis dažniau atgaivos randa tuose, su kuriais kartu kovojo Lietuvą atkuriant — Lietuvos savanoriuose — toje nedidelėje grupėje šaunių Lietuvos sūnų, kurie ginklu, drąsa ir meile frontuose iškovojo Lietuvai laisvę. Būdinga, kad paskutinis jo lankytas susirinkimas buvo irgi

Lietuvos laisvės kovų savanorių — paskutinių tų kovų mohikanų.

Jei žavi Mykolo Krupavičiaus atskiri kovos tarpsniai, dar labiau žavi kovotojiškos jo asmenybės sklaida. Jau vien tik kai kurių tų bruožų nors ir paviršutiniška sklaida atsiveria ypatingai gausiomis spalvomis ir giliu prasmingumu. Ypač šiandien mums, kurie ne vienas save kovotoju laikome.

Visų pirmiausia Mykolas Krupavičius kovojo tik už pačias didžiąsias dieviškąsias ir žmogiškąsias vertybes: dėl Dievo garbės, krikščionybės teisių tautoje ir valstybėje, demokratybės, tautos ir valstybės laisvės ir nepriklausomybės, socialinio teisingumo ir taip toliau. Menkesnės vertybės nevertos kovos — savas asmuo, kūniškas malonumas, pinigas, prabanga, puikybė, titulai ir panašūs atributai Krupavičiaus nei žavi, nei gundo, nei dėl jų jis kovoja. Tokia giliai krikščioniška jo vertybių samprata leidžia jam iš vienos pusės kovoti dėl principinių dalykų, kovoti tyriausią kovą ilgiausius metus, faktiškai visą ilgą amžių, iš kitos — eiti į kompromisus tuomet, kai kiti tokios galimybės net nenumatydavo. Kietam ir kartais kampuotam Krupavičiui, rodos, bet koks kompromisas galėtų būti nelengvas žingsnis, bet žinant jo kovos samprotį, nesunku suvokti, kodėl jis gebėjo savo kovą paversti kūrybiniu laimėjimu, o ne naikinančiu karu.

Būdingu pavyzdžiu gali būti savybinis susikirtimas žemės reformos klausimu. Krupavičiui ir jo krikščionių demokratų centro komitetui grįžus iš Voronežo, Vilniuje vyksta bendras posėdis su Stulginskiu ir šio centro komitetu — vilniškiu. Audra kyla dėl būsimosios žemės reformos apimties. Krupavičius ir voronežiškiai pakeltu balsu gina radikalios reformos projektą, gi Stulginskis ir vilniškiai šaukia už daug švelnesnės. Krupavičiui vilniškių švelnumas jokiu būdu nepriimtinas, bet jis mielai eina į kompromisą, nes pats reikalas svarbesnis už metodą.

Panašiai krikščionys demokratai, laimėję rinkimus, lengvai galėjo sudaryti vyriausybes vieni patys. Tik Krupavičiaus vadovaujami, jie to nedarė. Lietuviškos vienybės reikalas buvo svarbesnis už partijos hegemoniją, kuri juk būtų buvusi net ir labai demokratiškais rinkimais palaiminta. Esmė svarbiau už metodą.

Tokių pavyzdžių yra daug daugiau. Antraip vertus, jei Krupavičius būtų buvęs tik kovotojas kabutėse, būtų gi jis

radęs ir laiko ir progos išsikovoti ir dvariuką ir banko sąskaitą, ir ambasadorystę, kuri jam po perversmo buvo pasiūlyta. Tik Krupavičius nebuvo tokio tipo kovotojas. Į valdžios viršūnes atėjo kaimiečio miline apsivilkęs, su tokia pat miline ir išėjo.

Antra, Krupavičius buvo kovotojas už tiesą, ir tiesa buvo vienas jo ginklų. Tiesa jam nebuvo asmeninio nusistatymo reikalas ar momento reikalavimas, bet Dievo valios ir tvarkos bei plano atspindys. Pirm leisdamasis į kovą dėl vertybių ir idėjų, jis įsitikino tiesa ir teisingumu. Tarnaudamas tiesai, jis ir kovoje ja vadovavosi: tiesa buvo viena ir draugui, ir oponentui, ir lietuviui, ir kitataučiui, ir savai partijai, ir kitai. Sukta kova būtų kovos profanacija. Todėl visai nenuostabu, kad ne kas kitas, tik Krupavičius buvo vienas iš pirmųjų, išėjęs kovoti dėl žydų ir lenkų teisių, vokiečiams okupavus Lietuvą, nors nei pirmųjų, nei ypač antrųjų jis ypatingai nemylėjo. Tačiau tiesa ir teisingumas reikalavo kovos, ir jis kovojo.

Trečia, Krupavičius niekuomet nekovojo priešasmeninės kovos. Bičiulystė, taurelė, draugystė, kūmavimasis — jam nebuvo pirmos eilės vertybės. Žmogus buvo jam pati didžioji vertybė. Jis kovojo už ar prieš vertybes ir idėjas, bet ne prieš asmenis. Visuose savo oponentuose jis visuomet pirmiausia matė asmenis, o tik paskui priešininkus. Visi jo raštai gausūs vaizdingais oponentų apibūdinimais, kuriuose šalia kritikos žodžio jų mintims ir idėjoms, visuomet yra vaižgantiškų, asmenį keliančių bei gerbiančių deimančiukų.

Ši skrupulantiška tiesa, meilė ir pagarba pasirodė ir jo atsiminimuose, kur jis, kritikuodamas rusų mokytojus ir valdininkus, dažnai randa reikalą iškelti ir vieną kitą kritikuojamojo gerą savybę. Net ir tokį lenkų arkivysk. Jalbžykovskį, savo mokytoją, vanodamas (Dievas žino, lietuviai be didelės nuodėmės gali jį vanoti), Krupavičius čia pat randa ir jame, jo asmenyje, gerų ypatybių. Jau Voroneže lietuviai pastebėjo, kad Krupavičius susirinkimuose, liūtu virtęs grumdamasis su fanatiškais pasaulėžiūriniais ir politiniais priešininkais, gi po susirinkimų vėl su jais ne tik kepuriniu pažįstamu, bet neretai net visai neblogu draugu atvirsta. Toks Krupavičius buvo visą gyvenimą — tiesus, teisingas, principingas, visus matuojąs tokiu pat masteliu, visus traktuojąs lygiai; kartais kampuotas ir kietas, bet visuomet gerbiąs žmogų,

nepasimetęs smulkmenose, kyląs aru, bet nesikapstąs žvirbliu.

Šiandieną mūsų politiniame ir visuomeniniame gyvenime, persunktame nepasisekimais, nusivylimais ir nusiminimu, gausu kovotojų, kurie arba kaip Don Kichotai kovoja su įsivaizduotais priešininkais, arba kelia globalines audras vandens šaukšte, arba rinkimų, statutų, tarybų ir aukštosios politikos svaigulyje kovoja ne dėl laisvės, bet prieš brolį lietuvį, ne dėl tautos, bet dėl jos tariamo pakaitalo, ne dėl lietuvių kalbos, bet dėl dažnai tuščiavidurių titulų, ne dėl lietuviškos knygos, bet dėl rinkimų taisyklių, ne dėl lietuviško teisingumo, bet dėl vasarinės rezidencijos. Šitokioje diasporos dramoje Mykolas Krupavičius iškyla kaip milžinas tarp saujos milžinų, šio amžiaus vyrų, kurie savo meile, tikėjimu, protu ir darbu atnaujino Europos veidą. Kartu su Leonu XIII, Sturzo, Adenaueriu, Pijum XI, Šumanu, Pijum XII, Maritainu, De Gasperi, Jonu XIII, Mindzenty, Paulium VI, Beranu — ar jis tik nebus pranokėju to naujo krikščioniškojo humanizmo, kuris, persunkęs gaištančią Vakarų civilizaciją Evangelijos meile, atneš ilgiems metams Vakarų pasauliui socialinį teisingumą ir Dievo taiką, o naujoms kartoms teisę vadintis Dievo vaikais ir Kristaus broliais.

Šiandien Lietuvoje pačioms talentingiausioms ir kūrybingiausioms asmenybėms, nenutraukusioms ryšių su tauta, surakintos lūpos. Tylėjimas — egzistencijos kaina. O tų, kurie ryžtasi prabilti ir siekia tautai šviesesnių dienų, laukia dideli nemalonumai, ir jų gyvenimo kelias nutrūksta gana nelauktai.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika
3 nr., 290 psl.

KOMUNIZMAS ENCIKLIKOS DIVINI REDEMTORIS ŠVIESOJE

KAN V. ZAKARAUSKAS

Šiandien didžiausią gręsmę tautų laisvei, o kartu fizinį ir dvasinį genocidą neša komunizmas. Bet ar nenuostabu, kad žmonija iki šiol vis dar nesupranta jo klastos, nei komunistinio propagandos melo? Tikrai, reikia tik stebėtis, kad laisvųjų pasaulio kraštų žmonės vis dar nemato, kaip komunizmas nuvertina žmogų, ir, anot Solženicyno, be jokios atsakomybės iš pavergtųjų atima ne tik tai kas ciesoriaus bet ir tai, kas yra Dievo. Jie vis dar nepažįsta komunizmo tikslo, kad jis siekia visiškai sugriauti socialinę santvarką ir išardyti pačius krikščioniškos kultūros pamatus.

Komunizmui pažinti nereikia skaityti Lenino raštų, o reikia žinoti, kaip jis reiškiasi gyvenime ypač tuose kraštuose, kuriuos yra pavergęs, kur žmogus yra persekiojamas dėl laisvo žodžio, religinių įsitikinimų ir tautinių troškimų, kur komunistinė propaganda laisvės pažadais pridengia vergiją ir tiesos šūkiais slepia neteisybę.

Šiandien kai kas Bažnyčiai priekaištauja, kodėl ji neįspėjo pasaulio dėl komunizmo grėsmės. Deja, toks jos kaltinimas neturi pagrindo. Užtenka tik paskaityti popiežiaus Pijaus XI prieš keturiasdešimt metų paskelbtąją encikliką "Divini Redemtoris", ir bus aišku, kad Bažnyčia jau tuomet įspėjo pasaulį dėl komunizmo grėsmės ir kaip reikia būti apdairiems dėl jo skelbiamų idėjų bei klastingų pažadų.

Popiežius Pijus XI 1937 metais kovo 19 d. paskelbė encikliką "Divini Redemtoris", kuri buvo kaip tik skirta atskleisti pasauliui, kas yra ateistinis komunizmas. Šios enciklikos mintys, užsienio spaudoje jos keturiasdešimt metų paskelbimo sukakties proga buvo plačiai komentuojamos. Spauda prisiminė ir tą prieš keturiasdešimt metų buvusią politinę būklę, kuri buvo labai tamsi. Jau artėjo Antrojo pasaulinio karo grėsmė. Fašistinė, nacionalistinė ir komunistinė diktatūros, sunkia priespauda slėgė ne vieną kraštą pasaulyje. Pijus XI, kaip aukščiausias Bažnyčios vadovas ir moralinis autoritetas, prieš kiekvieną šių minėtų totalistinių režimų pakėlė balsą, kai tuo tarpu niekas kitas nedrįso prabilti ir juos pasmerkti. Vieni tylėjo, kiti buvo priversti ty-

lėti. Bet tuo metu, kai kiti tylėjo, popiežius Pijus XI 1937 metais paskelbė encikliką apie fašizmą "Non abbiamo bisogno", o 1937 m. apie nacionalsocializmą "Mit brenenden Sorge".

Popiežiui skelbiant encikliką prieš komunizmą, Sovietų Sąjungoje vyko labai žiaurus Stalino teroras: buvo vykdomas didysis "valymas", kurio metu, 1934 m. gruodžio 1 d., buvo nužudytas vienas iš stambiausių politbiuro figūrų Kirovas. Bet visu įsiutimu Stalinas ėmė siausti 1937 metų pirmaisiais mėnesiais. Toks Stalino žiaurusis siautėjimas tęsėsi nuo 1935 iki 1938 metų ir vėliau, ir tik po jo mirties, 1956 metais vasario 24 d., Kruščiovas paskelbė garsiąją nustalinimo kalbą.

Popiežius Pijus XI, skelbdamas "Divini Redemtoris" encikliką, turėjo prieš akis ir tai, kas tuo laiku dėjosi Ispanijoje ir Meksikoje. Popiežius šioje enciklikoje pirmiausia padarė skaudų priekaištą ir kai kuriai spaudai. Jis rašo: Sunku išaiškinti, kodėl spauda, kuri taip uoliai išvelka aikštėn net smulkiausius kasdieninio gyvenimo įvykius, gali taip ilgai tylėti apie vykstančius baisiausius žiaurumus Rusijoje, Meksikoje ir Ispanijoje. Ten reiškiasi baisiu įnirtimu ir baisiausiu žiaurumu teroras. Kodėl tiek mažai rašoma apie tokią milžinišką, pasaulinę organizaciją, kurią sudaro Maskvos platinamas ir jos diriguojamas komunizmas. Toksai tylėjimas iš dalies kyla neva iš to reikalaujančios politikos, — iš tikrųjų labai negudrios ir trumparegės politikos. Ji palaikoma įvairių slaptųjų jėgų, kurios jau seniai yra pasiryžusios sunaikinti krikščioniškąją bendruomenės santvarką.

Šios enciklikos visas turinys yra nukreiptas prieš Rusijoje įsigalėjusį komunizmą. Pijus XI dienos švieson iškelia, kokius skaudžius vaisius, pribrandino bedieviškas komunizmas. Jis rašo: Mūsų spėjimą patvirtino tie pragaištingi vaisiai, kuriuos buvome numatę kilsiant iš žalingųjų idėjų ir kurie arba jau iš tikro siaubingai reiškiasi komunizmo apimtose šalyse arba grūmoja kitiems kraštams. Jį sudaro bolševikiškas ir bedieviškas komunizmas. Jis siekia visiškai išgriauti socialinę santvarką, išardyti pačius krikščioniškus kultūros pamatus.

Kai kas klausia, ar pop. Pijus XI, taip rašydamas, turėjo galvoje marksizmą kaip tokį, ir ar jo toks pareiškimas tik jį ir teliečia? Bet vienas dalykas ir be diskusijų yra aiškus, kad tuo Pijus XI, atskleidžia gilų ir platų marksiz-

mo pažinimą. Antai popiežius rašo: Mokslas, kurį, prisidengdami viliojančia skraiste, skelbia šių dienų komunistai, savo esme eina iš Markso dialektinio ir istorinio materializmo.

Popiežius perspėja dėl komunistinės taktikos: pradžioje kumunizmas pasireiškė toks, koks jis yra, atsieit su visu savo nedorumu. Bet gana greit komunistai pastebėjo, kad toks komunizmas atstumia nuo savęs žmones. Todėl, ilgai nedelsdami, pakeitė savo taktiką ir dabar stengiasi privilioti minias įvairiomis klastomis, slėpdami savo tikslus, prisidengdami tariamai geromis ir patraukliomis idėjomis; pvz. komunizmo vadai, matydami, kad visi trokšta taikos, dedasi esą taikos skleidėjais pasaulyje. Tačiau tuo pat metu jie kursto klasių kovą, kurioje liejasi kraujo upeliai. Kita gi vertus, žinodami, kad savo viduje neturi to, kas galėtų laiduoti taiką, jie kuo smarkiausiai ginkluojasi. Jie steigia draugijas ir leidžia laikraščius, kurių vienintelis tikslas yra paskleisti klaidas tarp toms draugijoms priklausančių asmenų, kurie, kitaip elgiantis, prie jų neprisidėtų. To dar maža. Jie stengiasi apgaulingais būdais įsibrauti net ir į aiškiai katalikiškas bei religines organizacijas. Be to, kai kur, nė kiek neišsižadėdami savo pragaištingų principų, jie kviečia katalikus į bendrą darbą žmoniškumo ir artimo meilės srityse. To tikslo siekdami, kartais jie daro net aiškiai krikščioniškąją dvasią ir Bažnyčios mokslą atitinkančių pasiūlymų. Kitur gi jie tuo dengia savo apgaulę ir įtikinėja, kad gilesnio tikėjimo ir aukštesnės kultūros šalyse komunizmas turėsiąs neabejotinai švelnesnį pavidalą, palikdamas visiems laisvę garbinti Dievą ir elgtis pagal savo sąžinę.

Tad nereikia stebėtis, kad atsiranda tokių, kurie, matydami šiokių tokių paskutiniais laikais bolševikų įstatymuose padarytų pakeitimų, jau daro išvadą, jog komunizmas esąs pasiryžęs atsisakyti nuo savo pagrindinio dėsnio kovoti prieš Dievą.

Pagrindinis Pijaus XI enciklikos tikslas įspėti pasaulį, kad reikia gelbėtis nuo baisaus pavojaus, kuris gręsia dėl bolševikų ir bedieviško komunizmo įsigalėjimo, nes jie siekia visiškai sugriauti socialinę santvarką ir išardyti pačius pamatus krikščioniškos kultūros, kuri remiasi Dieviškuoju Išganytoju. Prieš komunizmo klaidas popiežius iškelia Bažnyčios mokslą, nurodydamas, kad krikščioniškoji kultūra, kuri viena tėra tikrai žmoniškoji kultūra, galėtų ne tik išgelbė-

ti nuo šios baisios rykštės, bet ir sparčiai išvystyti tikrą bei didesnę žmonijos gerovę.

Visą encikliką pagal jos turinį reikia suvesti į tris pagrindines temas: žmogus, šeima ir bendruomenė. Komunizmo moksle tie trys objektai yra nuvertinti. Bet Bažnyčia, priešingai, juos laiko šio gyvenimo svarbiausiais veiksniais.

Komunizmas iš žmogaus išplėšia jo dorovinės elgsenos pagrindą — laisvę ir sunaikina jo asmens vertę. Atskiras žmogus pagal komunistų mokyklą yra tik menkas ratukas milžiniškoje mašinoje. Tai panaikina bet kokį moralinį stabdį.

Paneigdamas žmonių gyvenimui bet kokią šventumo bei dvasiškumo žymę, komunizmas laiko moterystę ir šeimą grynai dirbtiniu ir pasaulietiniu dalyku, atsieit tam tikros ekonominės sistemos padariniu. Todėl nesą savaime jokio juridiškai moralinio moterystės ryšio. Tad, aišku, moterystė nėra neišardoma, ypač komunistai neigia moters ryšį su šeima ir namų židiniu. Skelbdami moters išsilaisvinimą iš vyro globos, jie atitraukia ją nuo namų židinio, nuo namų gyvenimo ir vaikų auklėjimo, kad išstumtų ją kaip ir vyrą į viešąjį gyvenimą ir į bendrąją gamybą. O rūpintis namų židiniu ir vaikais esanti bendruomenės pareiga. Ši idėja šiandien darosi labai populiari. Reik manyti, kad daugelis tokių moterų, kovojančių dėl išsilaisvinimo, net nenujaučia, už kieno idėją jos kovoja.

Ant materialistinio pagrindo sukurta žmonių bendruomenė sudaro kolektyvą, suorganizuotą tik pagal ekonominio gyvenimo reikalavimus. Bendruomenei pripažįsta komunizmas teisę arba, geriau sakant, beveik neribotą sauvalę palenkti atskirus asmenis bendriems darbams, neatsižvelgiant į jų pačių gerovės, o nenorinčius paklusti priversti jėga.

Bet, jei jau taip yra, tai kodėl ši sistema pasaulio šalyse taip greitai plinta? Į šį klausimą mes galėtume atsakyti surinktais per keturiasdešimt metų faktais, paimtais iš ekonominės, politinės ir socialinės sričių. Bet popiežius jau prieš keturiasdešimt metų yra atsakęs. Ir tas atsakymas yra labai išsamus. Jis nėra pasenęs nė mūsų laikams. Popiežius rašo, kad klaidingas teisingumo, lygybės ir darbe brolybės idealas, taip persunkia visą jo mokslą ir veiklą kažkokiu misticizmu, jog užkrečia, apsvaigina ir uždega apgaulingais pažadais suviliotas minias. Juo lengviau tai vyksta mūsų laikais, nes dėl netinkamo medžiaginių gėrybių paskirstymo daug kas kenčia nepaprastą skurdą.

Toji pati mintis apie komunizmo greitą plitimą tęsiama enciklikos pabaigoje. Greitas komunizmo idėjos paplitimas — rašo popiežius — matomas visose didelėse ir mažose, kultūringose ir mažiau kultūroje pažangiose šalyse. Ir jau nėra nuo tos idėjos laisvesnio žemės kampelio; tai galima išaiškinti tik labai intensyviai varoma propaganda, kokios pasaulyje gal būt dar niekuomet nėra buvę. Ji eina iš vieno centro ir yra gudriai pritaikyta įvairių tautų gyvenimo sąlygoms. Jai panaudojamos milžiniškos lėšos, gausios organizacijos, tarptautiniai kongresai, dideli, gerai išlavinti ir griežtai sudrausmintų agitatorių būriai. Ji varoma per laikraščius, brošiūras, kinematografus, teatrus, radiją, mokyklas ir net universitetus. Nejučiomis įsiskverbia ji į visus, net ir geresniųjų piliečių sluogsnius, jiems beveik nepastebint nuodų, kurie užkrečia jų protus ir širdis. Popiežius dar neprisimena vienos komunikacijos priemonės — televizijos, kuri tuo laiku buvo vos bepradėjusi vystytis.

Tikrai, skaitant šią encikliką ir turint prieš akis vėlesnių laikų faktus, pasirodo, kad ji esanti pranašiška. Todėl suprantama, kodėl Pijus XI šaukia vyskupus ir jiems primena, kokiomis priemonėmis komunizmo idėjos yra skleidžiamos. Juos įspėja, kad jie budėtų ir visomis priemonėmis stengtųsi įspėti žmones nepasiduoti būti apgaunamais. Kadangi komunizmas iš esmės yra nedoras, su juo neturi bendradarbiauti nė vienas, kas nori apsaugoti krikščioniškąją kultūrą. O jei kai kurie, būdami suklaidinti, padės komunizmui įsigalėti savo šalyse, — rašo popiežius, — tai jie pirmutiniai kris, kaip savo paklydimo aukos.

Bažnyčios mokslas

Divini Redemtoris enciklika nesitenkina vien tik komunizmo aprašymu ir jo pasmerkimu. Trečioje jos dalyje kalbama apie Dievą, kaip aukščiausią Tikrovę. Komunizmas Dievo buvimą visiškai paneigia įžūliais ir melagingais komunistų prasimanymais. Žmogus yra nuo seno vadinamas mikrokosmu, tai yra mažuoju pasauliu, kuris nepalyginamai daug vertingesnis už milžinišką negyvąjį pasaulį.

Šeimos pagrindiniai uždaviniai bei teisės yra ne žmonių prasimanytos, ir jos kyla ne iš ekonominės santvarkos, bet iš paties Kūrėjo. Gelbėti žmoniją iš suirutės, į kurią įtraukė ją dorovės reikalavimų nesilaikantis liberalizmas, tegali tik ekonominė ir socialinė santvarka, persunkta teisingumu

bei krikščioniškąja meile, ko, be abejo, negali padaryti nei klasių kova, nei teroras, nei be saiko ir be atodairos valstybinės galios panaudojimas. Todėl enciklikoje rašoma, kad yra įžūlus ir nedoras teisių pagrobimas, kai komunistai, užuot pasirėmę Dievo įstatymo tiesa ir meile, stato žmonių prasimanytą ir neapykantos kupiną politinės partijos programą.

Ketvirtoje enciklikos dalyje rašoma apie teisingumą. Nebus tikros meilės, jei ji nesirems teisingumu. Darbininkas neturi gauti išmaldos pavidalu tai, kas jam teisingai priklauso. Jokiu būdu negalima atsispirti nuo griežto teisingumo pareigų mažomis dovanomis, teikiamomis gailestingumo vardu.

Darbdaviai yra paveldėtojai nedoros ekonominės santvarkos klaidų, kurias jie darė ir skriaudė ilgus laikus žmonijos kartų kartas. Popiežius primena ir Quadragesimo Anno encikliką, kurioje jis rašė apie žmonijai daromas skriaudas, ir apie tai, kad Bažnyčios pripažintoji nuosavybės teisė buvo nekartą piktam panaudojama, bandant nutraukti darbininkui teisingą atlyginimą ir paneigiant jam priklausančias socialines teises. Socialinis teisingumas netvarkoje, jei darbininkai negauna pakankamo sau patiems ir savo šeimoms išlaikyti atlyginimo, jei jie neįgalinami įsigyti bent kuklios nuosavybės, kad galėtų apsisaugoti nuo skurdo, jei nesiima per privatines ar valstybines apdraudimo įstaigas teikti jiems pagalbos senatvėje, ligoje ar darbo netekus. Darbdaviai turi laikytis to, ką yra nustačiusios jų sąjungos, įkurtos išvengti konkurencijai; darbdaviai bei įmonininkai privalo tas sąjungas palaikyti ir remti, kaip priemonę atlikti teisingumo pareigai. Katalikai turi tarp savęs sutarti. Daug popiežiui padaro skausmo vaidai tarp katalikų, kurie nors dažnai kyla dėl menkų priežasčių, bet visuomet turi žalingų pasekmių, nes sukelia tarpusavius kivirčus. Ta proga pasinaudodami, įvairūs, nors ir negausūs, neramumų skleidėjai, stengiasi paaštrinti tuos kivirčus, kad katalikai imtų kovoti vieni prieš kitus. Bet tie, kurie stengiasi didinti tarp katalikų nesutarimus, turės sunkiai atsakyti Dievui ir Bažnyčiai.

Popiežius perspėja dėl komunistų taktikos, kuria įvairiais būdais stengiasi įsiveržti į katalikų ir religinius susivienijimus.

Krikščioniško gyvenimo atnaujinimas

Enciklikos pabaigoje popiežius labai aiškiai išdėsto priemones, kuriomis turėtų būti atnaujintas žmonijos privatus

ir viešasis gyvenimas, paremtas Evangelijos pagrindais. Nereikia prisirišti prie šio pasaulio gėrybių, bet įsisavinti meilę artimui. Reikia maldos bei atgailos, kurios padėtų nugalėti tas blogybes, kurios kankina šiandien žmones. Pirmiausiai tokios veiklos turėtų imtis kunigai, vadovaujami vyskupų, turėtų iškelti tikėjimo žibintą aukštai ir jį iškėlę laikyti. Kai tėvynė pavojuje, tada, kas nėra būtinai reikalinga ar tiesioginiai skirta skubiam apsigynimui, visi kiti reikalai laikomi antraeiliais. Tad ir šiuo atveju kiekvienas reikalas, koks jis bebūtų, turi užleisti pirmenybę gyvybiniam reikalui, gelbėti pagrindinius tikėjimo ir krikščioniškosios kultūros pamatus. Bet popiežius Pijus XI primena dvasiškijai ir Leono XIII paraginimą: "Eikite pas darbininkus! Ypač, pas neturtinguosius. Ir apskritai eikite pas beturčius!" Be to, visi šaukiami įsijungti į Katalikų akciją. Per ją turi būti skleidžiamas gyvu žodžiu ir per spaudą tas mokslas, kuris veda į krikščioniškos socialinės santvarkos sukūrimą. Pirmoje eilėje turi įsijungti visi tikintieji. Bet popiežius tėviškai kviečia ir tuos, kurie jau yra užsikrėtę komunistine liga, kad jie išpažintų Kristų, kaip vienintelį Išganytoją.

Gaila, kad šiandien ši enciklika apie komunizmą lyg nustumta užmirštin. Kai kas encikliką "Divini Redemtoris bando laikyti kaip negatyvaus turinio. Bet kas ją tokią laiko, tas tikriausiai jos nėra skaitęs.

Dažnai tenka nugirsti ir kaltinimų Bažnyčiai, kad ji pražiopsojo įspėti pasaulį dėl komunizmo pavojaus. Bet toks Bažnyčios kaltinimas, dar kartą tenka pakartoti, neturi pagrindo. Užtenka tik pasiskaityti šią encikliką, kuri buvo paskelbta jau prieš keturiasdešimt metų.

"Rerum Novarum" enciklika teisėtai galima laikyti katalikiškojo mokslo santrauka socialinėje ekonominėje srityje.

Pop. Jonas XXIII
"Motina ir mokytoja"

DR. LEONAS BISTRAS KAUNE

Keletas prisiminimų

Maždaug nuo 1956-58 metų dr. Leoną Bistrą kartais sutikdavau Kaune, Žaliakalnyje, parduotuvėje arba gatvėje beeinantį labai mažais žingsneliais ir dažniausiai besinešantį po pažastimi prastai įvyniotą duonos kepalėlį ar pieno bonką. Kadangi mačiau, kad jis manęs nepažįsta (artimai pažįstama niekada su juo nebuvau), tai jo ir nekalbinau. Žinojau, kad jis gyvena Žemuogių gatvės 4 nr. Kada jis grįžo iš Sibiro, datos nežinau. Bet tai galėjo būti apie 1953-54 metus. Jam grįžus po kelių metų mirė jo žmona, sirgusi, berods, vėžiu. Per jo kambario šeimininkų pažįstamus bei draugus kartais pasiteiraudavau, kaip laikosi dr. Bistras. Iš jų sužinojau, kad jis sirgęs kraujo išsiliejimu smegenyse, gulėjęs ligoninėje, dabar neblogai pasveikęs, išeinąs aplankyti pažįstamų, daugiausia iš kunigų tarpo, kad savo šeimininkų esąs gerbiamas ir paglobojamas. Atėjus svečiui pas šeimininkus, jis verdąs ir patiekiąs kavą, nevengiąs ir taurelės, kartais net padaugindamas. Kartą ir man teko būti su dr. Bistru vaišėse pas kun. Gylį — parapijos kleboną, berods, kan. Stankevičiaus (tuo metu ėjusio vyskupijos valdytojo pareigas) vizitacijos ar vardadienio proga (per Juozapines) apie 1957-58 m. Dr. Bistras buvo gerai nusiteikęs. Kiek vėliau girdėjau, kad vėl buvo susirgęs ta pačia liga, kuri paliko sunkesnių pėdsakų: pasunkėjo vaikščiojimas, pablogėjo atmintis, sumažėjo interesai, bet šiaip buvo visai normalus, visada malonus, taktiškas ir kuklus. Matyti, kad jis pats jautėsi blogiau, vartojo daug vaistų, nebevartojo alkoholio, bent nedaugiau 1-2 stikliukų.

Kartą apie 1962-63 m. (taip man prisimena, bet galiu ir klysti), eidama Aukštaičių gatve ties mergaičių gimnazija, matau, kad prie stulpo stovi dr. Bistras. Skubiai priėjau, manydama, kad jis susirgęs, ir paklausiau, kas įvyko. O jis atsakė: "Ieškau kambario. Gal Tamsta ką žinai?" — "Viešpatie, pagalvojau, kas gi taip kambario ieško ir kas gi jam jį duos?" Iš gatvės atėjusiam ar senam žmogui niekas kambario nepasiūlys. "Kas atsitiko? — klausiu, — juk gyvenat čia pat, netoli". "Matai, — sako, — mano šeimininkai išsikėlė gyventi į Vilnių, ateina kiti gyventojai,

o aš turiu nedelsdamas išsikraustyti". Užminiau jam, kad jis turi teisę neskubėti ar reikalauti buto Kaune (o tai būtų ilgas procesas). Bet jis man kategoriškai atsakė: "Negaliu gi aš kliudyti, jeigu jiems reikalingas butas". Į tai negalėjau nieko atsakyti ir, palydėjusi jį iki namų, pažadėjau kuo galėsiu pasirūpinti. Tuo tarpu susisiekiau su namų savininku p. Tamošaičiu, nes buvau keletą kartų mačiusi juos besikalbant sekmadieniais po pamaldų prie bažnyčios — vadinasi jie pažįstami. P. Tamošaitis priimti dr. Bistro negalėjo, ir mudu ėmėmės ieškoti reikiamo kambario. Valdišką gauti greitai nesitikėjom, ir pats Bistras nenorėjo nė pradėti klabinti. Radom vieną kitą privačiuose namuose, bet vienur jam atrodė toli, kitur perbrangu ir panašiai. Nežinojom jo ekonominių galimybių. Labai norėjom jį apgyvendinti Perkūno al. (dabar Montvilos gt.) su pilnu pensionu, nes šeimininkė jo ministeriavimo laikais buvusi jo tarnautoja, maloni moteris, disponuojanti erdviu gyvenamuoju plotu, sakėsi pilnai ir nuoširdžiai jį viskuo aprūpinsianti. Bet mokestis — 80 rublių; o jei kaip paaiškės, gal ir visas šimtas. Planavom dalį tos sumos bandyti surinkti savųjų tarpe, nežiūrėdami, kad tokios rinkliavos apskritai nepraktikuojamos, ir nebuvom tikri pasisekimu. Bet dr. Bistras atsisakė ten gyventi, teigdamas, kad kambario kaina perdidelė, o maistą, kaip ir iki tol, norįs pats gamintis. Be to, jam toli į bažnyčią, nearti autobusas ir pan. Bandėm siūlyti važiuoti į Vilnių pas buvusius šeimininkus (jie beveik sutiko jį priimti), bet jis taip pat nenorėjo.

Pagaliau atsirado kambariukas Saulės ir Baranausko gatvių kampe pas našlį pensininką, naujo namo savininką. Ten dr. Bistras ir apsigyveno. Kambariukas būtų neblogas, nemažas, šviesus, su centriniu šildymu. Bet jis buvo antrame aukšte, o W.C. ir vonia pirmame. Laiptai mediniai. Nuoma už tą kambarį buvo 20 rublių mėnesiui, bet daktaras sakėsi esąs pajėgus tiek mokėti.

Nuo to laiko, kaip ir anksčiau, kada jis arti gyveno, lankė Prisikėlimo bažnyčią Aukštaičių ir Savanorių (dabar Raudonosios armijos) plento kampe. Taip ir toliau kas sekmadienį atvažiuodavo autobusais į tą pačią bažnyčią 10-tos valandos mišioms ir po to ateidavo pas mane pusryčių. Čia ir pasikalbėdavom, ir jis man, nors ir šykščiai, apie save papasakodavo. Jaučiau, kad pamažu jo atmintis mažėja, kad interesai siaurėja ir kalbų temos paviršutinės.

Grįžęs iš Sibiro, rado žmoną, gyvenančią tame pačiame bute, Žemuogių gatvėje. Ten ir jis apsigyveno iki anksčiau aprašyto įvykio. Ten sirgo ir mirė žmona. Po kelių metų Vilniuje mirė jo vienintelė sesuo. Abi mirtis — žmonos ir sesers dr. Bistras labai skaudžiai išgyveno. Seserį, kaip vėliau mirusią, jautriai ir dažnai minėjo. Pvz. nenorėjo net duoti valyti staltiesės, nes tai sesers dovana — nenorėjo jos liesti, tegul būna taip, kaip jos rankomis užtiesta (tai buvo tamsi gobeleninė staltiesė). Kartą sakė, kad į Vilnių nenorėjęs važiuoti gyventi, nes ten gyveno sesuo, ir jos jau nėra.

Iš jo gyvenimo Sibire taip pat nedaug ką žinau. Šykščiai apie tai pasakojo. Sakė dirbęs felčeriu, kaip jis buvo dirbęs Pirmojo pasaulinio karo metu. Kartą jam ten labai nepavykę: išdavęs vienam žmogui pažymėjimą, kad jis sergąs ir negalįs eiti į darbą. Vėliau paaiškėjo, kad tas žmogus nebuvo ligonis. Už tai felčerį dr. Bistrą atleido iš ligoninės ir paskyrė dirbti prie miško darbų. Neatsimenu, kad būtų sakęs, kiek laiko jis ten dirbo ir kaip jam sekėsi. Tik keturi vyrai jam pasiūlė jiems šeimininkauti — pagaminti maistą, o jo darbo normą miške jie pasiėmė prie savo darbo atlikti. Taip jis ir gyvenęs: pirkęs produktus, viręs, šeimininkavęs. Ir tai trukę pora ar daugiau metų. Iš ten ir grįžęs namo.

Smulkiau pasakoti apie save dr. Bistras nemėgo. Gal daugiau pasisakydavo apie karo ir Sibiro laikus. Sakydavo: praėjo, matyti, taip reikėjo, ir kam beminėti. Pykčio ir pagiežos niekam neturėjo, niekada nieko nekaltino. Jo nekamantinėjau, tik, išeinant iš kalbos, sakėsi esąs gimęs Liepojuje neturtingų tėvų šeimoje. Su meile ir pagarba prisimindavo tėvus, ypač motiną, ją vadindamas "mano motinėlė". Kur dirbo tėvas, nežinau, o motina, sakė, tarnavusi pas ponus. Brolių ir kitų artimesnių giminių sakėsi neturįs. Minėjo vieną giminaitę, gyvenančią Kaune. Pro šalį važiuojant, rodė, kur ji gyveno, bet artimesnio ryšio, atrodė, tarp jų nebuvo.

Nuo to meto, kai jį sutikdavau, jautėsi pamažu silpnėjanti jo sveikata. Vartojo daug vaistų; be jų sakėsi esą jam negera. Pats sakėsi jaučiąs silpnėjančią stmintį, nebenorįs domėtis politinėmis temomis ir jų nemėgstąs, nes ankstesni jo galvojimai nepasitvirtinę, ir jis nebenorįs iš naujo galvoti. Laikraščius mažai beskaitė, radijo taip pat nedaug klausė, nors jo aparatą norėjo turėti; kelis kartus radau

jį klausantį muzikos. Apie visa kita sakė, kad jie meluoja. Vienintelė knyga, kurią laikė prie savęs ant stalo ir sakėsi kasdien ją skaitąs, buvo Šv. Raštas, arkivysk. Skvirecko vertimas, gerokai nutrintas, nučiupinėtas.

Iš viso buvo labai religingas. Šventai sutiko su Dievo valia, viską priėmė, niekuo nesiskundė, nieko nekaltino, nedejavo, neminėjo tų, kurie jį skriaudė. Iki paskutinių dienų, kol pajėgė, kasdien ėjo į bažnyčią, nepaisydamas blogo oro, slidaus kelio ir kitų nepatogumų. Šiokiomis dienomis mėgo važiuoti į katedrą senamiestyje, o sekmadieniais į Prisikėlimo bažnyčią, kasdien priimdamas šv. komuniją. Iš jo nedaugiakalbės laikysenos ir negausių kalbų temų daugiausia lietė religines temas. Žinojo visas religines šventes, dienas, rekolekcijas. Pas mane atėjęs pusryčių ir po jų pailsėdamas, pasirinkdavo bent pavartyti kokią religinio turinio knygą ir ją keliais sakiniais pakomentuodavo. Kartais paskambindavo vienam kitam savo pažįstamam (namie telefono neturėjo), dažniausiai kun. Lapei, kartais kun. Šalčiui, kan. Stankevičiui ir kitiems. Bet, pajutęs nors ir mažą atsakymo šaltumą, tuojau pat, mandagiai atsiprašęs, žinąs, kad stinga laiko, užbaigdavo pokalbį. Aiškiai buvo matyti ne išdidumas, bet didelis jautrumas ir nenoras niekam kliudyti.

Tų pokalbių metu dažnai prisimindavo dr. Domą Jasaitį, kurį minėjo su respektu ir aiškiai maloniais seno draugo (anot jo, iš Šiaulių) prisiminimais. Atsinešdavo kartais paskaityti laiškų. Aiškiai jutau, kad tai buvo noras pakartoti ar pasidalinti jam maloniais įspūdžiais.

Taip prabėgo keleri metai. 1970 m. rudenį išvažiavau iš Kauno. Kada po to lankydavausi Kaune, stengdavausi jį aplankyti, patvarkyti jo ūkiškus reikalus, juos aptarti su kambario šeimininku. Jis buvo geras žmogus stengėsi padėti, pvz. parnešdavo iš krautuvės produktų ir kai ką pagamindavo, nes pačiam dr. Bistrui darėsi vis sunkiau ir sunkiau šeimininkauti. 1972 m. vasarą sveikata žymiai pasilpo. Jau sunkiai atsikeldavo, bet laiptais vis dar stengėsi nulipti. Ėmiau dažniau jį lankyti — bent kartą per savaitę. Siūlėm važiuoti į ligoninę, nes priežiūra darėsi vis sunkesnė, nors iš gydymo jau sunku buvo ko nors besitikėti. Paskutinį kartą man jį aplankius, jis lyg buvo besutinkąs važiuoti į ligoninę, bet vis dar "palauksim". Abiems su šeimininku mums atrodė, kad jo dienos jau suskaitytos: nors sąmonę turėjo pilną, bet jėgos matomai nyko.

Kartą atvažiavusi radau atėjusį advokatą Zigmą Toliušį, kuris sakė, kad "nors mudu buvom skirtingų pažiūrų, bet tą žmogų gerbiu. Matau, kad jo gyvenimas nebeilgas. Mirties atveju praneškit, noriu nors laidotuvėse dalyvauti".

Paskutinį kartą pas jį būdama, kaip paprastai surinkau skalbinius ir išvežiau skalbėjai, o po dviejų trijų atvežiau išskalbtus. Šeimininkas, atidaręs duris, pasakė, kad daktarą išvežė kokie tai giminės, kurie paskutiniu laiku buvo pas jį užėję. Jie sakė, kad dabar jį veža į Lampėdžius, o paskui statysią savo namus ir jam įrengsią kambarį. Ir pats dr. Bistras šeimininkui sakęs, kad turimus pinigus pažadėjęs tiems giminėms už būsimą kambarį ir priežiūrą. Mudu su šeimininku pagalvojom, kad tas kambarys bus tik penkių lentų. Adreso tie žmonės nedavė, bet jis sakė sužinosiąs per kitus. Po kokios savaitės šeimininkas man paskambino, kad dr. Bistras miręs ir kad tą pačią dieną 14 val. šv. Antano bažnyčioje bus pamaldos ir laidotuvės Petrašiūnų kapinėse. Iki laidotuvių, berods, pusantros paros buvo pašarvotas tos pačios bažnyčios pusrūsyje, tam reikalui skirtoje patalpoje. Gavus tą žinią tuojau pat išvažiavau. Įėjusi į bažnyčią, radau mišias jau prasidėjusias. Karstas buvo padėtas ant aukšto katafalko, iš visų pusių apdėtas daugybe gėlių. Nuo vargonų sklido gero vyrų choro giedojimas. Giedojo gerais balsais pasižymėjusių kunigų ir klierikų choras. Keli kunigai buvo specialiai atvažiavę iš tolimos provincijos. Buvo laikomos iškilmingos kryžminės mišios — vienu metu prie trijų altorių. Bažnyčia buvo pilna rinktinės publikos, nežiūrint, kad pylė smarkus lietus ir kad tie giminės niekam nepranešinėjo. Niekas, kurių teiravausi, nežinojo kur jis mirė, tik sakė "užvakar mirė". Man ir kitiems atrodė, kad laidotuves suorganizavo dvasiškiai.

Autobusais nuvažiavome į Petrašiūnų kapines. Prie duobės kunigas sukalbėjo maldą, visi sugiedojo "Angels Dievo" ir, berods, "Marija, Marija". Kaip priimta, palaukėme, kol užkasė duobę. Ant kapo buvo sudėtos gėlės, vainikai, uždegtos žvakės. Valandėlę susikaupę, išsiskirstėme.

Kapuose šalia duobės mačiau tvarkingą paminklą žmonai, apie kurią jis man buvo pasakojęs. Taip ir išsiskyrėme su velioniu dr. Bistru, kuris buvo gerbiamas kaip doras, taurus žmogus, neeilinis lietuvis.

E. S.

GRUMTYNĖS TARP BLOGIO IR GĖRIO

PRANYS ALŠĖNAS

Nūdienis lentyniavimas tarp Rytų ir Vakarų ginklavimosi ir kitose srityse, anaiptol, negalima pavadinti tik lenktyniavimu. Tai yra tiesiog milžiniška kova tarp demokratijų ir totalizmo; dar ryškiau pasakius, — tai grumtynės tarp blogio ir gėrio.

Šiuo metu pasaulis pergyvena tai, kas yra parašyta Šv. Jono Apreiškime arba Apokalipsėje, kur kalbama apie angelų ir demonų kovą, apie žvėries valdžią ir jo diktatūros pasaulinę imperiją ir pagaliau apie galutinę Avinėlio pergalę ir Jo paskutinį teismą.

Tikintieji neabejoja Aukščiausio Galybių Viešpaties pergale ir Jo triunfu prieš blogąsias jėgas; vienok toje pačioje Apokalipsėje numatoma, jog esą demoniškasis žvėris kurį laiką viešpatausiąs ant visų tautų. Gi tuomet priespauda būsianti tokia didelė, "kad visi, maži ir dideli, turtingieji ir beturčiai, laisvieji ir vergai turėsią žymę ant savo dešinės rankos ir savo kaktose ir kad niekas negalėtų pirkti ar parduoti kaip tik tie, kurie turi žvėries žymę ar vardą" (Šv. Jono Apr. 13,16-18).

Bolševikinio demono triumfas

Savo krašto žmonių ir milijonų vergų kraujo, skurdo ir badmiriško gyvenimo sąskaita komunistinis režimas išvystė tokią dinamiškai energingą akciją savojoj kovoj prieš demokratinį pasaulį, jog iš šalies stebinčiam pasaulinę politikos raidą net baisu ir šiurpulinga darosi. Gi Vakarų pasaulyje, tarytum betalkininkaujant blogiui, jaučiamas apsilpimas, apsnūdimas, apatija. Netgi JAV-bės, kurios buvo ir tebėra laisvojo pasaulio vadovu, deja, nūdien neberodo reikiamo gaivalingumo, dinamizmo. Nežiūrint to, kad Amerikos pusėje yra neišsemiami turtų kiekiai, nepaprastai išvystyta technika, tačiau, žiūrėkime, jau daugelyje pozicijų kruvinasis komunizmas ją pasivijo, kai kur gal net pralenkė (ypač ginklavimosi srityje).

Buvo laikas, kada Amerika turėjo atominių bombų gamimo monopolį. Pasaulis galėjo būti ramus, nes žinojo, kad Amerika niekad nepanaudos tų bombų griaunamajam darbui, nebent gindamosi nuo užpuolimo. Deja, kiek laiko praėjus,

didelių pastangų ir šnipų pagalba — ir priešingasis sektorius įsigijo tą patį, ką Amerika turi.

Jie pasigamino vandenilio bombą, ir anie neatsiliko. Šitie pradėjo gaminti tolimo ir tarpkontinentinio skridimo raketas, o anie netgi pirmieji pradėjo tokių raketų bandymus. Amerikiečiai ruošėsi paleisti žemės satelitą 1958 m. — bolševikai jį paleido ir net vieneriais metais anksčiau — 1957 m. Ir kiek tada jie iš to susikrovė propagandinio kapitalo — sunku apsakyti.

Anuolaikiniai įvykiai užaliarmavo laisvojo pasaulio spaudą, radiją, televiziją etc. Spaudos milžiniškos antraštės tik ir bylojo "apie raudonųjų didžiulę pažangą technikos ir mokslo srityse"...

To meto įvykiai tarytum buvo parodę, jog pagaminti gerą arba net geriausią pasaulyje muilą, įruošti liuksusines vonias gyvenamuose namuose, pagaminti puikiausius automobilius, kas tais laikais taip puikiai pavykdavo Amerikai, Kanadai ir kitiem kraštam — tai dar ne viskas. Tuo pasaulio nenustebinsi!..

Amerikos doleriai, tiesa, yra galingi, tačiau — negalingiausi, jeigu kalbėtume apie juos tik žemėje, gi, anot torontiškio dienraščio "Star", tie doleriai ant mėnulio — jokios vertės neturėtų...

Netgi sovietiniai bolševikai — irgi esą nenusiminę, kad pas juos kursuoja nedolerinė valiuta, bet menkaverčiai rubliai. Ir už rublius jie, slėgdami badmiriavimu savuosius gyventojus, daug pasiekė ir padarė...

Amerika savo prestižą atstatė tik mėnulį pasiekdama, bet dabar — vėl kalbos eina, jog Sovietija — toli pralenkusi amerikiečius karinio laivyno srityje...

Taigi šiendieninėj kovoj tarp blogio ir gėrio — reikalingas didelis Vakarų pasaulio (ypač Amerikos) atsibudimas, atgimimas, nes žmonija — greitais žingsniais artėja prie kolektyvinio žvėries laikų ir prie didžiųjų bandymų.

DĖL SOVIETŲ SĄJUNGOS ATEITIES

K. BARTKUS

Su mūsų laukiamais Sovietų Sąjungos vienokiais ar kitokiais pakitimais jungiame ir savo viltis atsikovoti Lietuvai laisvę ir nepriklausymybę. Dėl to, suprantama, lietuvius išeivius labai domina visi tokių galimumų prileidimai, spėliojimai ir net pranašystės. Tačiau, deja, juos dažnai priešingai nuteikia per paskutinių keletą metų spaudoje kartojamos žinios apie vis didėjančią jų karinę galybę, besiremiančią didžiausia pasaulyje sausumos kariuomene, galingiausiu bei didžiausiu laivynu, daugiausia turinčią sunkiųjų ir lengvųjų ginklų ir tarpkontinentinių raketų. Visais tais atžvilgiais Sovietų Sąjunga yra pralenkusi Ameriką. Amerikiečių nepasitenkinimą ypač didina tai, kad Sovietų Sąjungos apsiginklavimas labai sustiprintas puolamaisiais ginklais, dėl ko jie sudaro vis didesnę grėsmę laisvajam pasauliui.

Tačiau greta vis dažniau girdimų balsų apie Sovietų Sąjungos didėjančią galybę, taip pat dažniau pasigirsta balsų ir apie jai pačiai gresiančius rimtus vidinius pavojus, kurie sudaro neaiškumų ir dėl tos labai ginkluotos valstybės ateities. Sovietinio gyvenimo stebėtojai nurodo įvairius ją silpninančius nenormalumus. Kalbant apie tokius nenormalumus kartais nenutylima, kad ir pati sovietinė valstybė, pavergus daugybę mažesnių ir mažų tautų, valdoma senų ir labai senų žmonių klikos, kuri čia vadinama politiniu biuru, per daugelį metų besilaikanti tik labai stiprios policijos ir kariuomenės jėga, paglemžusi žmonių laisvę ir suvaržiusi pagrindines žmogiškąsias teises ir per kelias dešimtis metų nedaranti socialinės pažangos — šiais laikais yra socialinė anomalija, kuri anksčiau ar vėliau turės užleisti vietą pažangesnei ir geriau žmonių siekimus bei jų teises atitinkančiai valdymosi formai.

Šiuo metu dažnai skaitome apie rimtus bei pagrįstus prileidimus, kaip Sovietų Sąjungos režimas pasikeis ar bent turės pasikeisti. Netikint pranašystėms ir nebūnant dideliu optimistu, atrodo dar per anksti susidaryti tolimesnę perspektyvą, kaip joje gyvenimas toliau plėtosis sunormalėjimo kryptimi. Taip vadinami sovietologai ir toliau Sovietų Sąjungos gyvenimo bei režimo pakeitimui numato tik du vi-

siems savaime suprantamus būdus: 1. revoliuciją ir 2. reformų kelią. Vienu ar kitu būdu turėtų būti pasiekti radikalūs tos sistemos pakeitimai. Tačiau apie tų pakeitimų galimumus jau mažiau teišsitariama. Valdančioji klika ir ją palaikanti mažuma — komunistų partija — remiasi labai didele policine ir karine galybe, kuri kruopščiai seka visos visuomenės ir atskirų žmonių nuotaikas ir gyvenimą, atrodo, turi priemonių kiekvienam kur bręstančiam nepasitenkinimui, o tuo labiau kuriam nors sukilimui lengvai užgniaužti.

Dabartiniams valdovams tvirtai besilaikant ir jaunesniųjų į savo tarpą neįsileidžiant, sunku šiuo metu laukti ir svarbesnių reformų. Bet kartu negalima neprileisti, kad, įvairioms krizėms veikiant, reformų laikas vis tiek turės ateiti. Suprantama, jų bus visomis priemonėmis vengiama, nes nenormaliomis gyvenimo sąlygomis reformos esamam režimui yra labai pavojingos. Tai rodo Čekoslovakijos patyrimas. Prislėgtame gyvenime pradėtos reformos veikia panašiai, kaip tas akmuo, paritintas nuo kalno: toliau riedėdamas, jis vis daugiau ir daugiau išjudina akmenų į pakalnę. Pradėjus jėgos užgožtą gyvenimą reformuoti ir leidus kuriuos nors reikšmingus pakeitimus, atrodo, toliau jau gal ir nebebūtų galima jų sulaikyti. Vieną reformą leidus, žmonės reikalauja kitų, ir taip pasidaro, kad jau nebegalima kur sustoti iki radikalaus gyvenimo pakeitimo.

Greta prileidimų apie Sovietų Sąjungoje galimus radikalius pasikeitimus, spaudoje galima užtikti ir blaivių žurnalistų apskaičiavimų, rodančių, kad ji ekonomiškai artėja į krizę. JAV valdžios ekonomistų apskaičiavimai ir įvairūs informaciniai šaltiniai, pasiekiantieji sostinę iš įvairių pasaulio vietų, JAV prezidento pagrindinių patarėjų daromos išvados ir žurnalistų nuomonės sutampa tuo klausimu, kad S. S-ga artėja į krizę. Į ją vedančios dvi aplinkybės: 1. sekančio dešimtmečio pirmoje pusėje energijos sumažėjimas ir ekonominiai sunkumai ir 2. aukštosios vadovybės pakeitimas. Dabartinė vadovybė nenori ar nesugeba imtis priemonių, atitinkančių ekonominę situaciją sekančio dešimtmečio pradžioje. Ir naujai į vadovybę ateisiantieji negalės padaryti geresnio ateities problemų įvertinimo, nes jie bus suvaržyti nustatytų penkmečio planų. Ateityje reikia laukti aštrių kovų dėl esamų ekonominių šaltinių paskirstymo reikalingumo ir esamo sustingimo, neleidžiančio sovietinėje sistemoje

įvesti jokių didesnių reformų, kurios leistų nugalėti artėjančias ekonomines problemas.

Jau dabar S. S-gos ekonominis augimas mažėja. Apskaičiuojama, kad tuoj pradės mažėti ir iki 1985 m. sumažės jos naftos atsargos. O jų pareikalavimas didėja tiek pačioje S. S-goje, tiek ir jos kontrolėje esančioje visoje Rytų Europoje. Satelitiniai Rytų Europos kraštai bus priversti jos pirktis kitur, kas juos ekonomiškai suriš su kitais kraštais ir ekonomiškai kiek atpalaiduos nuo S. S-gos. Bet ekonominis atsipalaidavimas ves į didesnį jų politinį savarankiškumą. Aštrėja ir maisto klausimas. Bolševikinėje sistemoje nepagaminama grūdų tiek, kiek ten reikia. Ekonominis augimas ir darbininkų trūkumas ateityje vers sovietus mažinti savo kariuomenę ir trumpinti privalomą karinės tarnybos laiką.

Kitos rūšies problemas sukelia ir sovietinio-rusiškojo komunizmo įtakos mažėjimas kitų kraštų komunistams. Jau praeityje nuo Sovietų Sąjungos atsipalaidavusios anksčiau jos įtakoje buvusios Jugoslavija, Kinija ir Rumunija ją kritikuoja ir eina savais keliais. Taip pat ją kritikuoja ir nesutinka su jos diktatūrine santvarka ir kelios Vakarų Europos valstybių komunistų partijos. Nuo Rusijos įtakos atsiribojo ir svarbioje Afrikos dalyje esančios valstybės — Egiptas, Sudanas, Somalija.

Įdomių faktų, liečiančių S. S-gos ateitį, yra savo pranešimuose įvairių išeivių organizacijų susirinkimuose atskleidęs Sovietų Sąjungoje išauklėtas, bet prieš dvejus metus iš jos išvykęs teisininkas dr. Aleksandras Štromas. Jo įsitikinimu, visoje S. S-goje jau niekas nebetiki komunizmo idėjoms. Santvarka laikosi komunistais, kurie su jiems ištikimais tarnautojais ją palaiko ir gina nebe iš įsitikinimo, o tik bijodami netekti savo privilegijuotos padėties. Bet ilgai taip neišsilaikys, ir sovietų valdžia Rusijoje ir jos pavergtuose kraštuose baigsis vienu ar kitu būdu. Komunistinė sistema nebetenka pagrindo, ir ja pagrįstas S. S-gos režimas jau negalės ilgai laikytis. Tai rodo ir disidentų gausėjimas. Tik tuo tarpu dar negalima numatyti, kaip ilgai tas režimas dar išsilaikys: gali jis griūti netrukus, bet dar gali išsilaikyti ir vieną kitą dešimtį metų.

Sovietų Sąjungos pavergtoms tautoms, jo nuomone, išsilaisvinimą atneš ne karas su kitomis valstybėmis, kurio šiuo metu negalima laukti, o jos subyrėjimas iš vidaus, kuris

ateis dėl jos vidinio supuvimo.

Tačiau kiti sovietinio gyvenimo stebėtojai iš sovietinės sistemos pasikeitimo galimumų neišskiria ir revoliucijos ir prileidžia, kad ji galima ne tik tolimesnėje ateityje, bet gali bet kada pasireikšti vidiniu sprogimu. Vienas žymiųjų anglų spaudos ir radijo komentatorių B. Levinas net taip tą galimumą aptaria palyginimu: revoliucijai sprogti degtuvas jau esąs padėtas: reikia tik jį padegti. Jis laiko ją neišvengiama. Kiti revoliucijos prileidimą argumentuoja tuo, kad S. S-ga yra valdoma mažumos, kurią sudaro keliolika milijonų komunistų partijos narių, besiremiančių slaptosios policijos jėga. Komunistine valdžia yra nepatenkinta ne tik pavergtų tautų, bet ir pačių rusų dauguma, kuri vis daugiau susipažįsta su gyvenimo sąlygomis laisvajame pasaulyje ir nebetiki marksizmo-leninizmo dogmomis bei jomis pagrįsta partine diktatūra su labai neracionalia gyvenimo tvarka. Įtikinamiausias revoliucijos prileidimo argumentas yra tai, kad dauguma norėtų esamą režimą pakeisti tuo, kuris duotų žmonėms daugiau laisvės ir geresnį gyvenimą.

Bet laisvajame pasaulyje maža tėra duomenų spręsti, kiek revoliucinė mintis yra paplitusi S. S-goje ir kiek sovietinė visuomenė yra pribrendusi radikalaus pakeitimo galimumui. Bet reikia suprasti, kad disidentų sąjūdis nereiškia tik atskirų žinomų asmenų grupės, o reiškia milijonus jiems pritariančių ir juos remiančių.

Labiausiai revoliucijos laukia rusų okupuotos tautos, tikėdamos išsilaisvinti. Bet ir revoliucijos atveju jų lūkesčiai gali ir neišsipildyti. Neabejojama, kad, režimui pasikeitus, vyraus rusai, ir jų naujai sudaryta valdžia, be abejo, nenorės pavergtųjų tautų atleisti savarankiškam gyvenimui. Daugkas sutinka, kad daugiausia galimumų išsilaisvinti turės anksčiau buvusios nepriklausomos valstybės, kaip Lietuva ir kitos Baltijos valstybės. Bet ir joms atsipalaiduoti nuo rusiškojo pavergimo greičiausiai dar reikės nemaža pastangų, net ir kovų. Suprantama, tai priklausys nuo to, kokia Rusijoje susidarys vyriausybė ir kiek imperialistiškos vyraus tendencijos rusų visuomenėje. Dar daugiau priklausys nuo rusų pavergtų tautų viduje ir tarptautinėje plotmėje užsiangažavimo atsiskirti ir siekti nepriklausomybės. Atrodo, kad tik dideliu pasiryžimu išsilaisvinti, savo kietu laisvės reikalavimu ir nepalaužiamu ryžtu jos galės geriausiai išsikovoti sau nepriklausomybę.

MIRUSIUOSIUS PRISIMENANT

A.A. KUNIGAS POVILAS JUKNEVIČIUS

Kun. P. Juknevičius buvo gimęs Latvijoje, Lucino apskr. Glemzinų kaime lietuviškoje šeimoje. Be lietuvių kalbos, jis dar mokėjo lenkų, rusų ir latvių kalbas. Tėvams persikėlus gyventi į Lietuvą, Povilas mokėsi Panevėžio berniukų gimnazijoje, vėliau Kauno kunigų seminarijoje, kurią baigė ir buvo įšventintas kunigu 1930 m. Vikaravo Ukmergėje ir Vandžiogaloje. 1933-40 buvo Šv. Luko ligoninės ir Kauno III gimnazijos kapelionas. 1940-44 buvo Kauno kunigų seminarijos prokuratorius ir rūpinosi jos išlaikymu.

Bolševikams į Lietuvą sugrįžtant, kun. P. Juknevičius pasitraukė į Vokietiją ir buvo kurį laiko Berlyno Caritas Lituanus vedėjas. Vėliau persikėlė į Muencheną ir ten buvo Lietuvos Raudonojo kryžiaus kasininkas. 1946-49 buvo Fellbacho lietuvių stovyklos kapelionas ir religinių knygų leidyklos Lux vedėjas. Be to, buvo Vokietijoje lietuvių Skaučių Seserijos dvasios vadas. 1948 m. buvo arkivysk. J. Skvirecko pakeltas į garbės kanauninkus.

1949 m. atvyko į JAV ir apsistojo Peorijoje, Illinois, kur buvo ligoninės kapeliono asistentas. Vėliau jis buvo Čikagos Brighton Parko lietuvių parapijos vikaras. Čia jis išėjo į pensiją.

Kun. P. Juknevičius buvo didelės iniciatyvos žmogus ir visur greta savo pagrindinių pareigų susirasdavo ir visuomeninio darbo. Priklausė jis daugeliui organizacijų. Pažinau jį nuo gimnazijos laikų, nes teko su juo sėdėti viename suole. Tiesa, jis nesiverždavo į organizacijų vadovaujamas vietas, bet visada ėmėsi atsakingo darbo. Kunigo darbą jis dirbo su pasiaukojimu ir meile. Buvo nuoširdus kunigas, stropiai atliko pastoracinį darbą, mėgo liturgiją ir sielų ganytojo darbą. Bet greta pastoracinio darbo jis ėmėsi ir kitokių įsipareigojimų. Matydamas, kad Lietuvoje niekas nesirūpina kurčių ir nebylių mokymu, jis Kaune suorganizavo pirmąją kurčių-nebylių mokyklą ir pasirūpino jos išlaikymu iki 1940 metų, kada jį nuo to darbo nušalino komunistinė valdžia. Vikaraudamas Čikagoje, jis buvo ir Lietuvos Vyčių Brighton Parko dvasios vadas.

Mirė staiga 1977 m. spalio 29 d., sulaukęs 73 metų.

Br. Gudonis

Mus paliekantieji iš mūsų tarpo pasitraukia tik fiziškai. Bet jie mūsų tarpe pasilieka dvasiškai. Mes gyvename į praeitį nuėjusių kartų dvasiniu palikimu: jų idėjomis, kūryba, išradimais, gyvenimo pavyzdžiais, jų siekimais.

Ir didžiausios technologinės pažangos laikais mes pergyventume didžiausią dvasinį skurdą, jei kada kuriuo nors būdu netektume dvasinio mirusiųjų kartų palikimo.

MIRĖ DR. ALFREDAS SENNAS

Šių metų vasario 9 mirė didelis lietuvių kalbos tyrinėtojas ir nuoširdus Lietuvos draugas filologijos daktaras Alfredas Sennas. Jis buvo gimęs 1899 m. kovo 19 d. Elzase. Tėvams grįžus į Šveicariją, jis baigė St. Gallene gimnaziją. Studijuodamas Friburgo universitete, susipažino su J. Eretu, K. Pakštu, St. Šalkauskiu ir kitais ten studijavusiais lietuviais. Jų kalbinamas, baigęs universitetą atvyko Lietuvon. Pradžioje dirbo Eltoje, 1922 - 25 buvo "Pavasario" sąjungos suaugusių gimnazijos direktorius, dėstydamas lotynų kalbą ir "Aušros" gimnazijoje. Nuo 1922 m. dėstė Lietuvos universitete lotynų, graikų, o vėliau sanskrito kalbotyros dalykus. K. Būgai mirus, jam buvo pavesta dėstyti ir lietuvių kalbos kursai. Dirbdamas universitete arti devynerių metų ir d vedęs žmoną lietuvaitę, tobulai išmoko kalbėti lietuviškai ir savo mokslinėje veikloje nukrypo į lietuvių kalbos tyrinėjimus.

1930 m. persikėlė į JAV ir vienerius metus dirbo Yale universitete. 1931 m. buvo pakviestas į Wisconsin universitetą germanų filologijos ir lyginamosios kalbotyros ordinariniu profesorium. Dėstė ir lietuvių kalbą. Savo paskaitomis ir straipsniais žymiai prisidėjo prie lituanistikos studijų išpopuliarinimo jaunosios amerikiečių kalbininkų kartos tarpe. Iš jo lietuvių kalbos studijų ir šiaip daugiausia lituanistikos srities yra paskelbęs arti 50 straipsnių nepriklausomos Lietuvos, Europos ir amerikiečių kalbotyriniuose žurnaluose. Greta jo veikalų kitomis kalbomis ir kitais klausimais, išleido šias atskiras lietuvių kalbai skirtas knygas: "Kleine litauische Sprachlehre", "The Lithuanian Language", "Lithuanian Dialectology" ir "Handbuch der litauischen Sprache". Bet svarbiausias jo lietuvių kalbos mokslui įnašas yra jo kelių dešimčių metų darbas — lietuviškai vokiškas žodynas "Woerterbuch der litauischen Schriftsprache", paruoštas pradžioje bendradarbiaujant su M. Niedermannu ir F. Brenderiu, o vėliau su A. Saliu. Baigtas leisti 1962 m., iš viso 5 tomai.

Priklausė daugeliui kalbotyrinių draugijų, Liet. katalikų mokslo akademijos narys mokslininkas ir Lituanistikos instituto garbės narys.

P. M.

SUKAKTYS

— Šių metų vasario 24 dieną suėjo šimtas metų nuo rašytojos-pedagogės Marijos Pečkauskaitės — Šatrijos Raganos gimimo.

— Kovo 1 d. visuomenininkas prof. Balys Vitkus atšventė savo 80 metų amžiaus sukaktį.

— Kovo 20 dieną ekonomistas dr. Balys Paliokas taip pat atšventė savo 80 amžiaus sukaktį.

— Sausio 4 dieną 70 metų sukako ekonomistui visuomenininkui Kazimierui Kleivai.

— Sausio 5 d. 70 metų suėjo kunigui prof. rašytojui ir visuomenininkui Stasiui Ylai.

— Sausio 27 d. 70 metų sukako filosofui ir daugelio knygų autoriui dr. Antanui Maceinai.

Vasario 25 d. suėjo 70 metų nuo kunigo kalbininko Kazimiero Jauniaus mirties.

— Birželio 16 d. savo 70 metų sukaktį atšvęs visuomenininkas dr. Adolfas Damušis.

Vasario 26 d. savo amžiaus 60 metų sukaktį atšventė arkivysk. Ch. Salatka.

— Birželio 28 dieną savo 50 metų sukaktį švęs visuomenininkas, liet. krikščionių demokratų veikėjas ir žurnalistas Algirdas J. Kasulaitis.

— Prieš 40 metų mirė rašytojas ir kritikas kunigas Aleksandras Dambrauskas — Adomas Jakštas.

— Vasario 20 d. sukako 35 metai nuo rašytojo Vydūno mirties.

— Prieš 20 metų — 1958 m. sausio 3 d. Vilniuje mirė vyskupas Kazimieras Paltarokas.

— Gegužės 15 dieną sueina 15 metų nuo ateitininkų ir pavasarininkų veikėjo dr. Juozo Leimono mirties.

Prieš 10 metų vasario 11 dieną mirė buv. VD universiteto rektorius prof. Julius Gravrogkas.

Prieš 5 metus, t.y. 1973 m. birželio 13 d., mirė poetas Jonas Aistis.

ĮVYKIAI IR PROBLEMOS

Apie žmogiškąsias teises kalbant

Nors didžioji žmonijos dalis šiuo metu yra vienos partijos diktatūrų ir nepartinių diktatorių valdoma, tačiau tokia padėtis dar neįtikina, kad tokios valdymo sistemos jau reiškia normalią gyvenimo tvarką. Socialinė pažanga eina demokratėjimo kryptimi, ir suprantame, kad ateityje anksčiau ar vėliau visur įsigalės demokratizmas. Visi jo siekiame ir smerkiame nuo jo nukrypimus ir kai kur išlikusias ar naujai iškylančias nedemokratines tendencijas.

Vieną tokių tendencijų atpažįstame, kai užtinkame spaudoje ar kalbose besikartojantį politinės veiklos ir politinio visuomenės susiorganizavimo smerkimą bei niekinimą. Neretai stipriai sroviškai užsiangažavę veikėjai dedasi "nepartiniais" ir paniekinančiai atsiliepia apie "partijas" ir "politikus". Tokiuose pasisakymuose pajuntame netoleranciją kitaip manančių bei politinio pliuralizmo atžvilgiu ir atpažįstame užsimojimą, smerkiant partijas, jas diskredituoti visuomenėje ir vairavimą į vietos partijos sistemą. Nereikia nė įrodinėti, kad tokios rūšies partinė kova nėra nei etiškai, nei socialiai pateisinama. Socialiai subrendusioje visuomenėje nesmerkiami nei pozityvūs politiniai susigrupavimai, nei į juos įsijungiantieji asmenys. Nedera kam nors įsikišti į kito teisę priklausyti vienokiam ar kitokiam tautiškai pozityviam kultūriniam ar politiniam sąjūdžiui. Priklausyti paties pasirinktai politinei ar nepolitinei srovei bei organizacijai yra svarbi kiekvieno individo teisė, kurią visi turėtų ginti prieš bet kuriuos pasikėsinimus.

Išeivių laisvinimo veiklos reikšmingumas

Kai kurios išeivių politinės srovės yra jau nelinkusios palaikyti išeivių politinę Lietuvos laisvinimo veiklą, laikydamos ją jau nebeturinčią prasmės.

Kitokios nuomonės yra gerai Sovietų Sąjungą pažinęs ir iš jos prieš porą metų pasitraukęs dr. Aleksandras Štromas, dabar profesoriaujantis Anglijoje. Jis savo pranešimuose JAV pakartotinai yra pabrėžęs, kad Lietuvos laisvinimui išeivių politinė veikla yra labai svarbi. Jo manymu, Lietuva išsilaisvins tik nepražiopsotos politinės akcijos laisvajame pa-

saulyje pagalba. Kad, komunizmui žlugus, Lietuva nepatektų į Rusijos sferą, reikalinga energinga veikla Lietuvoje ir užsienyje. Lietuvoje jau egzistuojanti masinė opozicija. Tik totalinės santvarkos sąlygomis ji negali pasireikšti. Išeiviai užsienyje, kovodami dėl Lietuvos išlaisvinimo, turi kalbėti visos tautos vardu. Dr. Štromas mano, kad jau atėjo laikas išeivijai tapti aktyvia politine jėga ir suvaidinti konstruktyvų politinį vaidmenį savo krašto gyvenime. Žmonės Lietuvoje iš išeivių to laukia ir įsakmiai to iš jų reikalauja.

Apie politinę sintezę

Teigiamai reikia vertinti tokį politinį susigrupavimą, kur laisvinimo veikloje yra atstovaujamos visos pasireiškusios srovės bei politiniai sąjūdžiai ir kur niekas nesijaučia iš tokios veiklos išskirtas ar išstumtas į opoziciją. Tačiau mūsų išeivijos visuomenė atrodo politiškai gerokai susmulkėjusi, ir dėl to jos veikla naujai iškylančiuose reikaluose gali pasirodyti nelanksti ir neefektinga. Ir pogrindžio kovotojams pavergtame krašte gali būti sunkiai suprantama, kam išeivijai reikalinga tiek politinių srovių bei organizacijų. Tokia padėtis gali išduoti lyg ir išeivijos nemokėjimą susikalbėti. Didelis politinis susmulkėjimas dar nerodo didelio visuomenės politinio subrendimo. Atrodo, kad jau laikas susitarimo keliu paieškoti pozityvios politinės išeivijos sintezės, kuri taip pat visus patenkintų ir nesukurtų opozicijos Lietuvos laisvinimo veikloje.

Rezistencija okupuotoje Lietuvoje

Kokia stipri yra Lietuvoje rezistencija prieš okupantą, parodo vis gausėjanti pogrindžio spauda. Šiuo metu dideliu lietuvių pasiaukojimu išleidžiami — iki 1977 m. gruodžio 1 d. buvo išeiviams žinomi šie leidiniai:

1. Nuo 1972 m. išeina Lietuvių Katalikų Bažnyčios Kronika. Jos yra išėję 29 numeriai.
2. "Aušros" yra išėję 7 nr.
3. "Varpo" 5 nr.
4. "Dievui ir tėvynei" 5 nr.
5. "Tiesos kelio", skirto kunigams, 4 nr.
6. "Rūpintojėlio" 2 nr. ir 7. "Laisvės šauklio" 6 nr.

Suprantama, nuo gruodžio 1 kalbama padėtis bus jau kiek pakitusi.

Lietuviškos knygos alkį tenkinant, Vakaruose gyvenančių

autorių gaunamos knygos okupuotoje Lietuvoje yra ranka ir mašinėle perrašinėjamos. Prieš keletą metų vienos į Lietuvą nusiųstos knygos gavėjas rašė, kad tą jo knygą N.N. jau persirašė. Neseniai tas pats asmuo autoriui rašė: "Tavo knyga M.M. dar tebeina per skaitytojų rankas. Bet tu jos jau nebepažintum".

Jaunimas Lietuvoje kovoja prieš okupantą

Jau kelintą kartą Lietuvos jaunimas padarė okupantui nemaža rūpesčių. Po vengrų sukilimo lietuvių jaunimo judėjimas Vilniaus gatvėse išvirto demonstracija. Vėlinių vakarą jaunimas iš Rasų kapinių Vilniuje patraukė miesto gatvėmis, pademonstruodamas savo lietuvišką nusistatymą.

Dar didesnės lietuvių jaunimo demonstracijos įvyko Kaune 1972 m., Romui Kalantai susideginus, reikalaujant Lietuvai laisvės. Čia demonstracijos užsitęsė ilgiau kaip vieną dieną, ir joms sulaikyti jau nebeužteko policijos ir teko iššaukti kariuomenės dalinius.

Praėjusių metų spalio 10 d. po futbolo rungtynių tarp Vilniaus ir Smolensko komandų apie 15.000 jaunuolių minia, šaukdama "Rusai, kraustykitės lauk", "Kacapai lauk iš Lietuvos", pradėjo plėšyti propagandinius S. S-gos sukaktuvinius plakatus, daužyti langus ir deginti milicijos automobilius. Milicija bandė riaušes malšinti ir riaušininkus skirstyti bei suiminėti, bet jaunimo minia dalį jų išlaisvino. Riaušėms malšinti buvo iššaukta kariuomenė. Spalio 14 d. riaušės dar pasikartojo. Okupacinės įstaigos riaušes slėpė nuo užsienio korespondentų, aiškindamos, kad tai buvusios tik keliolikos paauglių peštynės. Užsienio žurnalistai rašė, kad tai buvusios pačios didžiausios riaušės, kokios tik buvo Pabaltijy nuo 1940 metų.

Lietuva pirmauja

Nors sovietų okupuota, išnaudojama ir apiplšta, Lietuva išlaiko aukštesnį lygį už kitas sovietų valdomas sritis. Pasak Lietuvoje besilankiusių užsienio žurnalistų, jos miestai yra švarūs ir tvarkingi. Miestinis ir tarpmiestinis susisiekimas Lietuvoje yra gerai išvystytas, suderintas ir gerai veikia. Jos miestai sumaniai planuojami, atstatomi bei plečiami gabių jaunų lietuvių architektų, rodo lietuvių architektų pažangumą.

Nežiūrint didelių sovietinės valdžios reikalavimų kaip

galima daugiau išspausti iš krašto maisto produktų ir Lietuvą kolonizuojančios Maskvos brukimo jai nereikalingų pramonės rūšių su rusais ir šiaip kitataučiais darbininkais, lietuviai, nors ir būdami suvaržyti neracionalių komunistinės tvarkos reikalavimų, geriau maitinasi ir geriau apsirengę negu patys maskviečiai.

Pabaltijo Nacionalinio sąjūdžio komitetas

Estijos — Latvijos — Lietuvos Nacionalinio judėjimo vyriausiojo komiteto nutarimas.

Estijos — Latvijos — Lietuvos Nacionalinio judėjimo komitetas nutaria:

1. Išrinkti tris pirmininkus puspenktų metų laikotarpiui iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos Nacionalinio judėjimo komitetų. Jei, pasibaigus galiojimo laikui, nebūtų galimybės juos perrinkti, tai jie įgaliojami vykdyti savo funkcijas, iki atsiras galimybė juos perrinkti.

2. Jei Estijos — Latvijos — Lietuvos Nacionalinio judėjimo vyr. komitetui nebūtų sąlygų dirbti arba jo nariai būtų persekiojami, tai bet kuriomis sąlygomis šį darbą atliks jau sukurtas Pakomitetis. Tokiu atveju Estijos — Latvijos — Lietuvos Nacionalinio judėjimo Vyr. komiteto visos viešojo darbo funkcijos pereina trims organizacijoms: Estų Pasaulinei Tarybai, Laisvųjų Latvių Pasaulinei Sąjungai ir Vyr. Lietuvos Išlaisvinimo Komitetui (būtinai įjungiant į jį Tomą Venclovą).

3. Išrinkti Estijos — Latvijos — Lietuvos Nacionalinio judėjimo garbės narius: Edgarsą Andersoną (JAV), Jurgį Baltrušaitį (Prancūzija), Piotrą Grigorenką (TSRS), Andre Kiung (Švedija), Česlovą Milošą (JAV), Ernestą Jopiką (Anglija), Arnoldą Lūšį (JAV), Kuriju Orlovą (TSRS), Ulofą Palmę (Švedija), Andriejų Sacharovą (TSRS).

4. Estijos — Latvijos — Lietuvos Nacionalinio judėjimo vyr. komitetas reguliariai leis estų, latvių, lietuvių, rusų ir anglų kalbomis savo dokumentų rinkinį ESLALI arba kitus leidinius.

Estijos — Latvijos — Lietuvos
Nacionalinio judėjimo komitetai

Vilnius, 1977.VIII.20

ALTos pirmininkas Belgrado konferencijoje

ALTos pirmininkas dr. K. Bobelis, įtrauktas į JAV delegaciją kaip sen. R. Dole patarėjas, dalyvavo Belgrado konferencijoje, sušauktoje Helsinkio konferencijos nutarimų vykdymui patikrinti. Jis pagelbėjo sen. Dole ir Amerikos delegacijos pirmininkui A. Goldbergui, parūpindamas diskusijoms reikalingą medžiagą, įrodančią, kad sovietai nevykdo Helsinkio konferencijos nutarimų, varžydami okupuotoje Lietuvoje pagrindines žmogaus teises.

Sen. Dole, remdamasis Helsinkio konferencijos baigiamuoju aktu, iškėlė tautų apsisprendimo laisvės reikalą. Sovietų S-gos atstovui įrodinėjant, kad Lietuva, Latvija ir Estija pačios savo noru įsijungė į S. S-gą, tą jo teigimą paneigdamas konferencijos plenumo posėdyje JAV delegacijos pirm. A. Goldbergas pareiškė, kad Amerika tų valstybių prijungimo prie Sovietų S-gos nepripažino ir nepripažįsta.

Dr. K. Bobelis Belgrade aplankė abu JAV delegacijos vicepirmininkus, o taip pat prancūzų, ispanų, belgų ir airių delegacijas, aprūpindamas jas informacijomis ir prašydamas jas ginti Lietuvos laisvės reikalą.

Premijos informuojantiems spaudą apie Lietuvą

Kun. dr. J. Prunskis paskyrė 1.000 dolerių trims premijoms geriausiai didžiąją spaudą informuojantiems apie Lietuvą. Premijų paskyrimą ir jų įteikimą jis pavedė Amerikos Lietuvių Tarybai.

Prel. Mykolo Krupavičiaus minėjimas

Cicero Lietuvių krikščionių demokratų skyrius gruodžio 2 d. suruošė a.a. prel. M. Krupavičiaus 7-rių metų mirties sukakties paminėjimą. Šv. Mišias aukojo ir pamokslą pasakė kun. dr. J. Prunskis, kalbą pasakė ALTos pirm. dr. K. Bobelis, o paskaitą apie Krupavičių, kaip kovotoją, skaitė A. J. Kasulaitis. Meninę programą atliko V. Liorentas.

Prieš dvejus metus M. Krupavičiaus penkerių metų mirties sukakties minėjimas — pamaldos ir akademija — buvo suruoštas Marijampolėje (Kapsuke).

Laimėjo "Draugo" konkursinę premiją

Praėjusių metų "Draugo" romano konkurso premija paskirta Anatolijui Kairiui už jo romaną "Po Damoklo kardu".

VLIKo biuleteniai skaitomi šešiomis kalbomis

VLIKas Eltos biuletenius išleidžia lietuvių, anglų, prancūzų, italų, ispanų ir portugalų kalbomis.

Iš VLIKo seimo nutarimų

VLIKo seimas 1977 m. gruodžio 3-4 d.d. nutarimuose tarp kitko pabrėžia, kad bendras ir aukščiausias visų lietuvių tikslas okupuotoje tėvynėje, tremtyje ir laisvajame pasaulyje buvo ir tebėra tas pats: pastovus, bekompromisinis siekimas atstatyti nepriklausomos Lietuvos valstybę. Lietuvos gyventojai, remdamiesi esminių žmogaus teisių pagrindu, turi atgauti sąlygas laisva valia demokratiškai tvarkyti savo krašto bei tautos dabartį ir ateitį.

Lietuvių ir ukrainiečių draugiškumo deklaracija

Apžvelgę šiandieninę tarptautinę padėtį ir pastaruoju metu sunkėjančią Lietuvos ir Ukrainos žmonių sovietinę priespaudą, tolydžio vis labiau slegiančią ir 1975 metais Helsinkio susitarimais Sovietų Sąjungos prisiimtuosius įsipareigojimus be atodairos laužančią, didžiai vertindami tradicinę draugystę, nuo seno rišančią Lietuvos ir Ukrainos tautas, — Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininkas ir Ukrainos Tautinės Respublikos prezidentas (egzilyje), sutinkant Lietuvos ir Ukrainos atitinkamoms institucijoms,

s u t a r ė

1. Siekti glaudesnio bendradarbiavimo mūsų tautų iš sovietinės priespaudos išsivadavimo šventojoje kovoje, stiprinant ir derinant išsilaisvinimo pastangas, vedančias į galutinį tikslą — Lietuvos ir Ukrainos pilnos nepriklausomybės atstatymą, ir

2. valstybių nepriklausomybę atgavus, tęsti mūsų tautų istorinę tradicinę draugystę, plėtoti kultūrinį bendradarbiavimą ir puoselėti draugiškus tarpusavio valstybinius santykius.

Pasirašyta Philadelphijoje Lietuvos ir Ukrainos valstybių atstatymo 60-sios sukakties išvakarėse — 1977 metų lapkričio 12 d.

Pasirašė dr. K. Valiūnas, Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto pirmininkas ir Mykola Livycki, Ukrainos Tautinės Respublikos prezidentas (egzilyje).

Jaunimo politinės veiklos reikalu

VLIKo seimas, įvertindamas glaudų VLIKo ir Pasaulio

Lietuvių Jaunimo Sąjungos bendradarbiavimą, siūlo jį stiprinti ir remti PLJ Sąjungos dalyvavimą politinėje veikloje. VLIKas pritaria artėjančiai jaunimo politinei konferencijai ir įsipareigoja ją remti.

Dėl Vilniuje išeiviams organizuojamų kursų

Dėl tų kursų jau daug rašyta bei kalbėta, bet tas klausimas negali būti išsemtas ir nuomonės nutildytos. Visuomenė tuo klausimu nėra vieningos nuomonės, kaip jau nebėra vienodo nusistatymo joje ir dėl pačios komunistinės santvarkos. Komunizmą pažinusioji karta jau išmiršta ar bent nebetenka įtakos, o priauga naujos kartos, kurios savo pažiūras apie komunizmą daugiau pasisavina ne vien iš savųjų vyresniųjų, bet iš amerikiečių visuomenės, iš jų universitetuose dėstančių liberalių pažiūrų profesorių ir amerikiečių studentijos nusiteikimų. Jei vyresnioji karta nori amerikiečius paveikti — informuoti, koks iš tikrųjų yra komunizmas ir kokį pavergimą jis atnešė Lietuvai, tai jaunojoje kartoje tokio nusiteikimo jau daug mažiau, nes jos nusistatymas tais klausimais yra veikiamas amerikietiškų informacijų šaltinių, kurių įtakoje formuojasi jos pažiūros.

Todėl ir apie Vilniaus kursus senosios ir jaunosios kartų pažiūros yra jau skirtingos. Taip pat pažiūros dėl tų kursų skiriasi pagal tai, kaip kas žiūri į bendradarbiavimą su komunistais.

Pagrindinis jaunimo motyvas pasinaudoti kalbamais kursais yra galimumas pamatyti savo tėvų kraštą ir pramokti lietuvių kalbos, pasinaudojant Vilniaus universiteto profesorių paskaitomis. Tokią nuomonę ginant, tenka nepaisyti fakto, kad kalbos mokymas nėra pagrindinis tų kursų organizavimo motyvas. Pagrindinis svarstymo objektas yra tai, kad kandidatus į tuos kursus parenka Sovietų Sąjungos ambasados atitinkamuose kraštuose ir apmoka jų kelionių, pragyvenimo Vilniuje, mokslo ir ekskursijų išlaidas. Atrodo, kad rengėjams visa tai apsimoka, nušviečiant jauniems žmonėms pagal leninistinį metodą Lietuvos praeitį, jos kalbinį, istorinį ir likiminį bendrumą bei broliškumą su rusų tauta, jos nepriklausomybės fikciją bei jos savanorišką įsijungimą į sovietinių tautų gyvenimą, supažindinant juos su komunistinės ideologijos pagrindais ir juos palaikant 6 savaites kondensuotoje komunistinių idėjų ir pagrindinių komunisti-

nių doktrinų dvasioje. Kai kas mus ramina, kad per kelias savaites jaunuolio nesukomunistinsi.

Kokį įnašą — teigiamą ar neigiamą — tie kursai duos išeivių lietuviškai kultūrinei ir politinei veiklai — paaiškės tik ateityje. Žinant Sovietų S-gos intencijas lietuvių tautos atžvilgiu, mums neįmanoma juos vertinti teigiamai. Kai kas, iš okupuotos Lietuvos rašydami, juos mini su tam tikru kartumu.

Aštrėja partinė kova

Dėl Krikščionių Demokratų Sąjungos konferencijoje priimtų rezoliucijų "Drauge" piktokai pasisakė St. Barzdukas, piktindamasis dėl tose rezoliucijose krikščionių demokratų pareikšto nusistatymo prieš bendradarbiavimą su Lietuvos pavergėju bei jo agentais, ką inspiruoja Lietuvos okupantas, prieš politinių veiksnių dirbamo darbo duplikavimą, kuris atsirado LB išėjus į politinį darbą, ir dėl konferencijoje pareikštos padėkos ideologiškai tolimesnei spaudai, parodžiusiai bendro intereso supratimą.

Politinės organizacijos spaudoje paskelbtos rezoliucijos yra jau viešas reikalas, ir dėl jų demokratinėje santvarkoje yra neginčijama teisė kitų srovių asmenims pasisakyti taip pat spaudoje. Bet St. Barzdukas nesitenkino "Drauge" (1977. VII.14) išbaręs krikščionis demokratus. Jis tą patį pakartojo "Pasaulio lietuvyje" ir "Darbininke" vis stipresniais žodžiais. Toks St. Barzduko pikto krikščionių demokratų barimo kartojimas bent trijuose laikraščiuose jau nėra paprastas savo nuomonės pareiškimas jam rūpimais klausimais, o išvirsta sroviniu krikščionių demokratų puolimu. Tai lyg rodytų išeivijos gyvenime aprimusios partinės kovos paaštrėjimą.

Dėl St. Barzduko krikščionių demokratų puldinėjimo dera pasakyti, kad ne jis krikščionis demokratus sukūrė, ne jis juos ir sunaikins. St. Barzdukas neturi dalies lietuvių krikščioniškojoje demokratijoje. Jis su savaisiais nuo jos nubyrėjo į nepasaulėžiūrinį vežimą jau prieš trisdešmt metų.

KRITIŠKAI VERTINANT

PIRMOJI LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJA

Be iki šiol išleistų lietuvių literatūros istorijos vadovėlių gimnazijoms ir prof. V. Mykolaičio vieno tomo naujosios lietuvių literatūros istorijos, pilnos, išsamios ir objektyviai parašytos savo literatūros istorijos vis dar neturėjome. Atrodė, kad išeivija jos ir neturės. Todėl daug ką maloniai nustebino prieš penketą metų rašytojo, literatūros kritiko ir pedagogo Prano Naujokaičio pasisakymas, kad jis imasi lietuvių literatūros istorijos rašymo. Ir dabar, turėdami jo parašytus ir išleistus keturis didžiulius tomus, apimančius 2.400 puslapių, matome, kad jis savo pasižadėjimą tikrai ištesėjo. Po tokio jo atlikto didelio darbo jau net nelabai patogu dėl kurių nors pastebėtų smulkmenų jam priekaištauti.

Tiesa, panaši į Pr. Naujokaičio literatūros istoriją buvo išleista ir okupuotoje Lietuvoje keliolikos autorių parašyta penkių tomų Lietuvių literatūros istorija. Bet ji dėl savo tendencingumo neatstoja Pr. Naujokaičio parašytosios. Ji yra parašyta pagal marksistinį-leninistinį metodą ir, anot vieno literatūros kritiko, suluošino mūsų literatūrą. Nesilaikant mokslo veikalui reikalingo objektyvumo, pagal partijos ir socialistinio realizmo reikalavimus joje komunistams nepalankios pasaulėžiūros kūrėjai buvo nuvertinti arba įvertinti taip, kad jie tarnautų komunistų tikslams, o literatūriškai nereikšmingi komunistai ir jiems artimi rašytojai išaukštinti, padaryti dideliais kūrėjais. Tuo ji lietuvių tautai blogai pasitarnavo, ir jos negalima laikyti objektyvia lietuvių literatūros istorija. Tuo būdu Pr. Naujokaičio Lietuvių literatūros istorija yra pirmoji tos rūšies objektyviai ir moksliškai parašyta lietuvių literatūros istorija. Kartu reikia konstatuoti, kad Pr. Naujokaitis savoje Lietuvių literatūros istorijoje iš dalies atitaisė tą lietuviams rašytojams padarytą okupuotoje Lietuvoje skriaudą, juos neobjektyviai vertinant.

Išleidus visus keturis Lietuvių literatūros istorijos tomus, reikia pripažinti, kad Pr. Naujokaitis savo pasiimtą uždavinį atliko su dideliu atsakingumu ir mokslo žmogui privalomu objektyvumu, viską nešališkai vertindamas, nieko dėl pa-

žiūrų skirtingumo neišskirdamas, ar per daug neišgirdamas. Į savo literatūros istoriją jis įtraukė visus lietuvių literatūroje pasireiškusius visų laikų ir visų žanrų kūrėjus, kritikus, literatūros istorikus ir svarbesnius vertėjus, tuo paruošdamas, kiek to rašymo sąlygomis buvo prieinama, plačią mūsų literatūros enciklopediją.

Autoriais imant, pirmasis tomas apima M. Mažvydą ir kitus pirmuosius religinių raštų autorius, Kr. Donelaitį, prieaušrio rašytojus, draudžiamąjį ir tautinio atgimimo laikotarpius, baigiant Maironiu. Į antrąjį tomą įtraukti rašytojai, vyravę 1907-1928 metų laikotarpyje. Tretįjį tomą užpildo jau nepriklausomoje Lietuvoje daugiausia 1928-1944 laikotarpyje kūrybiškai subrendusi rašytojų karta. Paskutinį tomą užpildo priverstinėje išeivijoje pasireiškę rašytojai bei kritikai su savo kūryba ir okupuotosios Lietuvos rašytojai bei kritikai, daugiausia jau okupacinėmis sąlygomis literatūriškai subrendę kūrėjai, daugumai išeivijos jau nedaug težinomi.

Norėdamas visus ir visų laikų lietuvius rašto žmones suspausti į keturis tomus, Naujokaitis ne perdaug turėjo vietos visiems, ypač mažiau pasireiškusiems, plačiau apibūdinti. Kai kurie jų siaurai tesuminėti. Antraip vertus, nauniausius rašytojus įtraukti į literatūros istoriją, kitaip tariant, jiems jau duoti istorijoje vietą gali būti dar per anksti, nes, dar nesant jokios laiko perspektyvos jiems vertinti ir nedaug jų kūrybos teturint, sunku numatyti, kiek jie ateityje pasireikš ir ką sukurs. Naujokaitis tos rizikos nevengė ir įtraukė jaunus rašytojus, kurių kiti gal ir nedaug težada ateičiai. Tačiau, atrodo, netenka Naujokaičiui priekaištauti dėl ankstyvo kai kurių jaunų rašytojų pripažinimo, nes besidomintiems savo tautos literatūra ir ypač naujausia literatūrine kūryba jo ketvirtasis tomas yra beveik vienintelis kondensuotas šaltinis su ja bei jos autoriais bent prabėgomis susipažinti. Ypač mums tas tomas yra svarbus bei išsamus šaltinis susipažinti su okupuotoje Lietuvoje pasireiškusiais bei subrendusiais rašytojais ir jų įvertinimu. O per paskutinius trisdešimt metų ten pasireiškė daug rašytojų ir kritikų. Be nedaugelio jau nepriklausomoje Lietuvoje subrendusių ir dar dabar Lietuvoje kuriančių rašytojų, jau bolševikinės okupacijos laikais priaugo bei subrendo daug naujų ir išeivijai maža težinomų ir net visai nežinomų rašytojų, kurie ten dabar vyrauja ir kuria, vieni įtikdami partijai ir pasinaudodami jų kūrinių išleidimu, kiti gi, turėdami

bent dalį savo kūrybos pasilaikyti stalčiuose, nebūdami net tikri, ar ir ateities istorikai kada nors įrikiuos juos į literatūros istoriją.

Naujokaičio Lietuvių literatūros istorija, be abejo, prisidės prie lietuviškosios visuomenės gilesnio savo tautinės literatūros pažinimo ir geresnio savo rašytojų supratimo. Ji parašyta visiems lengvai prieinamu biografiniu-bibliografiniu metodu panašiai, kaip nepriklausomos Lietuvos gimnazijose savoji literatūra buvo išeinama. Skaitytojas čia trumpai supažindinamas su rašytojo biografija, jo asmenybe, jo gyvenamuoju laikotarpiu bei jo gyvenamąja aplinka ir kiek plačiau su kūriniais ir apskritai su jo kūryba. Apie atskirų rašytojų reikšmingumą sprendžiame iš autoriaus jo kūrybos aptarimo ir dar iš jam skirtos vietos kiekio. Aprašydamas okupuotos Lietuvos rašytojus, jis nevengia pažymėti, kad tas ar kitas jų iškilo ne savo kūrybingumu, o prisitaikymu prie partijos bei jos reikalavimų.

Turint galvoje, kad Naujokaičio Lietuvių literatūros istorija naudosis ne tik literatūros mokytojai, studentai ir specialistai, bet ir šiaip lietuvių išeivijos šviesuomenė, iš jos puslapių daug kas papildys bei praplės savo žinias apie savo tautos literatūrinę kūrybą ir galės geriau suprasti įvairių rašytojų kūrybinį įnašą ir jų kūrybinius užsimojimus.

Parašydamas kalbamą lietuvių literatūros istoriją, Pr. Naujokaitis atliko didelį bei svarbų darbą, kuris turėtų būti išeivijos visuomenės rimtai įvertintas. Suprantama, jam nebuvo lengva apvaldyti jo knygose nurodytų ir jo panaudotų šaltinių gausybę, ir tas didelis veikalas negalėjo išeiti visiškai be trūkumų. Tarp kitko kiti jam prikiša, kad netinka rašytojus klasifikuoti pagal jų gimimo metus, nes rašytojo negalima apibūdinti pagal tai, kuriais metais jis yra gimęs. Bet kiti čia autorių pateisina tuo, kad mes dar iš viso neturime priimto mūsų rašytojų sugrupavimo.

Finansiškai paremdamas Pr. Naujokaičio Lietuvių literatūros istorijos paruošimą ir išleidimą, Lietuvių Fondas parėmė svarbų kultūrinį reikalą. Šį veikalą išleidus, išeivijos visuomenei susidarė galimybė ir proga arčiau susipažinti su svarbia mūsų tautos kultūros kūrybine sritimi.

Pranas Naujokaitis, Lietuvių literatūros istorija, I, II, III ir IV tomai. JAV Kultūros tarybos leidinys, 1973 - 1975 - 1976 m. Kaina visų po 10 dol.

P. M.

VLADAS JUODEIKA — DIDŽIOJI ILIUZIJA

Marksizmas teorijoje ir tikrovėje. Pirmas tomas. Išleido autorius. Spaudė Lietuvių Enciklopedijos spaustuvė. Kietais viršeliais. 720 psl. Kaina nepažymėta.

Knygos leidėjo pratartyje rašoma: "Marksizmas nėra vien ekonominė bei socialinė doktrina, bet pasaulėžiūra. Karolis Marksas yra įkvėpęs didžiausią politinį sąjūdį ir sukūręs naują religiją, kurios dievas yra istorija, o vyriausias pranašas jis pats, pasiryžęs sugriauti politinę ir ekonominę santvarkė, išlaisvinti žmones iš pajungimo Dievui ir valstybei, panaikinti ekonominį išnaudojimą ir vesti žmones į neribotos laisvės ir gerovės karalystę".

Autorius daugiau kaip ketvirtį šimtmečio Portlando universitete, Oregone, dėstė sociologiją, kurion įeina ir socialinių klausimų nagrinėjimas Sovietijoje. Todėl turėjo išstudijuoti gausią literatūrą, įjungiant ir marksizmą ir Sovietiją, o pasitraukęs į pensiją, visą tai papildyti ir apipavidalinti kapitalinio kūrinio formoje. Taip atsirado pirmas tomas, o antras yra jau spaustuvėje.

Šis tomas padalintas į šiuos didžiuosius skyrius: Iš Markso gyvenimo ir veiklos. Markso ideologinis formavimasis. Dialektinis materializmas. Marksistinė ekonomika. Marksistinė politika. Religija ir moralė marksizmo šviesoje. Vertybių hierarchijos suvulgarinimas ir Socializmo problematika. Skyriai padalinti smulkiai į straipsnius. Pailiustruota tik Markso, jo žmonos Jenny, Engelso ir Britų muziejaus bibliotekos pastato (1852 m.) kur Marksas rašė savo "Kapitalą", (1867 m. nuotraukomis.

Marksas gimė 1818 m. gegužės 5 d. Triere, vakarų Vokietijoje, Prancūzijos pasienyje. Mirė Londone 1883 m. Jo tėvas, pasižymėjęs advokatas, Herschel Marx, motina Henrietta Pressburg, karjeros sumetimais perėję į protestantizmą, o visi jų septyni vaikai buvo pakrikštyti 1824 m., kai Karoliui buvo suėję šešeri metai amžiaus. Autorius detaliai išdėsto šeimos aplinką, kurioje augo ir brendo Karolis Marksas, pažymėdamas, kad Karolis šeimoje buvo skirtingo būdo vaikas: jis viskuo domėjosi, turėjo aštrų protą, intelektualinį troškulį, bet užsispyręs neklaužada, egoistas, arogantas ir garbėtroška. Tėvams sudarydavo daug rūpesčio tuo labiau, kad tėvo rašyti jaunuoliui švelnūs ir nuoširdūs laiškai ne-

darydavo didesnės įtakos. Bet gimnazijoje jis būdavo darbštus ir gabus mokinys: gaudavo net pagyrimų už savo rimtus rašinius iš etikos ir religijos. Baigiamiesiems egzaminams Marksas turėjo per šešias dienas parašyti tris ilgus rašinius. Juos atliko laiku ir labai gerai. Pirmame rašinyje analizuoja žmogaus gyvenimo tikslą ir jo pareigas žmonijai. Jame jis rašė: "Dievas davė žmogui bendrą tikslą, kad atskiras žmogus ir visa žmonija galėtų būti sukilninta. Jis taip pat davė žmogui priemones tam tikslui siekti . . . Dievas niekad nepalieka mirtingųjų be vado. Dievas kalba tyliai, bet tikrai. Dievas vadovauja žmonėms ir duoda kilnų tikslą. Dievo balsas nevisada sutvardo žmogaus geidulius ir dėl to žmogus gali patekti į spąstus, kurių visur pilna. Kai gyvatė pasislepia žmogaus širdyje, ji amžinai ją ėda, gerdama kraują, ir tuo pačiu nuodija neviltimi ir neapykanta žmonijai". Kad išvengtų tų pavojų ir kad galėtų atsidėti žmonijos tarnybai, Marksas pataria žmogui būti kukliam ir nuolankiam, tuomet pavojai ir tykojantieji spąstai išnyksta, ir žmogus veikia pagal Dievo valią. "Mes nesuklupsime po našta, nes pasiaukojimas yra daromas visai žmonijai. Mūsų laimė priklausys milijonams, mūsų darbai tyliai, bet efektingai gyvuos per amžius ir mūsų pelenai bus aplaistyti žmonių džiaugsmo ašaromis". Taip baigia savo rašinį kilnus krikščionis ir jaunas idealistas.

Antrą rašinį apie Romos imperatorių Augustą Cezarį parašė lotyniškai. Jis palankiai vertino imperatoriaus valdymą, nes jis tarnavęs didesnei žmonių laimei ir gerovei.

Trečiame rašinyje nagrinėja Kristaus prigimtį ir žmonių bendradarbiavimo su Juo prasmę. Tai yra tikinčiųjų ryšį su Kristum. "Žmogaus tragedija glūdi tame, kad, siekdamas save realizuoti pasaulyje, jis niekad pats savo jėgomis negali to tikslo įgyvendinti. Jam į pagalbą turi ateiti aukštesnioji Būtybė, kuri viena tegali nušviesti jo gyvenimo prasmę ir tikslą... Vienybė su Kristumi pakelia mus vidiniai, paguodžia mus liūdesyje, sukelia mumyse pasitikėjimą. Tuomet mūsų širdys atsidaro žmonijos meilei, verčia mus pasiaukoti žmonių gerovei ne dėl garbės, bet dėl Kristaus".

Tai parodo, kad Marksas jau pačioje jaunystėje buvo stipriai protiniai išsivystęs, pasižymėjo minčių turtingumu, gilumu bei griežta analizės logika.

Marksas studijas pradėjo Berlyno universitete, visą dėmesį skirdamas filosofijos disciplinoms, o teisę paėmė kaip

šalutinę šaką. Čia jis pateko į ateistų būrelį: Feuerbacho, Bruno Bauerio ir kitų, ir čia pasitvirtino lietuvių patarlė: "su kuo sutapsi, tokiu pats tapsi". Būdamas dvidešimt vienerių metų, Marksas jau tapo pilnutiniu ateistu. Studijas baigė Friedricho Schillerio universitete Jenoje, Tueringijoje, parašęs disertaciją apie graikų filosofų Demokrito ir Epikuro gamtos filosofijų skirtumus, 1841 m. balandžio 15 d. gavo filosofijos daktaro laipsnį. (Koks supuolimas: tame pačiame universitete 1936 m. balandžio 15 d. gavo dr. rer. pol. laipsnį ir šias eilutes rašantysis, t.y. 95 metais vėliau.)

Markso disertacija, kaip ir Epikuro filosofija, pasižymi neapykanta religijai ir nusigrįžimu nuo tikro Dievo, kurį jis vėliau pakeitė kitu: proletariatu, kuriam pavedė milžinišką misiją — sugriauti kapitalizmą ir ant jo griuvėsių griaučių sukurti naują harmoningą visuomenę, kurioje neturi būti valstybinės santvarkos, nes valstybė esanti pačių žmonių susigalvota tam, kad galėtų išnaudoti neturtinguosius; gi naujoje santvarkoje turi egzistuoti pilnutinė laisvė, gerovė ir taika per nesibaigiančius amžius.

O tikrovėje, vietoje žadėto rojaus, kaip žinome, jau beveik trečdalis pasaulio gyventojų pateko į tokį pragarą ir teroro sistemą, kokio pasaulis nebuvo matęs, nuo kurio apie devyniasdešimt milijonų žmonių neteko gyvybės, o pavergtieji gyvena didžiausiame skurde, užčiauptomis burnomis, tuo tarpu kaip komunistų partijos nariai naudojasi visokiomis privilegijomis ir prabanga.

Marksas, tapęs ateistu, vis dar kurį laiką laikėsi demokratijos principų. Jis vienoje instrukcijoje, išnagrinėjęs anų laikų tarptautinę padėtį, apie Rusiją taip atsiliepė: "Ši rūsti atsilikusi aziatinė imperija galėtų būti sudrausta, tiktai atstatant Lenkijos-Lietuvos valstybę demokratiniais pagrindais. Europai tenka pasirinkti viena iš dviejų: arba maskolių vadovaujama aziatine barbarija kris ant jos galvos, arba turi atstatyti Lenkijos-Lietuvos valstybę" (168 p.).

Net pulkininkas Teofilius Lapinskas, surinkęs 200 savanorių legioną iš lenkų, prancūzų, šveicarų ir italų, iš Londono laivu "Ward Jackson" išplaukė žygiui į Lietuvoj vykusį 1863 m. sukilimą. Vėliau laivu "Emilia" pasiekė Baltijos jūros pakraštį prie Palangos. Buvo didelė audra. Jūroje nuskendo 8 lenkai, 10 prancūzų, 4 italai ir 2 šveicarai. Buvo taip pat sumanyta sukilimui Lietuvoje paremti suorganizuoti ir tūkstantį rinktinių vyrų, gerai apmokytų ka-

riauti, gerai ginkluotų su artilerija, bet ne dėl vyrų ar ginklų trūkumo, o tik dėl pinigų stokos tas žygis negalėjo būti realizuotas. (168 p.).

Iš tikrųjų gi, po Antro pasaulinio karo maskolių vadovaujama aziatinė barbarija paglemžė ir Lietuvą ir Lenkiją bei kitus laisvus kraštus.

Marksas atmetė visus padorumo dėsnius, bet kapitalizmą jis pasmerkė teisingumo vardu (žinoma, ir jį savotiškai suprasdamas: viskas moralu, kas naudinga komunistų partijai). Marksas buvo savamokslis ekonomistas: jis tik vėliau metėsi studijuoti ekonomijos klasikinę literatūrą: Adam Smith, John Loke, Maltus, David Ricardo ir, pasiremdamas jų duomenimis, taip savotiškai sukombinavo viršvertės, geležinę algų, bedarbių atsargos rezervo didėjimo ir kapitalo koncentracijos teorijas, kad sužavėtų ir patrauktų savo pusėn darbininkiją ir kad jos pagalba galėtų sunaikinti kapitalistinę santvarką (kurioje gyventojai sočiai pavalgo, gerai rengiasi ir šiltose patalpose gyvena) ir siekti jos pertvarkymo kruvinos revoliucijos keliu (nors Bakuninas ir Kuropatkinas tvirtino, kad kruvinoji revoliucija yra neišmanėlių darbas), "laikinai" įvedus diktatūrą, išžudžius buržuaziją, panaikinus klases ir, taip perėjus "skaistyklą", paruošti žmoniją "laimingam žygiui nueiti į komunistinį rojų".

Į autoritetingų ekonomistų įrodinėjimus, kad Markso teorijos klaidingos, Marksas nekreipė dėmesio, bet, būdamas arogantas, laikėsi griežtai savo motto: "Nežiūrėk ką kiti kalba, eik savo keliu".

Tenka konstatuoti, kad Markso numatyti tikslai neišsipildė. Proletariato būklė neblogėjo, o laikui bėgant žymiai gerėjo, ypač aukštos pramonės kraštuose, kur darbininkija supranta, kad nieko negausi už nieką. Profesinės sąjungos gerino darbininkų būklę ir įgavo vis daugiau svorio politiniame gyvenime. Vidurinės klasės ne nyko, o stiprėjo ir įgijo didelę svarbą ekonominiame ir politiniame gyvenime. JAV jos sudaro 70-89% visų gyventojų. Aristotelis vidurinę klasę laikė visuomenės nugarkauliu. Kapitalo koncentracija vyko daug lėčiau. Demokratiniuose kraštuose ir jo kryptis gali būti įstatymo keliu patvarkyta. Tad Markso pranašavimai neišsipildė.

Kiekviename amžiuje vis būdavo galvojančių žmonių, kuriems rūpėjo pakelti gyventojų gerovę ir panaikinti arba bent sumažinti pasireiškiančias blogybes. Ir Marksas nega-

lėjo pasilikti abejingas, matydamas neribotą laisvę ekonominėje tvarkoje ir joje pagal dėsnį laise fair — laise passe pasireiškiančias ydas; kapitalistinei sistemai stiprėjant, gamybos priemonių nesąžiningi savininkai galėjo nevaržomi išnaudoti beturčių darbininkų, ypač moterų ir vaikų darbą; vyrai turėjo dirbti po 16-17 val. per dieną nepalankiose sąlygose, o septynerių metų vaikai — 15 val. Vaikai turėjo pradėti darbą 4 valandą ryto arba dirbti per kiaurą naktį ligi šeštos valandos ryto. Tik vėliau įvairiuose kraštuose įstatymų keliu pavyko sutrumpinti darbo laiką ir pagerinti darbo sąlygas. Todėl nenuostabu, kad visokie reformininkai, radikalai ir socialistiniai sąjūdžiai atsirado lygiagrečiai su kapitalizmo pažanga. Tuos sąjūdžius autorius pagrindinai išnagrinėjo, duodamas tam daug vietos savo moksliniame veikale.

Nors Marksas ir Engelsas iškelia kapitalizmo didelius nuopelnus, nes jis sukūrė kolosališkas gamybos jėgas, pajungė gamtą tarnauti žmogui, išrado mašinas, geležinkelius, telegrafą, upių kanalizaciją ir chemiją pritaikė pramonei, bet vis tiek jie teigia, kad kapitalistinė sistema yra atgyvenusi savo amžių. Autorius klausia: kodėl vokietis, gurkšnodamas alutį, prancūzas ragaudamas vyną, o italas, sriubčiodamas spagetti, negalėjo palaukti, kol kapitalizmas baigs savo egzistenciją natūralia mirtimi? Marksas atsako — ne. Marksistai nenori pratęsti kapitalizmo agonijos. Jie siekė, patogioms progoms pasitaikius, revoliucijos pagalba nuversti buržuazinę sistemą ir įvesti "laikinai" proletariato diktatūrą, pažadant, kad darbininkai teturės dirbti tik keturias valandas per dieną, o vėliau ir visai tik ilsėtis, gi tiems, kurie pageidauja, duoti jiems žemės nuosavybėn, o dar vėliau iš jų ją atimti ir žemdirbius suvaryti į kolektyvinius ūkius — kolūkius. Čia aiškiai pasakyta veidmainystė, kuri komunistinėje sistemoje plačiai praktikuojama. Visų blogybių priežastis glūdinti privatinėje nuosavybėje, kuri suteikia savininkui galimybę išnaudoti kitą žmogų. Todėl socialistai atstovauja nuomonę, kad privatinė nuosavybė turėtų būti panaikinta. Autorius gi duoda svarių argumentų, kodėl kiekvieno asmens prigimtis yra reikalinga privatinės nuosavybės ir kokios yra nuosavybės socialinės funkcijos, pabrėždamas, kad privatinė nuosavybė turi tarnauti taip pat ir bendrajam visuomenės reikalui.

Pats Marksas, būdamas žydas, labai nepalankiai atsilie-

pia apie žydus, ir rodydamas jiems neapykantą, net pasako, kodėl per daug amžių žydai visur buvo nekenčiami, kartais net persekiojami. Jis yra parašęs ir specialią brošiūrą — Zur Juden Frage.

Neaplenkia ir krikščionių, nepaaiškinęs, kodėl ir jie buvo ir dabar yra persekiojami. Markso tvirtinimas, kad religija yra žmonių opiumas, nesąs originalus: jis esąs paimtas iš Bruno Bauerio (1809-1882), kuris buvo didelis krikščionybės priešas. Kur įsigali dialektinis materializmas, ten tikybai nėra vietos. Suprantama, kad bet kuri priespauda iššaukia reakciją. Todėl ir Katalikų Bažnyčia dar prieš Komunistų manifesto paskelbimą (Pijaus IX enciklika Qui pluribus) 1846 m. lapkričio 9 d. pasmerkė komunizmą, kaip mokslą, priešingą gamtos teisei. Iš viso buvo paskelbta apie dešimt popiežių enciklikų, pasmerkiančių komunizmą; bet autorius mini tik porą jų.

Kapitalistai gi turi kentėti ir privalo būti sunaikinti komunistinėje santvarkoje už nuosavybės įsigijimo pirmąją nuodėmę.

Gana platus paskutinis "Socializmo Problematikos" skyrius, kuriame išanalizuojama visi socialistiniai sąjūdžiai, įskaitant ir Lietuvoje buvusius, pateikdamas ir išsamią kritiką. Baigiama išvada yra ta, kad šios dienos socialistas yra ryt dienos komunistas, arba vakar dienos komunistas yra šios dienos socialistas.

Kas dėjosi ir dedasi, komunistams paėmus valdžią? — viskas vyksta pagal marksizmo išdirbtus metodus. Nieko nėra naujo išgalvota: ką Marksas parašė 1848 m., Leninas įvykdė 1917 m. Trockio (1879-1940) pranašiškas teiginys pasitvirtino: proletariato vardu valdys partija, partijos vardu — centrinis komitetas, o komiteto vardu — vadas ar diktatorius.

Kapitalinis mokslinis veikalas parašytas su filosofiniu įžvalgumu, sklandžia lietuvių kalba. Panaudota gausybė citatų iš įvairių kalbų: rusų, lenkų, prancūzų, žinoma ir anglų, pritaikinti svetimi moksliniai terminai; bet nėra jokių svetimžodžių, išskyrus vieną — "faktorius", kuris turėtų būti "gamybos veiksnys". Pasitaiko viena kita korektūros klaida, bet tai nemažina veikalo svarbos. Susidarytų geresnis vaizdas, jei būtų duotas panaudotų šaltinių sąrašas ir knygos pabaigoje rodyklė, kuri palengvintų surasti norimą vietą ar pavardę. Šiaip yra lengvai skaitoma ir suprantama. Patraukli knyga ir naudinga susipažinti su įvairiomis filosofinėmis

disciplinomis, kurios palengvina suprasti ir išaiškinti įvairius šių dienų reiškinius, įskaitant ir tokius, kokie pasitaiko mūsų visuomeniniame ir bažnytiniame gyvenime. Autorius, būdamas ateitininkas, surado progą panaudoti ir kun. Jurgio Tilvyčio sukurtą ateitininkų himną tokiame veikale, kur tikyba vadinama opiumu. Ir tai jau verta ateitininkų dėmesio.

Knyga gaunama pas platintojus ir pas autoriaus našlę Gražiną Juodeikienę, 3350 Rowena, Los Angeles, Cal. 90027.

B. Vitaitis

DR. GRIGO VALANČIAUS "ŽEMAIČIŲ DIDYSIS"

Apie vyskupą Motiejų Valančių yra jau daug ir įvairiai prirašyta. Dideli jo darbai ir turiningas jo gyvenimas yra daugelio studijuoti ir aprašyti įvairiais atžvilgiais. Tačiau jie vis dar lieka įdomūs naujiems svarstymams ir naujoms monografijoms. Greta A. Aleknos, Vac. Biržiškos, K. Binkio, V. Maciūno ir daugelio kitų gilių studijų ir svarių straipsnių atsirado dar ir dr. G. Valančiaus didelė 650 puslapių ir nemažo formato knyga (ir tai tik pirmoji dalis) istoriobiografinių pasakojimų, skirtų jo mirties šimtmečiui paminėti.

Dr. Valančius šioje knygoje spausdina daug ir naujos iš įvairių šaltinių surinktos medžiagos, kas daro ją tam tikrais atžvilgiais originalią, vertingą ir įdomią skaityti. Jo drąsi Motiejaus Valančiaus gyvenimo įvykių interpretacija kaip tik ir padidina knygos įdomumą. Iš visų jau esamų Valančiaus gyvenimo bei veiklos aprašymų niekur nerasime taip plačiai ir vaizdingai parašytų rusų valdžios planų bei užsimojimų Lietuvą surusinti ir niekur nebuvo taip smulkiai atpasakoti vyskupo Valančiaus persekiojimai, kaip juos atskleidžia G. Valančius. Nuo apskrities viršininkų iki paties caro — visas valdžios aparatas su keliais gubernatoriais ir keliais generalgubernatoriais, vidaus reikalų ministeriais ir kitokiais aukštais valdininkais — visi žiūrėjo į Valančių kaip į neištikimą, Rusijos priešą ir didžiausią kliūtį jų Lietuvos surusinimo ir suprovoslavinimo siekimams. Ir jų priemonės tų tikslų siekiant yra visiškai tokios pačios, kokias šiais laikais naudoja bolševikinė valdžia, tų pačių tikslų siekdama. Ir toje atmosferoje vyskupas Valančius iškyla kaip didelis žmogus, didelis vyskupas ir didelis vadas.

Knygos autorius, pradžioje išsiaiškinęs vado, didvyrio ir didelės asmenybės sąvokas, jas vienaip ar kitaip pritaiko ir vyskupui Valančiui, bandydamas nustatyti jo vietą to meto lietuvių tautos likiminėje kovoje. Valančiaus svarbą ir jo vaidinamą didelį vaidmenį matome iš rusų valdžios žmonių susirūpinimo dėl jo didelės įtakos žmonėms. Jo vietą, jo vaidinamą labai svarbų vaidmenį ir jo didelę įtaką žmonėms labai gerai suprato gubernatoriai ir kiti aukšti valdininkai, matydami, kaip žmonės jį myli, gerbia ir karališkai priima. Bet tas ypatingas į jį atkreiptas valdžios dėmesys labai apsunkino Valančiaus vieklą. Ir šioje veikloje Valančius pasirodo kaip didelis vadas, nepaisantis nuolatinio rusų valdžios spaudimo, nuolat jam kraunamų piniginių baudų, tardymų ir grasinimų. Jų nepaisydamas ir viskuo rizikuodamas, Valančius visoje didžiulėje vyskupijoje suorganizavo vaikų ir suaugusių mokymą skaityti ir rašyti, neįsileido graždankos ir rusų kalbos į religinius dalykus, sustabdė valdžios palaikomą girtavimą, rašė ir slaptai spausdino lietuviškas knygas bei brošiūras ir sukūrė knygnešių veiklą.

Dr. Valančius neieško vysk. Valančiaus darbuose ko nors nepaprasto, pasakoja, rodos, kasdienius jo gyvenimo įvykius bei darbus, iš kurių iškyla didelė jo figūra — nepalenkiama ir nepalaužiama. Net ir jo seno, ligų kankinamo, iš namų niekur neišleidžiamo ir kiekviename žingsnyje žandarų bei šnipų sekamo žmogaus bijojo gubernatoriai. Bijojo jo didelės įtakos, bijojo jo atliekamų, bet niekaip šnipų nesusekamų, darbų. Bijojo jo parašytų ir slaptai išspausdintų knygų, nors niekaip negalėdami įrodyti, kad tai yra jo knygos, negalėjo prie jo formaliai prikibti.

Autorius vyskupą Valančių laiko pačiu didžiuoju žemaičiu, nes vargu ar kada buvo už jį didesnis žemaitis. Jis buvo vadas, o žemaičiams dargi didelis vadas, autoriaus žodžiais sakant, "Mozės masto vadas". Be jo žmonių išmokymo skaityti nebūtų galėjusi pasirodyti "Aušra" ir kiti draudžiamojo laikotarpio laikraščiai. Valančius išmokė lietuvius skaityti, ir jie skaityti nebepamiršo.

Surinkdamas daug medžiagos apie vyskupo Valančiaus vadovaujamas mūsų tautos kovas dėl išlikimo ir parašydamas tuo klausimu tokį stambų veikalą, dr. Valančius davė stambų įnašą į mūsų praeities pažinimą.

Knyga "Žemaičių didysis" yra padalinta į trylika skyrių, o šie kiekvienas į daugelį atskirų temų. Skaitydamas pasigen-

di aiškesnės dėstomų dalykų klasifikacijos. Rašydamas jau daug kieno parašytą biografiją, suprantama, turėjo daug ką pakartoti, kas jau kitų buvo aprašyta. Bet greta to, dr. Valančius, kaip jau minėjau, surankiojo daug medžiagos bei faktų, kurių kitur neužtinkame. Įdomi ir autoriui būdinga aprašomų dalykų drąsi interpretacija. Savo gyva, vaizdinga, nors ir neišdailinta liaudiška kalba autorius primena vysk. Valančiaus "Šventųjų gyvenimų" kalbą, nors jis rašė jau ne žemaičiams kaimiečiams, o šviesuomenei.

M. Anciškis

TĖVYNĖS SARGO RĖMĖJAI

Už 1977 m. Nr. 2(38) prisiuntė: 41 dol. Ed. Vitkus; po 25 dol.: Prel. Fr. M. Juras, P.A., Pr. Povilaitis ir prof. dr. kun. P. Ragažinskas; 18 dol. H. Idzelis (ir už Nr. 37); po 13 dol.: A. Pautienis ir dr. Ald. K. Rugienė; 12 dol. dr. Ot. Vaitas; po 10 dol.: J. Andrius, J. Danis, P. Dūda, P. Gruodis, prel. J. A. Kučingis, Ag. Milčienė, kun. S. Morkūnas, K. Pabedinskas, kun. A. Petrauskas, kun. J. Pragulbickas, dr. K. Rimkus, dr. K. Šidlauskas, L. J. Šimutis, Jr. (ir už nr. 37), P. Spėtyla, kun. dr. Ig. Urbonas, J. Vidmantas, B. Žukauskas ir Algė Zundė; 9. dol. J. A. Kasulaitis; po 8 dol.: M. Galdikienė, M. Peteraitienė, K. Povilaitis, St. Raštikis, D. Vaičius ir J. Vembrė; po 7 dol.: Č. Masaitis, kun. J. Velutis ir Vl. Sonda; po 5 dol.: P. Abromaitis, K. Bačauskas, dr. S. A. Bačkis, J. A. Bobelis, vysk. V. Brizgys, B. Brizgys, F. Černienė, J. Damas, J. Daugėla, kun. L. Dieninis, A. Dovydaitis, B. Dunda, A. Galinis, St. Garliauskas, A. Gaška, Dz. Giedraitis, J. Jasys, A. Juška, kun. St. Yla, kun. V. Karalevičius, V. Kazlauskas, dr. J. Kižys, J. Končius, B. Kondrotas, kun. dr. R. Krasauskas, J. Lukas, S. K. Lukas, dr. Br. Mikonis, P. Minkūnas, M. Nagys, Br. Pabedinskienė, P. Pagojus, J. Palys, J. P. Pažemėnas, kun. A. Petraitis, V. Prižgintas, kun. A. Račkauskas, L. Reivydas, A. Repčys, kun. J. Ruokis, kun. dr. V. Skilandžiūnas, Ig. Skirgaudas, A. Skučas, A. Styra, Vl. Šoliūnas, A. Tamulionis, P. Tamulionis, A. Tauginas, kun. J. Tautkus, Em. Vainauskienė, Al. Vakselis, ir kun. dr. T. Žiūraitis, O.P.; po 4 dol.: P. Aleškaitis, V. Bartusevičius, A. Garka, J. L. Giedraitis, dr. J. Jusionis, V. Kežinaitis, K. Mickevičius, J. Mikeliūnas, J. Sakas, C. Surdokas, T. Šereika ir A. Valaitis.

Nuoširdžiai Jums dėkingi

TĖVYNĖS SARGO LEIDĖJAI

TURINYS

P. M. — 1918 - 1978 1
Kun. dr. J. Vaišnora, MIC — Arkiv. Jurgis Matulaitis sociologas 3
Vyt. Bagdonavičius — Lietuvių tautos politinis veikimas 27
J. Varnas — Kova dėl Lietuvos išlaisvinimo ar bendradarbiavimas su okupantu 32
A. J. Kasulaitis — Kovotojo portretas 44
Kan. V. Zakarauskas — Komunizmas enciklikos Divini redemptoris šviesoje 54
E. S. — Dr. Leonas Bistras Kaune 61
Pr. Alšėnas — Grumtynės tarp blogio ir gėrio 66
K. Bartkus — Dėl Sovietų Sąjungos ateities 68

MIRUSIUS PRISIMENANT:
Kan. Povilas Juknevičius 72
Dr. Alfredas Sennas 74

SUKAKTYS 75

ĮVYKIAI IR PROBLEMOS 76

KRITIŠKAI VERTINANT:
P. M. — Pirmoji lietuvių literatūros istorija 84
B. Vitaitis — Vladas Juodeika — Didžioji iliuzija 87
M. Anciškis — Dr. Grigo Valančiaus "Žemaičių didysis" ... 93

TĖVYNĖS SARGO
SKAITYTOJŲ DĖMESIUI

Tėvynės Sargo viršelių III-čiame puslapyje yra paskelbtas knygų sąrašas. Šios knygas gaunamos TĖVYNĖS SARGO administracijoje.

"TĖVYNĖS SARGO" ADMINISTRACIJOJE
galite gauti šias knygas:

LITHUANIAN CHRISTIAN DEMOCRACY — **Algirdas J. Kasulaitis.** Išleido Leono XIII Fondas 1976 m. 244 psl. Kaina $4.00

MYKOLAS KRUPAVIČIUS — **Petras Maldeikis.** Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjunga 1975 m. 493 psl. Kaina $15.00

ARKIVYSKUPAS MEČISLOVAS REINYS. Autorius gyvena okup. Lietuvoje — neskelbiamas. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų S-ga 1977 m. 245 psl. Kaina: minkštais viršeliais $6.00, kietais — $7.00.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA — **M. Krupavičius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 164 psl. $2.00.

KRIKŠČIONIŠKIEJI VALSTYBINIO GYVENIMO DĖSNIAI — **Kard. Aug. Hond.** Vertė **G. Taučius.** Išleido "Tėvynės Sargo" Biblioteka 1948 m. 45 psl. Kaina $1.00.

DIEVUI IR TAUTAI. Leidinys M. Krupavičiaus paminklo pastatymo proga. Išleido Prel. M. Krupavičiaus Paminklui Statyti Komitetas; išleidimo išlaidas apmokėjo Petrutė ir Jurgis Starkai, M.D., 1976 m. 60 psl. Kaina — auka ne mažiau $1.00 pasiuntimo išlaidoms padengti.

PIRMOJO PASAULINIO KARO TREMTYJE — **Bernardas Žukauskas.** Lietuvių Krikščioniškosios Demokratijos Studijų Klubų leidinys. 136 psl. Kaina $1.50.

VLIKO GRUPIŲ KOMISIJOS PRANEŠIMAS. Išleido Clevelando Lietuvių Demokratinių Grupių Prezidiumas 1958 m. 80 psl. Kaina $1.25.

KOMUNIZMO GRĖSMĖ EMIGRACIJOS KRYŽKELĖJE — **Algirdas Kasulaitis.** Paskaita skaityta Čikagos lietuvių visuomenei 1969 m. kovo 1 d. 24 psl. Kaina $0.50.

KRIKŠČIONIŠKOJI DEMOKRATIJA IR LKDS KOVOJE UŽ ŽMOGŲ IR LAISVĘ. Išleido Lietuvių Krikščionių Demokratų Sąjungos Centro Komitetas 1966 m. 31 psl. Kaina $0.50.

MODERNIOSIOS PAŽANGOS PROBLEMOS — **P. Maldeikis.** Atspaustas iš L.K.M. Akademijos Metraščio II tomo 1966, 144 psl. Kaina 1.50 dol.

Užsakymus siųskite šiuo adresu:

TĖVYNĖS SARGAS
c/o Antanas Balčytis
6819 S. Washtenaw, Chicago, IL 60629 USA

Alp(LKA) 1745
1978, Nr.1

Kaina $3.00

90.743.101